

นโยบายของฝรั่งเศสในลาวเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายของฝรั่งเศสทั้งหมดที่มีปฏิสัมพันธ์ในเอเชีย โดยเกาะในตะวันออกไกล เพราะฉะนั้นเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในระยะเวลาที่กล่าวนี้ระหว่างฝรั่งเศสและไทย (หรือดินแดนลาว) จึงมีความสอดคล้องกันกับเหตุการณ์อื่นๆ การกล่าวถึงการกระทำของฝรั่งเศสในญวน ในจีน และในไทยจึงเป็นสิ่งที่ไม่ได้ตั้งใจที่จะช่วยให้เข้าใจนโยบายต่างประเทศของมหาอำนาจนี้ได้อย่างลึกซึ้ง

เหตุผลสำคัญที่ทำให้ฝรั่งเศสต้องหันมาสนใจลาว ตลอดจนพยายามช่วงชิงมาเป็นอาณานิคมของคนที่มีอยู่หลายประการด้วยกัน ก็จะต้องแยกลาวเป็นราชอาณาจักร

๑. ประโยชน์ของลาวที่ช่วยฝรั่งเศสในทางยุทธศาสตร์และเศรษฐกิจ

หลังจากที่ฝรั่งเศสได้ควบคุมในพ.ศ.๒๔๐๕ และกัมพูชาในพ.ศ.๒๔๐๗ โดยผ่านสัญญาสัญญาใหม่รับรองสิทธิของฝรั่งเศสในกัมพูชาเมื่อพ.ศ.๒๔๕๐ ฝรั่งเศสก็คิดว่า ทั้งญวนไตและกัมพูชาอาจจะได้รับการป้องกันและความสะดวกในการคมนาคมอย่างง่ายดายเป็นอันมากถ้าฝรั่งเศสอาจทำให้แม่น้ำโขงซึ่งไหลจากขุนนางถึงกัมพูชาเป็นทรมแดนทางคาบตะวันตกของอาณานิคมของตนในอินโดจีนได้ ประเทศสยามซึ่งตั้งอยู่ในเขตอิทธิพลของอังกฤษจะไม่ถูกแยกออกจากอาณานิคมของฝรั่งเศสด้วยลำน้ำสายใหญ่เช่นแม่น้ำโขง โดยฝรั่งเศสจะมีอาณานิคมที่มีขนาดใหญ่กว่าประเทศสยามเป็นอันมาก และในการที่จะกระทำให้สำเร็จตามเป้าหมายนี้ ฝรั่งเศสจำเป็นต้องผนวกลาวเข้าไปอยู่ในอาณานิคมอินโดจีนของตน จะเห็นได้ว่าลาวมีความสำคัญต่อฝรั่งเศสในทางยุทธศาสตร์อยู่มากเหมือนกัน

ในทางเศรษฐกิจ ลาวก็อาจให้ประโยชน์แก่ฝรั่งเศสอยู่บ้าง เนื่องจากลาวมีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งผลิตบางอย่างที่เป็นที่ต้องการในขณะนั้นไม่น้อย (ดูบทที่ ๑) นอกจากนี้ฝรั่งเศสยังหวังว่า เมื่อลาวเป็นอาณานิคมแล้ว ก็อาจจะดึงเอาการค้าทั้งหมดในแถบลาวไว้ในมือของฝรั่งเศส จะเห็นได้ว่าหลังพ.ศ.๒๔๖๖ เมื่อลาวตกเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสจริงๆ แล้ว ฝรั่งเศสได้พยายามทุกวิถีทางที่จะให้ลาวกลายเป็นตลาดสินค้าของตน ตลอดจนหาหนทางให้การค้าของลาวอยู่ในอิทธิพลของตน เป็นที่น่าพิศวงที่เห็นได้ว่ารัฐบาลไทยเห็นความสำคัญอันยิ่งใหญ่ของลำน้ำโขง นำอินทรีฝรั่งเศสไปเผยแพร่ในทิวเขาต่างๆ ลาว แต่ก็ไม่ปรากฏว่าได้ประสบความสำเร็จเลย เพราะการค้าของลาวส่วนใหญ่ก็ยังคงผ่านประเทศไทย และสินค้าต่างประเทศที่มีขายในลาวส่วนใหญ่ก็เป็นสินค้าที่มาจากอังกฤษและสงวนประเทศไทยขึ้นไป

ฝรั่งเศสยังหวังประโยชน์ทางทหารจากลาว โดยเฉพาะในขณะเห็นอีกประการหนึ่งก็คือกลัวว่า พวกกองกำลังชาวมุสลิมในดินแดนภาคพายัพทางตอนใต้ที่เพิ่งแยกตัวออกมาแล้ว

กรณีเมื่อทวักโจวจีนปลอมสะกดเงินแดงฝรังชายแม่น้ำโขง พวกทวักคาญนานจึงเลิกเดินทางลงมา
 บังแดนลาวทางฝรังชายแม่น้ำโขงอีกต่อไป และหันไปทิศตอกาซาบกับภาคเหนือของไทยและพม่า
 เพิ่มขึ้น ฝรังเศสยังหวังว่า เมื่อโจปรานพวกขอโพรายตาม และโยมค้เขาแดนลาวค่อนมา
 เป็นของกันแล้ว ฝรังเศสก็อาจจะเป็นตัวกลางการการระหว่างพวกทวักคาญนานและชาวกัน
 เมืองแอมนี้โคอีก ซึ่งก็เท่ากับว่าฝรังเศสโคเขาไปลาซาในญูนานเจอนกัน และช่วยการอำนวยความสะดวก
 ความสะดวกให้ทวักคาญนานมาทาง ในใบชาพวกนี้ก็จะราคินกัลมมาคาซาบในแดนลาวหมด แทน
 ที่จะเดินทางไปพม่า นายปาวีโคกลาวไว้ในรายงานการสำรวจของเราว่า ฝรังเศสอาจเป็น
 ตัวกลางการค้ากับญูนานโค และถึงแม้ว่ารัฐบาลจีนจะคัดค้านการสัมพันธกรรมระหว่างแดนญูนาน
 และฝรังเศสโคไป ก็ไม่จำเป็นต่อพวกเขาแล้วสิ่งใด เนื่องจากพวกทวักคาญนานเหล่านี้โค
 เคยเลี้ยงชีวิตค้าขาย นานาเพื่อประโยชน์ตนเพียงเล็กน้อยมาแล้ว ถ้าฝรังเศสสามารถหาทาง
 ให้พวกทวักโคทำอะไรเพิ่มขึ้นบ้าง ทวักคาญนานก็จะพอใจลงมาเอง

นอกจากเหตุผลดังกล่าวแล้ว ฝรังเศสยังต้องการโจลาวเพื่อเป็นแหล่งระบายผลเมือง
 ในชุนนอกไปบ้าง เนื่องจากว่าชุนโคซึ่งเป็นดินแดนที่ฝรังเศสโคไว้แล้วนั้น เป็นดินแดนที่มีประชา
 -ชนญูหนาแบบ ประชาชนเหล่านี้มีนิสัยขยันขันแข็ง ส่วนลาวมีประชากรญูแคเพียงเล็กน้อย
 และมีพื้นที่เหลือสำหรับทำประโยชน์โคอีกมาก ฝรังเศสจึงเห็นประโยชน์ลาวในแง่นี้มากจึงแค
 ดันแล้ว การนี้เอริซึ่งเป็นเจ้าหน้าทีในคณะสำรวจแม่น้ำโขงสองเศ อาเทร โคกลาวถึงลาว
 ไวว่า "... เมื่อฝรังเศสโคเขาแทรกแซงโดยการตั้งลาวเป็นรัฐในอารักขา ก็จะเป็นการ
 เปิดหนทางเขาไปยังส่วนในของกันแดนนี้ และเป็นการเปิดดินแดนคานนี้ให้แก่ชาวจูวนซึ่งจะ
 อพยพเข้ามาอีกครึ่งหนึ่ง"

๓. ลาวมีแม่น้ำโขงซึ่งเขาใจก็เห็นว่า เป็นทางนำไปสู่ญูนานและจีนทางตะวันตกเฉียงใต้

เป็นความเขาใจกันในยุคนี้ว่า ดินแดนทางตะวันตกเฉียงใตของจีนเป็นแหล่งที่มี
 ประชากรญูหนาแบบ เพราะฉะนั้นราคินมหาดำนาจซึ่งกำลังแย่งผลประโยชน์กันอบางรุนแรง
 ในจีนญูแล้ว จึงหวังอย่างยิ่งที่จะหาทางเขาสู่ญูนานและแดนใกล้เคียง เพื่อคุมตลาดการ
 ค้าขายที่เข่าใจก็ไว่กอบจากผู้อื่น ในบรรดาชาติมหาดำนาจที่มีจุดหมายถึงกลาวนี้ อัสกฤษ
 และฝรังเศสเป็นชาติที่ถ่งแย่งกันในเรื่องนี้มากที่สุด เนื่องจากว่าอังกฤษและฝรังเศสมีอาชานิคม
 ในอินโดจีนทั้งคู่ อันเป็นแดนที่ติดต่อกับตอนโคของจีน และมีโอกาสมากกว่าชาติอื่นที่จะหาทาง
 เขาคุมตลาดการค้าถึงกลาวไว

ประชากรและความมั่งคั่งของจีนตอนนั้นเป็นที่เลื่องลือกันมากเพียงพอที่จะทำให้เกิด
 ความหวังใจว่า การค้าจะทะลักไปอย่างมากภายในทันทีถ้าสามารถสร้างทางลมนาคมกับส่วน

นั้นของจีนใด มีหนังสือมากมายหลายเล่มที่อภิปรายกันถึงเรื่องนี้อย่างกว้างขวางตลอดระยะเวลาหลายปี

ยิ่งไปกว่านั้น เนื่องจากว่าบูหนานเซินอันเป็นเมืองสำคัญในบูหนานเป็นศูนย์กลางของการพาณิชย์ จึงทำให้อังกฤษและฝรั่งเศสเห็นความสำคัญของบูหนานยิ่งขึ้น จนกระทั่งในเอกสารหลายแห่ง ไรชือบูหนานหมายถึงแคว้นอื่นๆ ทั้งหมดทางตะวันตกเฉียงใต้ของจีนโดยเฉพาะเมื่อจะกล่าวถึงตลาดการค้าขนาดใหญ่ที่ไม่ขึ้นกันอยู่

มีรัชนาวีหรือเมรี่กันผู้หนึ่งได้อธิบายถึงความสำคัญของบูหนานไว้ ซึ่งเป็นคำอธิบายที่ตรงต่อความจริงมากที่สุด เพราะมีโทษบายความเกินความจริงเหมือนเอกสารอื่นๆ อีกหลายแห่ง

สินค้าที่สามกรมแทนลาว (มาจากบูหนาน) คืองาช้างมาเป็นระยะทางไกล และด้วยค่าขนส่งอย่างสูง เพราะฉะนั้นใบชาที่ลือชื่อชนิดหนึ่งจึงปลูกกันอยู่ทางตอนใต้ของบูหนานนั้น ในขณะที่พวกชาวนาในแคว้นมณีโคคโมซาชัน คั้นอย่างเสรีสะดวกสบาย กลับเป็นใบชาที่มีราคาแพงเกินไปเมื่อไปถึงเมืองท่าที่ไกลที่สุดของจีน ก็จะนำไปขายเป็นสินค้าออกให้แก่รัสเซียหรือยุโรป...

อย่างไรก็ตามโดยที่แท้จริงแล้ว บูหนานในฐานะการคมนาคมและการประมาทรวมมาหลายครั้งหลายหน ได้รวมชะตากรรมกับแคว้นอื่นๆ ในทางตอนตะวันตกเฉียงใต้ของจีนทั่วไป บูหนานจึงไม่ใช่เป็นดินแดนที่นิ่งดังอย่างที่เข้าใจกัน นายปาร์ริงเคยเดินทางเข้าไปสำรวจถึงในบูหนานเองจึงกล่าวไว้ในรายงานของเขาว่า "ในที่สุด ข้าพเจ้าได้ศึกษาแคว้นบูหนานโดยส่วนตัว... ได้พบว่ามันเป็นดินแดนที่เกือบจะอัตคัดชีวิตสิน"

เนื่องจากแคว้นบูหนานและทางตะวันตกเฉียงใต้ของจีนมีความสำคัญทางการค้าเช่นนี้ จึงมีผู้ศึกษาทางคมนาคมกับบูหนานมาเป็นเวลานานแล้ว ในปีค.ศ.๑๖๒๗ กิบสัน (Gibson) ได้เสนอให้ไซแมนน่าโฮงและแมนน่าอิรวดีเป็นเส้นทางเดินเรือสู่บูหนานเป็นครั้งแรก และความเห็นนี้ก็เป็นที่เชื่อถือกันตลอดมา ต่อมานายร้อยเอกสไปร์ (Spyre) บ้าให้เห็นความสำคัญอย่างสูงในฐานะที่จะเป็นประตูไปสู่บูหนานโดยไซแมนน่าสาละวิน บิวาราชการโคชินจีนนาของฝรั่งเศสผู้หนึ่งก็เคยกล่าวตาคะเนความสำคัญของแมนน่าโฮงว่า จะเป็นทางนำไปสู่บูหนานและภายในของจีนแคว้นอื่น "... ข้าพเจ้าเห็นทางที่จะทำให้ไซงอนเป็นเมืองรับส่งสินค้าที่ใหญ่ที่สุดเมืองหนึ่งในโลก และเป็นราชินีแห่งตะวันออกไกลด้วย..."

ในปีค.ศ.๑๘๐๕ ชาตเชออบ์ โสมาตี ซึ่งเป็นรัฐมนตรีต่างประเทศฝรั่งเศสอยู่ในขณะนั้น ได้กล่าวว่า "เรามีแต่ความรู้ขึ้นก่อนข้างจำกัด เกี่ยวกับดินแดนซึ่งแมนน่าโฮงนั้นไหลผ่านไป (แมนน่า

โจง) อันเป็นแม่น้ำที่เราจะทำการสำรวจ ซึ่งอาจจะกลายเป็นเส้นเลือกใหญ่ทางการพาณิชย์ ในส่วนนั้นของอินโดจีน และอาจจะเป็นไปได้อีกในบางแคว้นของอาณาจักรเขิน [จีน] ๑๐

ฝรั่งเศสยังมีความคิดเกี่ยวกับแม่น้ำโจงและญวนนานอีกประการหนึ่ง อันเป็นความคิด ที่มีผู้สนับสนุนอยู่ในมณฑล รวมทั้งบุคคลสำคัญอีกคนหนึ่งคือ หลงซือ การ์นิเยร์ ซึ่งต่อมาในภายหลังจะเป็นผู้ทำชื่อเสียงไว้ในการสำรวจแม่น้ำโจงและการขึ้นครองตั้งเคียบ บุคคลเหล่านี้ทางพยายามแสดงให้เห็นว่า ถ้าฝรั่งเศสสามารถควบคุมแม่น้ำโจงไปจนถึงพรมแดนญวนนาน ฝรั่งเศสก็อาจจะผูกขาดการค้ากับจีนทางตะวันตกโดยคนเดียว และผลประโยชน์เช่นนี้ก็จะมีทั้งหมดในแก่ฝรั่งเศสมากกว่าที่ฝรั่งเศสคงสูญเสียไปให้แก่อังกฤษความบังเอิญแต่ละวันออกของจีน เสียอีก ๑๒

๑. การแข่งขันกันอังกฤษชิงวิ่งเร้าไฟฝรั่งเศสแสวงหาอาณานิคมอย่างรีบร้อนขึ้นเพื่อ
ครอบงำอาณานิคมอังกฤษในเอเชีย

"โดยทางการเมือง ฝรั่งเศสเริ่มเป็นคู่แข่งของอังกฤษในการแผ่อิทธิจักรวรรดินิยม ในเอเชียตะวันออก ฝรั่งเศสไม่สามารถเห็นอังกฤษมีอิทธิพลและผลประโยชน์มากกว่าคน ทั้งที่ฝรั่งเศสครอบครองอาณานิคมทุกครึ่งและทุกแห่งที่มีโอกาส" ๑๓

ข้อความที่ขมมากกล่าวนี้เป็นความจริงอย่างหนึ่ง เนื่องจากว่าตั้งแต่ตอนกลางพุทธศักราช ๒๒๕๕ เป็นต้นมา นโยบายต่างประเทศที่ฝรั่งเศสใช้ในวันออกไกลเป็นการแสดงออกซึ่งนิยมธรรมนิยมของการหาประโยชน์จากชาติในเอเชียตะวันออกซึ่งพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ทรงเป็นผู้ริเริ่ม นโยบายนี้ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากคณะบาทหลวงการอลิศในภูมิภาคแดนนี้

การกระทำของฝรั่งเศสในเอเชียตะวันออกยังมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกับความเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ระหว่างอังกฤษและฝรั่งเศสในตอนกลางศตวรรษที่ ๑๘ นี้คือ ภัย ความสัมพันธ์กับอังกฤษนี้ ถึงแม้ว่าฝรั่งเศสจะมีอาณาเขตทางกับอังกฤษเป็นครึ่งคราว ในระหว่างศ.ศ. ๑๗๖๓ ถึงศ.ศ. ๑๘๐๓ (ไทยเฉพาะในศ.ศ. ๑๗๖๖ ๑๗๖๘-๑๗๖๙ และศ.ศ. ๑๗๖๒) แต่ทั้งสองประเทศก็ได้ร่วมมือกันในการปฏิบัติการที่เบลเยี่ยม สเปนในยุโรป เดนมาร์ก และริโอ เดอ ลา ปลาตา ในอเมริกา นอกจากนี้ก็ยังให้ความร่วมมือกันในระหว่าง การปฏิวัติศ.ศ. ๑๗๙๐ และในภายหลังที่สายสมุทรนอลซานในครุที และสงครามโครเมีย ในท้ายที่สุดระหว่างศ.ศ. ๑๘๐๐-๑๘๐๓ อังกฤษและฝรั่งเศสก็ยังได้ร่วมมือกันอีกในเรื่องเกี่ยวกับประเทศจีน เนื่องจากฝรั่งเศสขาดเคียบราชการทางการเมือง และปล่อยให้มหาอำนาจอื่นที่เป็นศัตรู ครอบงำกันยุโรปโจมตีได้ จึงทำให้อังกฤษได้เป็นผู้นำในโอกาสที่ปฏิบัติการร่วมกันกับฝรั่งเศสในฐานะพันธมิตรอยู่ทุกครึ่ง อย่างไรก็ตามความร่วมมือกันระหว่างมหาอำนาจทั้งสองในวันออกไกลได้ถูกกีดกันมิให้เป็นไปได้โดยสะดวกเหมือนในยุโรป เนื่องจากประเทศทั้งสองต่างแข่งกัน

กันเอง ทั้งนี้เนื่องมาจากฝรั่งเศสมีความริษยาความเป็นผู้นำของอังกฤษ และพยายามอย่าง
ไม่ทอดทิ้งที่จะสถาปนาอำนาจของตนเองขึ้นในเอเชียตะวันออกไกล เพื่อให้สมดุลกับอำนาจของ
อังกฤษ

ส่วนในประเทศไทย อังกฤษเป็นมหาอำนาจประเทศเดียวที่ได้ใช้ความพยายามอย่าง
ไม่ย่อท้อมากกว่าครึ่งศตวรรษที่จะบีบประเทศไทยขึ้นเป็นแดนสำหรับค้ำจุนของนานาชาติ นับ
ตั้งแต่เมื่อครั้งรัชกาลที่ ๒ ซึ่งโคลงคุกเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรี ตลอดจนถึงสมัยที่เซอร์จอห์น
เบาริง ประสบความสำเร็จในรัชกาลที่ ๔ นอกจากนี้อังกฤษยังมีดินแดนเหล่านี้เป็นอาณานิคม
ในอินโดจีนก่อนชาติมหาอำนาจอื่น ๆ คือ พม่าตอนใต้ เกาะสิงคโปร์ เกาะหมาก (ปีนัง) และ
รัฐบางรัฐในมลายู จึงจะเห็นได้ว่าอังกฤษยอมมีอิทธิพลมากที่สุดในประเทศไทยมาแต่คนแล้ว
และยอมรับวางความประหวั่นพรั่นใจของไทยอยู่ไม่ยอม อนึ่งอังกฤษก็แสดงความเป็นผู้มีอิทธิพลออกมา
อย่างเด่นชัดในเมืองไทยเช่นกัน

ทางฝรั่งเศสก็ได้ที่จะลงกลະหุกเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับไทยนานแล้ว หลังจากที่
คณะทูตของเนอริงกลับไปยังยุโรป รัฐบาลฝรั่งเศสก็ได้มีรายงานว่าการทำสนธิสัญญากับกรุง
สยามนั้นจะใจมสประโยชน์มากตลอดแล้ว รัฐบาลฝรั่งเศสมิได้เสียเวลาล่าช้าในการส่งคณะทูต
ทางบกก่อนจนถึงริมเสนอค่าเจ็ดซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าอังกฤษทำท่าทีเป็นเจ้าของสยาม ให้
ฝรั่งเศสปฏิบัติตามอังกฤษทุกประการการส่งคณะทูตมายังประเทศไทย ลอร์ดคลาเร็นดอน (Lord
Clerendon) ได้ส่งร่างสนธิสัญญาเนอริงให้แก่รัฐมนตรีต่างประเทศฝรั่งเศสโดยผ่านทางสถาน
เอกอัครราชทูตอังกฤษที่ปารีส พร้อมทั้งบอกข่าวให้ทางฝรั่งเศสทราบว่า ประเทศสยามเตรียม
พร้อมที่จะมอบสิทธิทุกประการที่ยังคงอยู่ไว้กับจากสนธิสัญญานี้ให้แก่ฝรั่งเศสบ้าง รัฐมนตรีต่าง
ประเทศฝรั่งเศสได้คอยชมใจทางล่อนดอนทันทีในความช่วยเหลือที่รัฐบาลอังกฤษได้ช่วยเหลือ
ดูทางให้รัฐบาลสยามยอมรับรองผู้ที่มีอำนาจเต็มของฝรั่งเศส จากนั้นเวลาผ่านไปอีกถึง ๒
เดือน ก่อนที่คณะทูตของมงตีญู (Montigny) จะเริ่มออกเดินทางในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.
๒๓๘๘ ทางล่อนดอนก็แจ้งความประสงค์ของเนอริงให้ทางฝรั่งเศสทราบอีกว่า เขายินดีให้
ความช่วยเหลือแก่ทุกประการแก่คณะทูตผู้มีอำนาจเต็มของฝรั่งเศสที่กรุงโตเกียว รวมทั้งคำแนะนำ
ให้ออกสาส์นตราตั้งมงตีญูไปถึงราชสำนักเวทวอ ซึ่งเขาค้นถึงแม้จะแสดงความเป็นมิตรที่ดีของ
อังกฤษเป็นอย่างยิ่งก็ตาม แต่ก็ขอให้เห็นถึงการแสดงความเป็นเจ้าเจ้าของไทยอย่างออก
หน้าออกตาของอังกฤษเอง ไม่ว่ารัฐบาลอังกฤษจะตั้งใจหรือไม่ก็ตาม

เนื่องจากอิทธิพลของอังกฤษที่เพิ่มสูงขึ้นรอบประเทศสยามรวดเร็ว ทำให้ไทยเกรง
กลัวอำนาจของอังกฤษยิ่งนัก ขณะนั้นไทยมีนโยบายที่จะให้มหาอำนาจอื่น ๆ มาครอบอำนาจของ

อังกฤษในประเทศไทย เพราะฉะนั้นคณะทูตของฝรั่งเศสจึงได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดี และด้วยความเต็มใจยิ่ง ในตอนแรกๆ นี้ไทยก็จะสนิทสนมกับฝรั่งเศส เพื่อให้เป็นทั้งและที่เฝ้า กับการเนียบตบเนียนจากอังกฤษ แต่ต่อมาไม่นานนัก เนื่องจากการดำเนินนโยบายทางการ ทูตของฝรั่งเศสไม่ดีเอง จึงทำให้ข้าราชการไทยเริ่มเสื่อมศรัทธาฝรั่งเศสไป โดยเฉพาะ อย่างยิ่งการที่ฝรั่งเศสมาถึงกรุงเทพฯ ส่วนนอกไปจากไทยใน ค.ศ. ๒๕๐๖ และบังคับให้ไทยยอม ลงนามในสัญญาสิทธิผูกประการ ในกรุงเทพฯ เมื่อ ค.ศ. ๒๕๐๐ ก็ยิ่งทำให้ไทยไม่พอใจและไม่ไว้ ใจฝรั่งเศสมากขึ้น ความคิดเห็นที่จะถูกโมฆะหรือบางสิทธิสนมกับฝรั่งเศสเป็นอันหายไป นักประวัติศาสตร์บางคนวิจารณ์ว่า "... [สนธิสัญญาปี ค.ศ. ๒๕๐๐ นี้] ... ทำให้ไทยเพิ่ม ความไม่ไว้วางใจความตะเยอตะพานเพื่อแผนทรนนโยบายจักรวรรดินิยมของพระเจ้าไปเปลี่ยน ที่ ๑ และทำให้ไทยปรารถนาจะร่วมมือไทยใกล้ชิดกับอังกฤษยิ่งขึ้น" ๑๖

ถึงอย่างไรก็ตาม ไทยก็ยังจำเป็นต้องดำเนินนโยบาย "เห็นเขมรเรือสองแคว" ต่อไป แม้จนถึงในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แผนตราชุกซ์ฝรั่งเศสในสมัยนั้นก็ ฐนนโยบายของไทยอันเป็นอย่างดี ๑๗

ส่วนความไม่ไว้วางใจอังกฤษของฝรั่งเศสนั้น คงจะเริ่มขึ้นเมื่อครั้งที่การ์นิเอรีเคย ทางการไปสำรวจแม่น้ำโขงใน ค.ศ. ๒๕๐๐ เขากล่าวว่าเขาได้รับรายงานมาว่า มีนักสำรวจชาวอังกฤษ กลุ่มหนึ่งประมาณ ๕๐ คน ได้เดินทางจากทมา ลงมาสำรวจแม่น้ำโขงก่อนหน้าเขา ครั้น ในเวลาต่อมาที่เมืองเชียงแถึง เขาก็ได้พบกับคณะสำรวจดังกล่าว ซึ่งทำให้เขาคอยคลาย ความวิตกไปไ้หมาย เพราะมีชาวยุโรปไปเพียงคนเดียว นอกนั้นเป็นชาวพื้นเมืองท้องถิ่น และจากการสอบถาม เขาก็รู้ว่า ชาวยุโรปผู้นั้นเป็นชาวออสเตรเลีย คณะสำรวจที่การ์นิเอรีไป พบมีชายชาติ (Duyshart) ซึ่งรัฐบาลสยามได้จ้างไปทำงานนี้เป็นหัวหน้า รายงานการสำรวจ ของเขายังไม่เคยตีพิมพ์ และเขาใจคิดว่า เป็นวาทกรรมให้แก่งานของแม่ค้าชาวจีนหรือพระวิภาค ภูคสซึ่งขึ้นไปสำรวจแม่น้ำโขงในภายหลัง ๑๘

ถึงแม้ว่าชาวลือที่การ์นิเอรีได้รับเกี่ยวกับการสำรวจของอังกฤษนี้จะได้กระจ่างแจ้งขึ้น แล้วก็ตาม แต่เหตุการณ์ที่ว่าเป็นสิ่งที่น่าสนใจยิ่ง เพราะเป็นเรื่องที่ชี้ให้เห็นถึงทัศนคติ ฝรั่งเศสเกี่ยวกับอินโดจีน นักประวัติศาสตร์บางคนมีความเห็นว่า คำที่ว่า การแก่งแย่งชิงดี ระหว่างอังกฤษและฝรั่งเศสนั้น โลกถูกใช้ไปพรากจากความหมายที่เป็นจริงในกรณีอินโดจีน เพราะการแก่งแย่งนั้นคงมาจากทางฝ่ายฝรั่งเศสเป็นสำคัญ เนื่องจากพวกฝรั่งเศสหากินหวาด ตะคุ่งเมื่อใดก็ถ่มถิงชาวอังกฤษโดยไม่มีมูลฐานแห่งความจริงว่า ได้ดำเนินการงาน เกณฑ์หาพวกตนไป แล้ว ไม่ว่าจะเป็นทิศทางใดก็ตามที่ตนกำลังจะออกไปสำรวจจับจอง เมื่อฝรั่งเศสมีทัศนคติเช่นนี้

ก็ก่อให้เกิดการกระทำในทำนองแกลงแย้งขึ้น ซึ่งเป็นต้นแบบของอังกฤษจากองค์ของคองโกลีเอ็ง
กันสิ่งให้อังกฤษถือว่าเป็นผลประโยชน์อันถูกต้องของทำนองคลองธรรมของตน^{๒๐}

เคยมีผู้กล่าวถึงความแตก่างระหว่างอังกฤษและฝรั่งเศสในฐานะของนุสร่างจักรวรรดิ
ว่า "อังกฤษอนุรักษนิยมคนแข็งตนมีผลประโยชน์ไว้ป้องกัน ในขณะที่ฝรั่งเศสอนุรักษนิยมเอาคืนคน
ที่คนปรารถนาจะเอาไปมีผลประโยชน์เพื่อป้องกัน และทวยเหตุดังนั้น ฝรั่งเศสจึงมุ่งป้องกันการ
การแข่งขันกันแต่เบื้องตนที่เดียว"^{๒๑} (๑)

๔. เขตการณและปัจจัยอย่างอื่นที่เกื้อหนุนในประเทศฝรั่งเศส

เขตการณและปัจจัยที่เกื้อหนุนในประเทศฝรั่งเศสระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๒๔-๒๕
ก็มีส่วนอย่างมากที่ช่วยผลักดันให้รัฐบาลฝรั่งเศสในนโยบายแทรกแซงในจีนแถบลาวกับไทย ใน
บรรดาเขตการณและปัจจัยต่างๆ นั้นอาจแบ่งออกได้เป็นข้อๆ ดังนี้

ก. ปัจจัยทางการเมือง ในขณะนั้นประเทศทางยุโรปตะวันตกได้เข้ามามีอำนาจรัฐยุคปฏิวัติ
อุตสาหกรรมแล้ว มหาอำนาจต่างๆ ก็แข่งขันกันหาอำนาจใหม่เพื่อใช้เป็นพลังป้องวิกฤติและ
สถาปนาใหม่ จึงแสวงหาอำนาจทางการเมืองและทางทหารเอง ฝรั่งเศสก็ตกอยู่ในกระแส
แห่งจักรวรรดินิยมเช่นเดียวกัน นอกจากฝรั่งเศสจะริบความสำเร็จของอังกฤษแล้ว ยังมี
มีประเทศอื่นๆ เริ่มก้าวเข้าสู่วงการแสวงหาอำนาจใหม่เช่นเดียวกัน เป็นต้นว่ารัสเซีย
อิตาลี รัสเซีย เบลเยียม และญี่ปุ่น ถ้าฝรั่งเศสต้องการจะรักษาฐานะของชาติมหาอำนาจอยู่
ในขณะที่มีประเทศใหม่ๆ ปรักษาเสถียรภาพของตนควรระดมกลยุทธ์แห่งอำนาจ ฝรั่งเศสก็จำต้อง
หาดินแดนภายนอกยุโรป เพื่อทดแทนความอับขาดและลดแรงกดดันที่รัสเซียในท.ศ.
๒๔๐๓ และต้องผนวกดินแดนต่างๆ ไว้มิให้อ่อนหน้าชาติอื่นใด

ถึงแม้ว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจไม่เคยเป็นเหตุสำคัญในการ กำหนดนโยบายต่างประเทศ
ของฝรั่งเศสในเอเชียตะวันออกก็ตาม ความสนใจของประชาชนในการสำรวจทางภูมิศาสตร์
ซึ่งเพิ่มพูนขึ้นอยู่เสมอขึ้น เป็นการเน้นให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของการแสวงหาตลาดและดินแดน
ในโพ้นทะเลเพื่อการลงทุนเพิ่มขึ้น นอกจากนี้การที่ฝรั่งเศสคงพยายามแก้ปัญหารัสเซียชาติมหาอำนาจ
ขึ้นรองในสงครามพริ้งโก-รัสเซียขึ้น ก็ทำให้ฝรั่งเศสต้องเล็งหน้าไปอย่างมาก ชาวฝรั่งเศสมี

(๑) "Britain annexed areas where she had interests to protect, whereas France annexed areas where she wished to have interests to protect, and so had to shut out competition from the start" (E.V.G. Kiernan, British Diplomacy in China, 1630 to 1895.)

ความภูมิใจในชาติของชนมากจนกระทั่งไม่ยอมรับว่าความท้อแท้ในยุโรปจะหมายรวมไปถึงการ
ยกเลิกบทบาทของชาติในฐานะผู้นำทางการ เมืองและวัฒนธรรมนอกอาณาเขตยุโรปด้วย ในค.ศ.
๕๒๓ นักจักรวรรดิโรมันฝรั่งเศสซึ่งสนับสนุนการล่าเมืองขึ้นโดยนโยบายของตนว่าเป็นวิถี
ทางที่จะสืบต่อประเทศฝรั่งเศสใหญ่เรื่องอันใหม่ นอกจากนี้ยังพยายามให้สาธารณชนถือว่า
การล่าเมืองขึ้นเป็นนโยบายของชาตินิยมด้วย ในขณะนั้นภายในประเทศฝรั่งเศสเองทกกรรม
กรและพวกสังคมนิยมก็ก่อการปั่นป่วนขึ้น นักการเมืองที่สนับสนุนสาธารณรัฐจึงเชิดชูแนวใหม่
ถึงกล่าวของพวกจักรวรรดิโรมัน เพื่อจะเปลี่ยนแปลงความสนใจของประชาชนจากปัญหาภายใน
ประเทศไปสู่เรื่องราวนอกประเทศเสีย^{๒๒}

ถึงแม้ว่าในระหว่างหลัองสงครามปรัสเซียจนถึงค.ศ.๕๕๒ ฝรั่งเศสก็มีปัจจัยอื่น
ที่ผลักดันให้วนำนโยบายล่าเมืองขึ้น แต่ฝรั่งเศสก็องประสบความยากลำบากในประเทศ
เองมิใช่น้อย จึงทำให้รัฐบาลฝรั่งเศสไม่อาจจะนำลัทธิจักรวรรดินิยมมาดำเนินในตะวันออก
ไกลได้สะดวก เป็นอันว่าหลังสงครามทกคอมมูนก็ถากถางการจลาจลในปารีส ในสมัยก่อน
เมื่อนายท็เอร์ (Thiers) เป็นประธานาธิบดี ก็เป็นเวลาทีรัฐบาลต้องมิดชิดเข้มกับการชำระ
คาบปฏิกรรมสงครามในปารีสเชิย การจัดทหารต่างชาติออกจากแผ่นดินฝรั่งเศส และหาทาง
หลีกเลี่ยงมิให้ชาติองประสบกับเหตุจลาจลอย่างที่ยานมาแล้วอีก หลังจากทีรัฐบาลองประ
ธานาธิบดีท็เอร์ก็องลาออกในค.ศ.๕๕๐๖ ประธานาธิบดีแมค มาอง (McMahon) ก็ไค่เป็น
ประมุของประเทศ ซึ่งเป็นเวลาที่ประธานาธิบดีเป็นผู้สนับสนุนระบมกษัตริย์อย่างแข็ง (๑) นายก
รัฐมนตรีในสมัยองเขาคนแรกคือ ฌูค เดอ โบรกลี (Due de Broglie) ก็เป็นศัตรูกับ
พระเจ้านโปเลียนที่ ๓ จึงไม่คอยจะเห็นด้วยกับการขยายอำนาจองฝรั่งเศสในอาเซียนัก
หลังจากนั้น การต่อสู้กันอย่างรุนแรงระหว่างพวกนักการเมืองที่นิยมกษัตริย์กับพวกนิยมสาธารณ
รัฐทำให้องการเมืองสิ้นความสนใจกับปัญหาล่าเมืองขึ้น คราวขงนกระทั่งไค่มีการร่างรัฐธรรมนูญ
ชุดอันใหม่ให้ประโยชน์แก่พวกนิยมสาธารณรัฐ และประธานาธิบดีแมค มาองลาออกจาก
ตำแหน่งในค.ศ.๕๕๒ รัฐบาลฝรั่งเศสจึงสามารถหันมาพิจารณาปัญหาการขยายอำนาจแสวงหา
อาณาเขตเพื่อเป็นหนทางที่จะฟื้นฟูเกียรติยศองประเทศให้กลับคืนมาอีก^{๒๓}

๑. ปัจจัยทางศาสนา ตั้งแต่โบราณในสมัยอยุธยาเป็นต้นมา ลัทธิศาสนาพุทธลัทธิ
อิทธิพลอย่างมากในการขยายอำนาจองฝรั่งเศสในตะวันออกไกล แต่เมื่อมาถึงยุครัตนโกสินทร์
นี้ รัฐบาลไค่ยุติการสนับสนุนองศาการศาสนาในฐานะเป็นผู้วางนโยบายอีกต่อไปแล้ว ทั้งนี้

(๑) ห้างนี้หมายถึงระบมกษัตริย์องราชวงศ์บูร์บอง มิใช่ราชวงศ์นโปเลียนซึ่งไค่อำนาจมาเพราะ
ผลแห่งการปฏิวัติฝรั่งเศส

เนื่องจากศาสนาได้เข้าร่วมกับพวกนิยมคริสต์ เมื่อพวกนิยมสาธารณรัฐได้อ่านาจึงติดกัน
องค์การศาสนาออกไป และเริ่มมีนโยบายส่งเสริมการเป็นปักษ์กับคณะสงฆ์ ถึงกระนั้นก็
ตาม ปัจจุบันทางศาสนาที่ใจจะแนบความหมายเสียทีก็เห็นในการ ขยายอิทธิพลของฝรั่งเศสใน
ตะวันออกไกล เพราะองค์การศาสนาโลกกลับมาเป็นปัจจัยสำคัญในรูปใหม่ คือในรูปที่ว่าชาว
ฝรั่งเศสในฐานะคริสเตียนควรส่งเสริมการหาเมืองขึ้น เพื่อจะนำวัฒนธรรมอันสูงส่งของ
ฝรั่งเศสและคริสเตียนมาเผยแผ่แก่ชาวพื้นเมืองที่ยังป่าเถื่อนอยู่ เท่ากับว่าองค์การศาสนา
ช่วยหาเหตุผลที่เพราะสมในแก่ประชาชนในการแสวงหาเมืองขึ้น

ชาวฝรั่งเศสสมัยสมบูรณ์นโยบายแสวงหาอาณานิคมหลายคน ได้ให้เหตุผลสนับสนุนการ
กระทำของตนว่า เป็นการนำอารยธรรมที่เข้ามาเผยแผ่ให้แก่ชาวพื้นเมืองผู้ยังไม่เคยได้ประสบ
แสงแห่งอารยธรรมมาก่อน เป็นคนว่าหรือฮิล คาร์นิเยร์ ผู้ซึ่งได้ไปตั้งสถานพนาอินโดจีนขึ้น
เป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสเหนือทะเลจีนใต้ (Dupleix) ต้องสูญเสียให้แก่อังกฤษไป
คาร์นิเยร์ไม่เคยจะมีความเคารพต่อวัฒนธรรมและประชาชนแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นัก
เขายืนยันว่าการแผ่วัฒนธรรมให้แก่คนครึ่งป่าเถื่อนทางแถบนี้จะเกิดผลก็อย่างไม่ต้องสงสัย โดย
เฉพาะเมื่อเกี่ยวข้องกับประเทศเช่นญวน ลาวและสยาม

คำโฆษณาเช่นนี้ย่อมโดยผลเป็นอย่างไร เพราะชาวฝรั่งเศสเป็นชนชาติที่มีความภูมิใจ
ในวัฒนธรรมของตนมาก อีกทั้งเป็นชาติที่สนใจเรื่องของวัฒนธรรมเป็นอย่างยิ่งเช่นกัน การ
ตั้งโรงเรียนฝรั่งเศสแห่งภาคบูรพา (L'Ecole Française d'Extrême Orient) ขึ้นที่
ไซ่ง่อนย่อมเป็นสถานอย่างหนึ่งถึงความจริงอัน

ค. สมาคมภูมิศาสตร์

ในศตวรรษที่ ๑๙ นี้ ประชาชนเริ่มสนใจวิชาภูมิศาสตร์กันมากขึ้น แต่ลักษณะที่สนใจ
นั้น ไม่ใช่แต่เพียงเพื่อเสาะแสวงหาความรู้ทางภูมิศาสตร์เท่านั้น แต่มีแนวโน้มยิ่งขึ้นในด้านอง
ว่า จะให้มีการสำรวจดินแดนที่ยังไม่เจริญเพื่อแสวงหาประโยชน์ทางเศรษฐกิจหรือทางการ
เมืองมาใหม่แก่ประเทศชาติของตน ทั่วทุกที่นั่นจึงเกิดมีสมาคมภูมิศาสตร์ขึ้นทั่วไปตามเมือง
ใหญ่ๆ ของฝรั่งเศส โดยเฉพาะเมืองที่มีมหาวิทยาลัยตั้งอยู่ สมาคมเหล่านี้มีบทบาทอย่างมาก
ในการส่งเสริมให้ประชาชนทั่วไปสนใจการแสวงหาเมืองขึ้นในภาคพื้นโพ้นทะเลและช่วยในการ
สำรวจที่สำคัญ ๆ หลายครั้ง สมาคมภูมิศาสตร์ที่สมควรจะออกชื่อในที่นี้ก็คือสมาคมภูมิศาสตร์
แห่งปารีส ซึ่งมีราสเฮลลูบี โกลยาต์ เป็นประธานในขณะที่เขาก็ยังดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการ
มหวงทหารเรือและอาณานิคม และยังคงดำรงตำแหน่งประธานต่อมาเมื่อได้ลาออกจาก
ตำแหน่งรัฐมนตรีแล้วก็ตาม สมาคมภูมิศาสตร์ที่ เขาเป็นประธานนี้เป็นผู้สนับสนุนและให้ทุนแก่

การสำรวจแม่น้ำโขงในท.ศ. ๒๕๐๕-๒๕๑๐

นอกจากนี้สมาคมภูมิศาสตร์ยังได้รับความอนุเคราะห์จากรัฐบาลอังกฤษ ให้มีการตั้งโรงเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่จะเป็นนักสำรวจ ทางรัฐบาลก็มอบตำแหน่งผู้ช่วยทูตในสถานอัครราชทูตที่อยู่ที่ใดก็ตามในเขตแม่น้ำโขง นอกจากนั้นก็มีการเกื้อหนุนอื่นๆ เช่น ให้ค่าเช่าบ้าน ตลอดเวลา • มีที่กลับจากการสำรวจ นักสำรวจเหล่านี้ถูกกำหนดให้นำตัวอย่างผลิตภัณฑ์สินค้าฝรั่งเศสไปแสดงในต่างแดน และให้ข่าวที่ดีที่จะมีค่าในทางการพาณิชย์จากถิ่นเมืองกลับมาด้วย

สมาคมที่มุ่งหมายเช่นเดียวกับนี้ก็ได้เกิดขึ้นอีกหลายแห่ง ในขณะที่ยังจำได้ว่า คอย ๆ ยลัทธิในฝรั่งเศสที่มาจากใจอินโดจีนยิ่งขึ้น ในปีค.ศ. ๒๕๒๒ สมาคมภูมิศาสตร์แห่งรวง (Rouen) เสนอว่า การที่ฝรั่งเศสจะยึดเอาการพาณิชย์ในดินแดน เวียดนาม กัมพูชา และสยามคืน มีความสำคัญไม่คดไปกว่าการที่เคอ เสด็จไป จะซุกคลองน้ำเข้ามา สมาคมบางแห่งเรียกร้องให้ฝรั่งเศสเอาไทยเป็นรัฐในอารักขาเสีย และให้ฝรั่งเศสจัดการสำรวจแม่น้ำอ่าวตอนเหนือ อุตสาหกรรมสมาคมภูมิศาสตร์แห่งจังหวัด (Dijon) ได้กล่าวว่

อนาคตของเราอยู่ในตะวันออกไกล ไม่มีข้อสงสัยอย่างใดเลยในเรื่องนี้ เป็นการดีกว่ามากที่จะสละความวิตกกังวลประการที่จะผนวกดินแดนยุโรปโดยเงินแข็ง และจงเอื้อนชอบเชครองการปฏิบัติการของเราออกไปยังภาคตะวันออกไกล ชาวพื้นเมืองเหล่านั้นเป็นเสมือนเด็กซึ่งเพิ่งได้รับการต้อนรับเข้าสู่โลกอารยะ ไม่ใช่เป็นหน้าที่ของเราหรือที่จะกำหนดวิถีทางให้เขาเหล่านั้น สั่งสอนเขาเหล่านั้นและให้การศึกษาในศาสนาหรือธรรมเนียมเขาเหล่านั้นด้วย เครื่องมือที่ของเราจะช่วยให้สัมฤทธิ์ผลดังกล่าวคือมูลนิธิของเรา และครู ขอให้เราใจเื้อนบุคคลเหล่านี้ให้เป็นประโยชน์ และเราจะใจเื้อนทำงานที่ขึ้นประโยชน์ อันแสดงให้เห็นความรักที่เรามีต่อเขาให้สำเร็จ

ความจำเป็นต่างๆ ดังที่โลกกล่าวมานี้ ในไม่ช้าก็หวังจรรจนิยมในฝรั่งเศสก็กลายเป็นหน้าที่ของผู้รักษาที่ประการแรกที่ต้องทำให้สำเร็จ งานของคาร์นิเยร์ ปารี และคณะของเขาเป็นที่ยอมรับอย่างถึงความดีของคนฝรั่งเศสในยุคนั้น ผู้ซึ่งยอมเสี่ยงชีวิตเดินทางไปบนหนทางเพชรารและหนทางอันตรายกับการ คว้าความยากเย็น ความไม่ท้อถอยและคว้าความเข้มแข็งเพียงประการเดียวที่จะทำงานที่ใครรับมอบมาให้สำเร็จ สิ่งเหล่านี้จะเป็นไปได้ก็ต่อเมื่อบุคคลเหล่านี้เมื่อมีศรัทธาบางอย่างแรงกล้าบางอย่างถึงบางอย่างที่ทุกสิ่งอย่างทรงคุณค่าอย่างสูงในสมัยของเขา

นโยบายของฝรั่งเศสต่อลาว

เนื่องจากว่านโยบายของฝรั่งเศสถือว่านี่ไม่ใช่มีการกำหนดกันอย่างแน่นอน แต่คอย
พิจารณาขึ้นเป็นรูปเป็นร่างทีละน้อย โดยอาศัยเหตุการณ์แวดล้อมรอบกลอนเกลลาขึ้น จึงควรแยก
กล่าวโดยเรียงลำดับเพื่อให้เห็นสถานการณ์ของนโยบายไทยบางชัดเจน อย่างไรก็ตามมีบาง
ปีที่ไม่มี การเปลี่ยนแปลงหรือความเคลื่อนไหวใด ๆ หรือบางทีเป็นการโอนนโยบายสืบเนื่องมา
จากปีก่อนก็จะละไว้ไม่กล่าวถึง

นโยบายของฝรั่งเศสต่อลาวในท.ศ. ๒๔๑๑

ฝรั่งเศสเคยรับรองสิทธิปกครองของไทยในลาวโดยพฤตินัยมาแล้ว ดังจะเห็นได้จาก
จดหมายของมงกีญูซึ่งมีมาก รามบังคมทูตกระมาคมเถิดกระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ใ้กล่าวขึ้นต้น
ว่า "กรมบังคมทูตกระเจ้าณณดินทรงสยามอันเป็นกษัตริราชระหวางรัฐมลายู กัมพูชาและลาว"
ดังนี้เป็นคน นอกจากนั้นในสมัยรัชกาลที่ ๔ นักเดินทางชาวฝรั่งเศสชื่อ นายบูโฮก ก็ได้อธิบาย
เบ็ดเตล็ดจากฝ่ายไทยก่อนที่จะเดินทางไปในแถบลาวตะวันออกจนถึงเมืองหลวงพระบาง

เมื่อฝรั่งเศสได้ชิงกัมพูชาไปจากไทยด้วยกำลังและการเกลี้ยกล่อมแล้ว ฝรั่งเศสและ
ไทยก็เกิดการเจรจาทันเกี่ยวกับกัมพูชาและพรมแดนลาวตะวันออกของไทยหลายครั้งในกรุงเพท
นัคไม่ไคผลอย่างไร จนถึงท.ศ. ๒๔๑๐ ไทยจึงยอมทำสนธิสัญญากับฝรั่งเศสละสิทธิทุกประการ
ในกัมพูชาลาวนอก อย่างไรก็ตามการเจรจาระหว่างสองประเทศถึงแต่ท.ศ. ๒๔๐๔-๒๔๑๐
จนทำให้เกิดสนธิสัญญาไทย-ฝรั่งเศสปีท.ศ. ๒๔๑๐ นี้ก็หาได้ขจัดปัญหาเรื่องพรมแดนลาวให้
กระจ่างออกไปไม่ และเป็นที่คาดหวังกันว่าปัญหาเรื่องนี้จะนำมาซึ่งกรณีพิพาทระหว่างไทยและ
ฝรั่งเศสในภายหน้า

การสำรวจแม่น้ำโขง

ก่อนหน้าจะถึงปีท.ศ. ๒๔๑๑ คือเมื่อฝรั่งเศสได้รวมโคไว้ในอำนาจแล้ว ในสมัยที่นาย
พลเรือเอก ^{Rigault de} เบงอูญู (Benouilly) เป็นผู้ว่าราชการโคจีนไซนา ฝรั่งเศสมีนโยบายที่จะพยายาม
แผ่อำนาจของตนในแถบไซงอนและทางตอนใต้ของแหลมญวนเท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากดินแดนสาม
เหลี่ยมตรงปากแม่น้ำโขงมีความอุดมสมบูรณ์ และสะดวกที่จะใช้ประโยชน์มากกว่าญวนตอนกลาง
หรือตอนเหนือ ครั้นในเวลาคอมา เมื่อนักจักรวรรดินิยมมีอำนาจมากขึ้นแล้ว จึงถือกันว่า
ความลึกใจในเรื่องแม่น้ำโขงนั้นลึกไปนัก และเข้าใจว่าเป็นความนิทลาคในทางภูมิศาสตร์
จึงใ้กว้างแผนการที่จะสำรวจแม่น้ำโขงกันขึ้น แผนการดังกล่าวใ้รับการสนับสนุนจากหลวง
ทหารเรือและอาณาภิคม ซึ่งมีชาติเชลล์บู โลบายาคเป็นรัฐมนตรี เขาเป็นผู้วางแผนการ
ตั้งแต่ปีท.ศ. ๒๔๐๔ เนื่องจากเขาใ้รับการสนับสนุนจากจักรพรรดิโคไปเลียนและสมาคมภูมิ-

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

ศาสตราจารย์ปารีสที่เขาเป็นประธานอยู่ ส่วนคำสั่งที่ออกให้คณะสำรวจที่จัดกันขึ้นนั้น นาย
 ทลเรือซึ่งเป็นผู้อาราธนาการควบคุมโคชินไชนา เกอ ลา กรองกินอร์ เป็นผู้ร่าง ในคำสั่งนั้น
 ระบุว่าโครงการนี้จัดทำขึ้นเพื่อผลประโยชน์ในทางความเจริญและอนาคตของอาณานิคมใหม่โคชิน
 ไชนา นอกจากนี้ก็เพื่อจะสำรวจหาทางเดินของแม่น้ำโขง และพิจารณาว่าอาจจะใช้เป็นที่
 ประโยชน์แก่ของทางพาณิชย์กับภาคตะวันตกของจีนได้หรือไม่ จะเห็นได้ว่าตามคำสั่งที่คณะ
 สำรวจโคชินนี้ มีจุดประสงค์เพื่อสันติโดยแท้ ยังไม่ปรากฏเจตจำนงในการที่จะแสวงหาอาณานิคม
 ใหม่เพิ่มเติมในดินแดนฝรั่งเศสเลย แต่จากการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ในคณะสำรวจซึ่งใช้เงินถึงงานถึงหมก
 ๖ คน เป็นทหารเรือ ๕ คน นอกจากนี้ก็มีนักธรณีวิทยาและนักพฤกษศาสตร์ อย่างละ ๑ คน
 และอุทกจากกระทรวงการต่างประเทศอีก ๑ คน ดูดาร์ดี เกอ ลาเกร (Doudart de Lagrée)
 ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้นำของคณะสำรวจเพื่อเป็นรางวัลในการที่เขาได้เป็นผู้สถาปนาถิ่นฐาน
 ให้เป็นรัฐในอารักขาของฝรั่งเศส การแต่งตั้ง เกอ ลาเกร นี้ดูคล้ายจะมุ่งให้เห็นถึงจุด
 มุ่งหมายที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังการสำรวจอย่าง คณะสำรวจเริ่มออกเดินทางจากไซ่งอนในเดือน
 มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๐๕ เกอ ลาเกร ซึ่งเป็นหัวหน้าคณะสำรวจได้เสียชีวิตลงเสียก่อนที่การเดินทาง
 ทางจะสิ้นสุดลง ฟรองซัวส์ การ์นิเออร์ ซึ่งเป็นรองหัวหน้าจึงรับหน้าที่นำคณะสำรวจเดินทางต่อไป
 จนกลับลงมาถึงไซ่งอนโดยผ่านทางพันเก่า และ เชียงไฮในพ.ศ. ๒๔๑๐ เขาเป็นนายเรือโต
 ในขณะก่อนจะตั้งคณะสำรวจแม่น้ำโขงเขาเป็นสารวัตรกองกิจการชาวพื้นเมือง และเป็นสมาชิก
 คณะกรรมการเพื่อรับฟังอุทกสาทรกรรมและการเกษตรของโคชินไชนา การ์นิเออร์เป็นผู้ทำ
 ให้การสำรวจแม่น้ำโขงเสร็จสิ้นสมบูรณ์ ไม่แต่เพียงพาคณะสำรวจกลับมาได้โดยสวัสดิภาพเท่า
 นั้น หากแต่ยังได้รวบรวมข้อมูลต่างๆ ทั้งทางภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ ขณธรรมนิยมและ
 วัฒนธรรมต่างๆ ของดินแดนที่เข้าไปมาพิมพ์เผยแพร่ ในรูปของรายงานการสำรวจเป็นหนังสือใหญ่
 ถึง ๒ เล่มจบ

x ผลที่สำคัญของการสำรวจครั้งนี้ คือทำให้ความเข้าใจขึ้นขึ้นมาก่อนหน้านั้นเป็นเวลานาน
 สิบกว่าปีสืบ เนื่องจากการสำรวจโขงใหม่เห็นว่าแม่น้ำโขงสายบนนั้นไม่อาจจะใช้เดินเรือ
 ได้ เพราะว่าเป็นลำน้ำโขงมีเกาะแก่งต่างๆ มากมายซึ่งกีดขวางการเดินเรืออย่างยิ่ง แก่ง
 สำคัญมีอยู่ ๕ แก่งด้วยกัน ล้วนเป็นแก่งใหญ่ๆ ทั้งสิ้น เช่นแก่งโงง แก่งเขมราฐ ซึ่งมีระยะ
 ยาวถึง ๒๐ ไมล์ แก่งจากเวียงจันทน์ถึงเชียงคานยาว ๓๐ ไมล์ แก่งหาเรือหรือแก่งหลวง
 ยาว ๒๐ ไมล์ และยังมีแก่งเล็กแก่งน้อยเพื่อเมืองหลวงพระบางขึ้นไปอีกถึง ๕๐ ไมล์
 หรือนอกนั้น นอกจากนี้ตานักสำรวจถูกกล่าวหาว่าเขลามุ่งคงเดินทางตามลำน้ำโขงโดยไปโดย
 ไม่แยกออกจากสายน้ำเลย ก็จะไปถึงคนนำซึ่งหาได้อยู่ในเขตตะวันตกของจีนที่เมืองล้งบางที่

เราใจกันไม่ หากแต่คงจะไปประสบกับความตายระอูในป่าพงดงคิมของนิเอต
 อยากรู้ก็ตาม ถึงแม้ว่าการสำรวจแม่น้ำโขงจะไม่อำนวยความสะดวกที่น่าพอใจมาในฝรั่งเศส
 แต่รายงานของการนิเอที่เขียนขึ้นอย่างสาหัสจาดก็มีผลอย่างมากคอนโยมายในอนาคตของ
 ฝรั่งเศสที่เกี่ยวกับอินโดจีนต่อมาอีกนาน

อีกประการหนึ่ง ถึงแม้ว่าการสำรวจของลาเกร-การนิเอ จะทำความผิดหวังให้
 แก่กษัตริย์ฝรั่งเศส แต่เขาก็ได้สร้างความหวังใหม่ขึ้น บังเมื่อพิจารณาถึงจุดมุ่ง
 หมายของการสำรวจแล้ว ก็อาจจะกล่าวได้ว่าผลของการสำรวจมิได้ทำลายความหวังให้สิ้น
 ไปทีเดียว เพราะคณะสำรวจได้พบว่ามีแม่น้ำอยู่สาบหนึ่งซึ่งอาจติดต่อกับตะวันตกเฉียงใต้ของ
 จีนได้จริงๆ แต่แม่น้ำสาบนั้นอยู่ทางเหนือของชวตซึ่งฝรั่งเศสได้เพิกเฉยเสียเพราะหันมาสนใจ
 แคว้นใต้ของชวต เจาหนาคณหนึ่งในการสำรวจได้กล่าวว่า "เส้นทางคมนาคมซึ่งได้
 แสงสว่างกันอย่างรอนแรงนี้ เป็นทางออกซึ่งวันหนึ่งเราอาจจะลากหวังได้ว่า ความมั่งคั่ง
 ของจีนตะวันตกจะหลังไหลผ่านทางนี้ไปสู่ท่าเรือของฝรั่งเศส นั่นคือแม่น้ำแดง ไม่ใช่แม่น้ำ
 โขง"^{๓๖}

การนิเอก็กล่าวว่า เขาได้พบว่าส่วนใหญ่ของใหม่ ชว และยาค่างๆ ที่มีอยู่ในอากาศ
 ภาควิทยาของชวตนั้น ถูกนำเข้าไปโดยยานตั้งถิ่นมากกว่าที่จะส่งไปทางแม่น้ำตะวันตกตามเมือง
 กวางตุ้ง เพราะทางนั้นมีพวกโจรรุมชุม เขาสรุปว่าถ้าทั้งจีนและชวตสามารถจัดอุปสรรค
 ทางการเมืองและที่กรรมแต่ซึ่งขัดขวางการลาออกไปจากลุ่มแม่น้ำแดงได้ ชวตนั้นก็จะเป็น
 ตลาดการค้าที่อุดมสมบูรณ์สำหรับสินค้าของฝรั่งเศส และในไม่ช้าไซงอนก็จะเกิดขึ้นกับเซียง-
 ไฮในฐานะเมืองรับส่งสินค้าที่สำคัญในภาคตะวันออกไกล^{๓๗}

แม้ว่าการนิเอจะโลกลาวไว้อย่างแท้จริงในรายงานการสำรวจของเขาแล้วก็ตามว่า
 แม่น้ำโขงไม่อาจจะไหลเกินเรือได้ คนฝรั่งเศสโดยทั่วไปก็หาบอมลั่นความหวังในเรื่องเกี่ยวกับ
 แม่น้ำโขงไม่ มีผู้วิจารณ์ประโยชน์ของแม่น้ำโขงในด้านการเดินเรือต่อมาอีกนาน โดยเฉพาะ
 จากบุคคลผู้ซึ่งปรารถนาให้แม่น้ำโขงเป็นอย่างสิ้น ใน ค.ศ. ๑๘๓๖ เมื่อฝรั่งเศสยึดโคโลนาไปของ
 เกียมพลอกสายแล้ว ชาวฝรั่งเศสส่วนใหญ่เชื่อว่าเขาได้พบเส้นทางเดินเรือสู่ชวตแล้วอย่าง
 แน่นนอน นอกจากนั้นในหมู่บุคคลซึ่งน่าจะเข้าใจถึงสภาพของแม่น้ำโขงเป็นอย่างดีก็หาได้สิ้น
 ความหวังไปจากแม่น้ำโขงอย่างสิ้นเชิงไม่ เป็นคนว่าที่ปลัดคุณเปตซึ่งเป็นผู้สำรวจ
 ของปาวีได้กล่าวหาหลวงบุตรหลวงพระบางว่า ฝรั่งเศสจะไขกันระเบิดท่าสามแวงต่างๆ ใน
 แม่น้ำโขงเพื่อให้เรือกลไฟสองชั้นมาถึงเมืองหลวงพระบางได้^{๓๘} ซึ่งเป็นความเต็มที่ไม่อาจเป็น
 ไปได้ในทางวิชาการเลย โดยเฉพาะในสมัยนั้นเมื่อยังขาดเครื่องมือและความรู้ที่จำเป็นมาช่วย

จะเห็นได้ว่า นโยบายของฝรั่งเศสในอินโดจีนซึ่งแต่เดิมยังคงยึดถือไม่แน่นอนก็
ค่อยๆ ก่อตัวเป็นรูปขึ้นจากความไม่มั่นคงของกรณีเออีที่ปรากฏในผลงานของเขาซึ่งเริ่มจัดพิมพ์
ในปีค.ศ. ๑๙๑๒ ตามมาสำเร็จเรียบร้อยในปีค.ศ. ๑๙๑๖ เนื่องจากเกิดสงครามที่รัฐโก-ปรัสเซีย
ทำให้การคิดค่าเช่าลงไป

ความเห็นของกรณีเออีเกี่ยวกับลาว

โดยอุปนิสัยแล้ว กรณีเออีเป็นบุคคลที่หึงเกลียดชังและกลัวอังกฤษ อีกทั้งเป็นผู้ที่มีความ
ทะเยอทะยานเพื่อความก้าวหน้าของตนเองและเพื่อความยิ่งใหญ่ของชาติเป็นอันมาก กรณี
เออีรู้สึกไม่พอใจบางอย่าง เมื่อเห็นว่าสาธารณชนฝรั่งเศสแสดงความเอียงเอียงค้อมีดูหาข้อเกี่ยว
กับความยิ่งใหญ่ของชาติ เขาประมาณว่าความดีของคนฝรั่งเศสนั้นเห็นเขาหาแก่ตัวเอง ซึ่ง
หมายความว่าฝรั่งเศสสนใจแต่เรื่องราวในยุโรป คนฝรั่งเศสขาดความยากนั้นและเจตนารมณ์
ที่แน่วแน่ในอันที่จะช่วยแก้ไขนโยบายโหดเหี้ยมของชาติบรรลุดล อย่างที่คนอังกฤษได้แสดงให้เห็น
เห็นอย่างประจักษ์แจ้ง ถ้าฝรั่งเศสต้องการจะหลีกเลี่ยงสภาพความเสื่อมโทรมของชาติ และ
ต้องการจะให้โลกนี้รอดพ้นจากผลกระทบของพวกแองโกล-แซกซอน ฝรั่งเศสจะต้องเสนอ
ตัวเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับทุกหนทุกแห่งที่มีมนุษย์อาศัยอยู่บนพื้นโลกนี้ ฝรั่งเศสจะต้องไม่ยอมตกเป็น
เบี้ยล่างในแก๊งอังกฤษในตะวันออกไกล หรือยอมความความปรารถนาของอังกฤษคือไปอีกแล้ว
ประเทศฝรั่งเศสจะต้องเป็นผู้เข้าใจแก่ชาวพื้นเมืองในอินโดจีน โครงการไหนที่ผลประโยชน์ของชาติเช่น
อินโดจีนไหนจะคงนำเอาพลังอันเกรียงไกรทุกความของชาติฝรั่งเศสออกมาใช้ มิฉะนั้นแล้ว
นั่นจะเสียประโยชน์เปล่าหรือจะเป็นอันตรายต่อฝรั่งเศสเองถ้ามันนำไปสมมติเกี่ยวกับความยุ่งยาก
ในยุโรปหรือความแตกกร้าวในย่านเมืองของตนเอง

กรณีเออีมีความเห็นว่า ฝรั่งเศสจะต้องตั้งวิทยาลัยขึ้นแห่งหนึ่งเพื่อฝึกฝนและตั้ง
สอนคนฝรั่งเศสในภาษา ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และขนบธรรมเนียมมรดกของประเทศไทย
เพื่อเข้านของลาวไต ชาวชนการฝรั่งเศสที่รับราชการอยู่ในอาณานิคมจะต้องนำมาจัดให้มีเสีย
เพื่อที่จะได้มีหลักใหม่ความสามารถมากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ กรณีเออียืนยันว่า ทั่ววิสัยเท่านั้น
ที่ฝรั่งเศสจะตั้งผู้จักรวรรดิที่กูเปิลส์เคยไปฝังในอินโดจีนให้เป็นจริงได้สัก แต่เป็นจักรวรรดิใน
อินโดจีนแทน^{๑๐} เห็นได้จากรายงานของกรณีเออีเอง เมื่อเขาเอ่ยถึงกูเปิลส์ว่าเขานึก
ว่าตัวเองเป็นภาษาของกูเปิลส์อย่างแท้จริง

ส่วนที่เกี่ยวกับหลวงพระบางกรณีเออีมีความเห็นว่า อิทธิพลของอังกฤษได้ขยายตัว
ขึ้นอย่างรวดเร็วในแหลมอินโดจีน โดยเฉพาะในกรุงเทพฯ

แต่ที่หลวงพระบางนั้นแหละ ที่เราคงทำให้อิทธิพลของอังกฤษหยุดยั้งที่เสียมพิ ถ้าเรา
 กองการที่จะรักษาผลประโยชน์แห่งอาณาจักรให้เท่าเทียมกันกับอังกฤษ และถ้าเราคงการที่จะยึด
 ครองดินแดนในแหลมนี้ในเมื่อผลประโยชน์ทางการ เมืองและเศรษฐกิจของเราได้เชื่อถือ
 โต้เราทำเช่นนั้น...

ส่วนนโยบายที่รัฐเสกซาร์จะทำให้สัมฤทธิ์ผลในลาวนั้น เขามีความเห็นว่
 ควบคู่กันนั้น จึงเป็นการสมควรที่จะทำให้เจ้าแห่งหลวงพระบางรู้สึกพระองค์ว่า ลัก
 วันหนึ่งเราอาจจะเข้ามาพบที่สถิตปกครองซึ่งตั้งอยู่ในเมืองอื่นแห่งนั้น ในเมื่อเว
 ใจกลายเป็นประเทศราชของเราไปแล้ว และเจ้าหลวงพระบางควรจะโคตรงสำนักว่า
 ห้างค้าขายกับคนไปพระ องค์อาจจะส่งพยานอิทธิพลของฝรั่งเศส เพื่อชักชวนประเทศเพื่อน
 บานมิให้เสาคืนแก่ของพระองค์ไป ... เป็นการง่ายที่จะทำให้พระองค์เข้าใจว่า
 ควบความกลัวเหลือของฝ่ายเราเพียงข้ามเขี้ยวเท่านั้น พระองค์อาจจะรักษาความเป็น
 เอกราชของประเทศของพระองค์ให้พ้นจากภัยอันตราย และบทบาททางการเมืองของพระ
 องค์ก็จะเพิ่มความสำคัญขึ้น...

น่าจะเป็นที่สังเกตได้ว่า นโยบายหลักของการนิเอริในเรื่องลาวนี้ รัฐบาลฝรั่งเศส
 ใญ่เข้ามาใช้ในเวลาต่อมา เป็นคนวางข้ออ้างเรื่องลาวเป็นประเทศราชของญวนและฝรั่งเศสได้
 สืบสืบกันมาเพราะการจากญวน เพราะฉะนั้นฝรั่งเศสจึงมีสิทธิเอาลาวเป็นประเทศราชควบ ส่วน
 นโยบายปลีกย่อยนั้น การนิเอริก็เผลอลาวไว้เช่นกันว่า

เราจะคงทวีความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างลาวและอาณาจักรของเราในญวนใต้ เรา
 คงลดความตึงเครียดความขัดแย้งระหว่างญวนกับคนลาวและคนป่าในแถบนี้จนกระทั่ง
 ถึงปัจจุบัน เราจะคงสนับสนุนการอพยพของชาวจีนและเกษตรกรจีนให้เข้าไปตั้งรกราก
 ทางภายในของแหลมนี้ เราจะคงใจว่าที่จำปาหัดคั้งและที่ฮักป้อซึ่งอยู่ในลาวกลาง เป็น
 แหล่งที่มีอยู่ชุกชุมปานกลาง ซึ่งกองทหารยุโรปอาจจะตั้งขึ้นได้ในประเทศแถบร้อนเช่นนี้
 เพื่อที่จะเป็นแหล่งรวบรวมและฝึกผู้กำลัง...

ถ้าสมมติว่าเหตุการณ์ซึ่งเกิดขึ้นในเวลาต่อมาจนถึงสมัยที่ฝรั่งเศสยึดครองลาวจริงๆ
 เราอาจจะคงความประหลาดใจว่า สิ่งที่การนิเอริได้ยื่นไว้ในที่สำเร็จเป็นรูปร่างออกมา
 ทุกอย่าง นี้ทั้งแก่ความพยายามจะสนับสนุนการค้าในอาณาจักรจนกระทั่งการเดินเรือกลไฟในลำน้ำ
 โขง และการสร้างถนนหลายสายในเวลาต่อมา ความเข้าใจที่พยายามจะให้ชาวลาวเชื่อว่า

คนเป็นคนเชื้อชาติเดียวกันฝรั่งเศส ตลอดจนถึงการอพยพของชาวตุรคนและชาวจีนจำนวนมาก ในราวทุกวันนี้ อันเป็นปัญหาหนักในแก๊งรัฐบาลอาวเป็นอันมาก” ถึงเวลานี้ความมืดมนกำเริบมา จากความวิตกของนักสำรวจที่ยังไม่มีชื่อเดียวกับคนหนึ่งในหนังสือของเขาเองซึ่งคงไม่มีใครคาดคิด มาก่อนว่าจะมามีอิทธิพลอย่างลึกซึ้งถึงปานนี้

ความเคลื่อนไหวของฝรั่งเศสตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๑๗-๑๙๑๖

ความเคลื่อนไหวภายในประเทศ

ใน ค.ศ. ๑๙๑๓ ฝรั่งเศสได้เกิดสงครามแย่งชิงเซบิ ซึ่งเป็นการพาดำนาจที่เพิ่งเกิดขึ้นใหม่ นำความเสียหายมาในแก่ฝรั่งเศสทั้งทางเศรษฐกิจและการ เมืองระหว่างประเทศอยู่ในขอบ เนื่องจากหัวใจฝรั่งเศสเสียชื่อเสียงและถูกลดฐานะจากมหาอำนาจชั้นที่ ๑ ลงเป็นอันดับรองใน สายตาของประชาคมนานาชาติทั่วไปในยุโรป นอกจากนี้ประเทศเยอรมันซึ่งเพิ่งถือกำเนิดขึ้นในขณะ นี้ก็โคจรครอบครองดินแดนประเทศฝรั่งเศสทางตะวันออก ซึ่งทำให้ฝรั่งเศสลำบากใจอยู่มาก เช่นกัน ด้วยเหตุดังนี้ ฝรั่งเศสจึงจำต้องหาทางออกในภูมิภาคใหม่ สมาคมภูมิศาสตร์ก็เกิดขึ้นเพื่อช่วยนำประเทศใหม่บรรลุจุดหมายดังกล่าว ตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๑๔ มีการจัดตั้งสมาคม ภูมิศาสตร์ขึ้นในวิทยาลัยแห่งฝรั่งเศส และในปีต่อมาก็นำวิชาใหม่มาสอนในวิทยาลัย ตลอดเวลา ๑๐ ปีต่อมา สมาคมภูมิศาสตร์ก็ถูกตั้งขึ้นในระบกว่า ๑๖ แห่งในฝรั่งเศส และในอาณานิคมอีก ๒ แห่ง สมาคมที่เข้มแข็งมากที่สุดได้แก่สมาคมที่เมืองลียงส์ (Lyons) ซึ่งเป็นศูนย์กลางของสมา-คมเพื่อเผยแพร่ศาสนาทุกข ในปี ค.ศ. ๑๙๑๖ สมาคมภูมิศาสตร์แห่งฝรั่งเศสได้ตั้งคณะกรรมการ-วิชาการพิเศษขึ้นเพื่อศึกษาวิชาภูมิศาสตร์การพาณิชย์โดยรวมเมื่อถึงคณะกรรมการด้านแห่งชาติ จุด มุ่งหมายสำคัญของบุคคลกลุ่มใหม่นี้ก็คือต้องการจะสนับสนุนการ เติบโตทางสำรวจที่จะช่วยพาทาง สำหรับการค้าของชาติ หรือเพื่อศึกษาทรัพยากรของโลกและทางคมนาคมของโลก และเพื่อ การจับจองดินแดนเป็นอาณานิคมและการอพยพประชากร ด้วยเหตุดังนี้สมาคมภูมิศาสตร์จึง เริ่มที่มุ่งหมายหรือวิชาภูมิศาสตร์ โดยเฉพาะจึงกลายมาเป็นสมาคมเพื่อสนับสนุนการหา อาณานิคมไปอย่างพลุกพล่านไม่ไ้

ในระยะเวลาต่อมา ความสนใจเรื่องการแสวงหาอาณานิคมยิ่งรุนแรงขึ้น เพราะ มีจุดมุ่งหมายอย่างเด่นชัดที่จะแข่งขันกับอังกฤษในเรื่องนี้ ยิ่งในเวลาต่อมาโดยเฉพาะใน ค.ศ. ๑๙๒๒-๑๙๒๔ ความสนใจของฝรั่งเศสก็หันมาขึงตะวันออกไกลมากยิ่งขึ้น ในการประชุมทางภูมิ-ศาสตร์ที่แอลเจียใน ค.ศ. ๑๙๒๔ ที่ประชุมได้สรุปว่า ฝรั่งเศสต้องไขว่คว้าหาอาณานิคมเพิ่มเติมใน ทั่วทั้งเยอรมัน อังกฤษ และรัสเซีย ถ้าฝรั่งเศสยังหวังจะรักษาฐานะความเป็นมหาอำนาจของ

โลกอยู่ การพาณิชย์ การเกษตร และอาณาเขตจะขยายสร้างใหม่รังเสมมีชื่อเสียงเกียรติยศ
อีกครึ่งหนึ่ง และจะช่วยเปิดโอกาสใหม่ใหม่รังเศสโคแบบวันธรรมของชาติอีกควบ

เหตุการณ์ทางทังเกีย

ทางคอบไตของชุนนโคตกไปเป็นของฝรั่งเศสแล้ว ซึ่งก็เท่ากับว่าฝรั่งเศสได้ควบคุม
ปากแม่น้ำโขงไว้ อย่างไรก็ดีความถึงแม่น้ำโขงจะเป็นประโยชน์อย่างถึงกอบริเวณกันคชน
สามหลักปากแม่น้ำในทางเศรษฐกิจ แต่จากการสำรวจของคณะเลอ ดาเกร-การ์นิเยร์
ก็โคตสูงนโคเห็นแล้วว่า ขึ้นไปทางเหนือของแม่น้ำโขง มีเกาะแก่งมากมาย ซึ่งกิดขวางการ
เดินเรือ และแม่น้ำโขงไม่อาจจะใช้เป็นเส้นทางไปสู่ตะวันตกของจีนอย่างทีรอทำและนักการ
เมืองลาคหวังกัน ในขณะที่เวลานั้นคณะสำรวจก็โคพบทางสายใหม่คือแม่น้ำแดง ซึ่งอาจจะนำ
ไปสู่ชุนนโคได้จริงๆ เพราะเป็นเส้นทางทีสะดวกที่สุด เพราะแก่การค้าที่สุด และประหยัด
ที่สุดเช่นกัน แม่น้ำแดงนี้อยู่ในทังเกีย มีปากแม่น้ำไหลออกสู่วังเกีย โดยผ่านเมือง
ทาชานอบ ส่วนตอนแม่น้ำอยู่ทางเหนือ ในบริเวณใกล้เคียงกับเมืองลาคหวังซึ่งเป็นนครหลวงของแคว้น
ชุนนโค

เรื่องราวของการที่ฝรั่งเศสโคปกครองทังเกียนี้ เริ่มต้นโดยพลโทคาญหนึ่งชื่อของ
ดูบูยส์ (Jean Dupuis) ซึ่งเป็นชาวฝรั่งเศส โคอาศัยอยู่ในเมืองหันเคาเป็นเวลานาน โดย
มีอาชีพขายอาวุธยุทโธปกรณ์ให้แก่ทางการประเทศจีน ซึ่งขณะนั้นกำลังทำการปราบปรามพวกกบฏ
มุสลิมอยู่ในชุนนโค เนื่องจากว่าเขาของชนชั้นภาของเขาคอยพบทางอันไกล และของประสพ
ความยากลำบากนานประการกว่าจะนำอาวุธยุทโธปกรณ์ไปส่งถึงแคว้นชุนนโคซึ่งอยู่ทางไกลออก
ไปโค ในท.ศ. ๒๕๐๗ เขาจึงเกิดความคิดทีจะพาทางสายใหม่ทีอาจจะนำไปสู่ชุนนโคโดย
สะดวก

ชื่อ ดูบูยส์ และ การ์นิเยร์ โคพบกันเป็นครั้งแรกในท.ศ. ๒๕๐๐ เมื่อคณะสำรวจแม่น้ำ
โขงเดินทางไปถึงเมืองหันเคาในขณะที่กำลังเดินทางกลับเรืออง ดูบูยส์โครับกำลังใจอย่าง
มากจากรายงานของคณะสำรวจทีว่าอาจจะใช้แม่น้ำแดงเป็นเส้นทางเดินเรือไปจนถึงชุนนโค
ดูบูยส์จึงออกเดินทางเสี่ยงภัยเพื่อจะพิสูจน์รายงานดังกล่าวทีว่าเรือขนาดกลประมาธอาจจะแล่น
ไปจนถึงประเทศจีนโคควบคุมแม่น้ำแดง เขาโครับความอุปถัมภ์อย่างกระทีอริอรจากทางการแคว้น
ชุนนโค โดยมอบตราตั้งให้เขานำทีศควไปควบคุม ดูบูยส์จึงไม่ประสพความยากลำบากประการ
ใดในการแล่นเรือเขาสู่อำน้ำแดงโคโดยไม่โครับอุปฐากจากชุนนโค เพื่อนำสินค้าอาวุธปืนของเขาไป
ส่งให้แก่กษัตริย์ลาคหวังเป็นชวาทารชุนนโคของจีน ควบความร่ำรวย ความกล้าหาญ และถึเมณ
ดูบูยส์ก็อาจเขาชนะอุปสรรคทีเกิดขึ้นระหว่างเมืองโฮฟองและกรมแคว้นจีนโคสำเร็จ เขา

เกินทางไปถึงบูนาบในท.ศ.๒๔๐๖ ในเดือนพฤษภาคมปีนั้นเอง ก็เดินทางกลับมาจากฮอนอิก
 ครอบทั้งน้ำลึกเกาะกัวมาควย เขาวางแผนจะเดินทางกลับบูนาบโดยนำเกลือไปขาย แต่
 ทางการขุดหาเกลือที่เขาทำเช่นนั้นไม่ ทั้งนี้เนื่องจากว่า ดินล้าเกลือเป็นสิ่งของของหลวง
 มีให้นำออกนอกประเทศตามกฎหมายของหลวง และที่สำคัญกว่านั้นก็คือ ขุนหลวงเอารจะรักษา
 นโยมายเดิมที่จะขจัดและกักกันเรือคางฮาโกให้ออกไปจากแม่น้ำแดง ขุนปลืจึงยอมได้การกระ
 ทำของหลวงอย่างที่ไม่มิใคร่คาดถึง เขานำกำลังของเขาซึ่งประกอบด้วยชาวเอเซีย ๑๕๐ คน
 และชาวยุโรปอีก ๒๕ คน ใช้อาวุธอย่างค้ำคร่อมเข้ายึดส่วนหนึ่งของเมืองฮอนอิกไว้ แล้วก็
 ขักธงฝรั่งเศสขึ้นไว้ พร้อมทั้งก็ขอความช่วยเหลือไปยังไซ่งอน

ในไซ่งอน นายพลเรอคูเปร์ (Dupre) ก็รอคอยเล่าขอร้องนี้มาก่อนหน้านี้ ตั้งแต่
 เมื่อใดเขารู้ว่าขุนปลืได้ไปถึงฮอนอิกเมื่อธันวาคม ท.ศ.๒๔๐๕ ดูเปร์และขุนปลืเคยพบกันมาก่อน
 ในปารีส เมื่อครั้งที่ขุนปลืได้พบรบพยานขอร้องให้รัฐบาลให้ความช่วยเหลือในกิจการกำลังเพื่อ
 เปิดแม่น้ำแดงขึ้นเป็นเส้นทางคมนาคมราชธานี แต่เขาไม่ได้รับความสำเร็จ อิงแม้ว่าตัวนายพล
 ดูเปร์เองมิใช่เป็นกำลังตัวค้ำในเรื่องแม่น้ำแดง เขาเองก็กระหายที่จะนำกำลังเข้ามาเป็นอาณานิคม
 ของฝรั่งเศสไม่น้อยไปกว่าขุนปลืเช่นกัน ในปีท.ศ.๒๔๐๖ ดูเปร์ได้เขียนไว้ว่า "การที่จะสถาปนา
 ตัวเราเองในดินแดนที่มั่งคั่งอันอยู่ประชิดธรรมแดนจีนนั้น เป็นปัญหาเรื่องคอขาดบาดตายสำหรับ
 อนาคตของเราในตะวันออกไกลทีเดียว"

เมื่อใดเขารู้ว่าความช่วยเหลือจากขุนปลืถึงนั้น นายพลเรอคูเปร์จึงโทรเลขด่วนไปยัง
 รัฐบาลฝรั่งเศสที่ปารีสแจ้งว่า ตั้งเกียรติคุณขุนปลืนำกำลังไปเปิดประตูแล้ว และถ้าฝรั่งเศส
 ไม่รีบยกเครื่องเสียในทันที จีนหรือมหาอำนาจยุโรปอื่น ๆ อาจจะเข้ายึดครองเสียและทำให้ฝรั่งเศส
 -เสียดองสูญเสียดวงการค้ากับจีนไปเสีย เขาเสริมว่าทางไซ่งอนไม่ต้องการความช่วยเหลือใดๆ
 และยืนยันว่าจะต้องได้รับความสำเร็จอย่างแน่นอน ทางปารีสได้ตอบโทรเลขของเขาเป็นการ
 เกือบว่าเอาใจสร้างความเป็นมิตรระหว่างชาติขึ้นใหม่แก่ฝรั่งเศส โดยการปฏิบัติการณ์ในตั้งเกียรติ
 เป็นอันขาด แต่คำเตือนนี้ส่งมาถึงดูเปร์ช้าเกินไป เพราะเขาได้ส่งกองกำลังออกไปเสียแล้ว
 ก่อนหน้านั้นนายพลเรอคูเปร์ได้รับรายงานว่า ตั้งเกียรติไม่มีทหารขุดจำนวนมากพอที่จะป้องกันตั้ง
 เกียรติได้ นอกจากก็มีประชาชนที่ไม่พอใจการปกครองของรัฐบาล ถ้าฝรั่งเศสปฏิบัติการณ์ในตั้งเกียรติ
 นี้จะเชื่อใจว่าจะได้รับความร่วมมือจากประชาชนอีกด้วย เหตุฉะนั้นนายพลเรอคูเปร์จึงส่ง
 กองกำลังไปช่วยขุนปลื โดมัสโตรองซีส การ์นิเอร์เป็นผู้นำไป

ในปีท.ศ.๒๔๐๖ นั้น การ์นิเอร์ได้มาไซ่งอนในฐานะประธานชมรมสมาคมคนหนึ่งเท่านั้น
 แต่เมื่อเขาได้รับแจ้งถึงจากนายพลดูเปร์ เขากลับกลายเป็นผู้นำชาวฝรั่งเศสที่เข้มแข็งหรือ

นิคมที่สำคัญที่สุดในเอเชีย นามของเรือดูเปรโกละสมอำนาจทางทหารและการ เมืองโทการ์นิเอรี
โดยสมบูรณ์ สถานการณ์เอริกก็เป็นคนสนใจมีความตั้งใจแน่วแน่ที่จะมีอำนาจที่ได้รับมอบหมาย
เต็มที่ ในเมื่อเขาเห็นสมควร

กำลังของการ์นิเอรีจึงเดินทางไปร่วมกับกำลังของญี่ปุ่นซึ่งช่วยทำให้กองทัพของเขา
ของการ์นิเอรีเข้มแข็งขึ้นมา

ในคืนที่การ์นิเอรีมีใจว่า พระเจ้าคือเด็กเองก็ไม่ยอมมีกำลังในคืนที่เขามากนัก เขา
ก็ละทิ้งความพยายามทุกประการที่จะแสวงหาเสรีภาพในการเดินเรือในแม่น้ำคงโดยการเจรจา
ตกลงกัน เขากลับมาที่จะใช้กำลังเพื่อไขว่คว้าตามเป้าหมาย เขาสร้างบรรยากาศที่เป็นอริ
ขึ้นในหมู่ข้าราชการดูนในคืนที่เขย คลอดจนสร้างบรรยากาศที่เครียดขึ้นในยามนอน จนกระทั่ง
ว่าความที่คิดจะให้โลกเสรีภาพในการเดินเรือโดยสงบเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ ครั้นถึงวันที่ ๑๕
พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๑๖ เขาก็ออกประกาศบอกแก่มิตรและศัตรูว่า ทั้งเขากับนั้นเป็นต้นไปให้
ถือความมั่นคงเป็นแนวทางสำหรับการพาณิชย์ระหว่างชาติแล้ว

ในวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน หลังจากที่ได้กำลังเสริมแก่เพียงเล็กน้อยจากไซงอนแล้ว
การ์นิเอรีก็เริ่มระดมยิงป้อมเมืองฮอนอยทันที หลังจากนั้นเขาก็เริ่มไซปืนใหญ่ระดมยิงเมือง
สำคัญหรือป้อมต่างๆ ที่ตั้งอยู่ระหว่างมหาสมุทรและเมืองฮอนอย หลังจากที่ได้สร้างความพวัก
พวนอยู่ ๑ ปีเศษ โดยเพราะการปิดเมืองนี้-คินท์ ตอนโคของตั้งเกิดขึ้นทุกที่ตกอยู่ใต้อการปิด
ครองของทหารฝรั่งเศส ซึ่งได้ตั้งศูนย์การปกครองขึ้นทั่วไปตามเมืองใหญ่

เมื่อได้สูญเสียฮอนอยแล้ว ทางการดูนก็สิ้นใจว่าในคืนที่เขานั้นยังมีกำลังทหาร
ของอีกชาติหนึ่งซึ่งมีกำลังอยู่เหมือนกัน คือพวกทหารจีนที่เรียกกันว่าธงดำ (ดูนที่ ๒) ดังนั้นจึง
ตัดสินใจเรียกร้องความช่วยเหลือจากพวกธงดำ ซึ่งก็ได้รับการตอบสนองโดยทันที พวกของ
ค่ายกเขาฆ่าปะทะกับทหารฝรั่งเศสในเกือบชั่วข้ามคืน ในการรบคราวแรกนี้ การ์นิเอรี
ถูกฆ่าตายนอกเมืองฮอนอย เขาใส่สำแดงไว้ถึงความกล้าหาญและความมุ่งมั่นทหารชาวตะวันออก
ออกซึ่งก็เป็นผู้นำจุดจบอันน่าเศร้าสลดใจมาสู่เขา

ในขณะที่เขากันกับที่การ์นิเอรีเสียชีวิต พวกฝ่ายค้านในโคชินไชนาซึ่งไม่เห็นด้วยกับการ
กระทำของดูเปรโกละอำนาจขึ้นมา ส่วนในคณะรัฐมนตรีฝรั่งเศสที่ปารีส สมาชิกส่วนมากก็ไม่พอ
ใจเช่นกัน โดยเฉพาะบุคคลแห่ง โบรคซ์ ซึ่งขึ้นมาเป็นรัฐมนตรีต่างประเทศและเป็นผู้จงรัก
ภักดีต่อฝ่ายที่เป็นปฏิปักษ์ต่อลัทธิจักรวรรดินิยมสมัยใหม่ไปเลยทีเดียว คณะรัฐมนตรีฝรั่งเศสมีความกลัว
ว่า การรบในคืนที่เขยจะนำมาซึ่งความยุ่งยากและปัญหาระหว่างประเทศซึ่งจะทำให้รัฐบาล
ต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นในกรณีรัฐบาลดูนอาจจะประกาศสงคราม ในฐานโคที่ฝรั่งเศส

ปกครองเองก็กำลังประสบกับความยุ่งยากทางเศรษฐกิจซึ่งเริ่มมาตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๐๕ แล้ว เขา
 นี้ก็เป็นภาระสิ้นเปลืองเพียงพระแล้วในอันที่จะปกครองและป้องกัน ดังนั้นทางปารีสจึงไม่ต้องการใช้
 การปกครองของฝรั่งเศสตอนมองควยการขยายการปกครองไปในแคว้นที่เหลือ เมื่อการนี้เอ
 เสียชีวิตแล้ว คณะรัฐมนตรีจึงลงมติให้เรียกกำลังที่ไปปฏิบัติการในทางนี้กลับในวันที่ ๓
 มกราคม ค.ศ. ๑๙๐๗ และแจ้งให้ดูเปรทราบว่าเป็นความต้องการจะยึดครองคงเก็บอีกต่อไป ดูเปร
 เองก็ได้รับความกดดันจากราชการที่ไม่เห็นด้วยและในวงราชการของฝรั่งเศสอยู่แล้ว เขา
 จึงเริ่มจะกล่าวขยทั้งแก่เจ้านายและกษัตริย์ที่จะออกคำสั่งมาเสียอีก เขาดีใจที่กล่าวกับ
 รัฐบาลฝรั่งเศสว่า การรุกรานซึ่งเกิดขึ้นเขาจะคิดจะทำทางบังคับในพร ส่วนนี้ขอ
 เมื่อยุติความใน ค.ศ. ๑๙๐๕ เพื่อจะไ้ยอมรับรองว่าความสามารถที่ไกล ถ้า กรอง
 -กันเอง จึงมาได้ในปี ค.ศ. ๑๙๑๐ เป็นของฝรั่งเศสอย่างแท้จริง เมื่อทางดูเปรได้รับอนุญาตตาม
 เสนอ นั้น ภัยความอ่อนแอของจักรวรรดิ รัฐบาลดูเปรก็ยอมตามขอเสนอ คือรักษาความทาง
 เหนือความการชายทางใต้ไปเป็นการนอกเปลี่ยน

ดูเปรได้เลือกเอาราชการในฝรั่งเศสซึ่งไม่เห็นด้วยกับนโยบายขยายอาณาเขตของ
 เหนือที่ทั้งแตกกันไปเจรจา บุคคลผู้นั้นได้ส่งให้ตอนทหารฝรั่งเศสออกจากรัฐซึ่งดูเปร
 ไม่ประสงค์จะให้ทำถึงเช่นนั้น แต่เป็นความประสงค์ของรัฐบาลที่ปารีส ดูเปรจึงขอออก
 จากตำแหน่งที่^{๑๐} จากการเจรจาครั้งนั้นทำให้ฝรั่งเศสได้ประโยชน์หลายประการ ที่สำคัญคือ

- ๑. ได้มีการรับรองจากดูเปรว่าความทั้งสามที่กล่าวแล้วเป็นของฝรั่งเศส
- ๒. เมืองซานฮุยและเมืองฮาอิมทางเมืองกองเป็ไ้แก่การพาณิชย์ พร้อมทั้งดูเปรคง
 อนุญาตให้ใช้แม่น้ำคงไ้ตั้งแต่ปากแม่น้ำจนถึงยูนาน^{๑๒}
- ๓. ความมาตรา ๓ ของสนธิสัญญาฉบับนี้ ดูเปรยอมรับว่าตั้งแต่บัดนี้ต่อไปดูเปรจะดำเนิน
 นโยบายต่างประเทศให้สอดคล้องกันกับฝรั่งเศส

ถึงแม้ว่าบุคคลสำคัญสามคนที่มีส่วนในกรณีนี้ถึงแก่กรรมไปเมื่อปี ค.ศ. ๑๙๑๖ จะประสบกับความ
 พานะทุกคน คือเสี่ยวหยงสิน เสี่ยวชิว กงจอนเสี่ยวตำแหน่ง แต่ฝรั่งเศสซึ่งเป็นชาติของเขา
 เหล่านี้กลับได้ประโยชน์ ดูเปรเองนั้นถึงไม่สามารถนำเอาแม่น้ำคงและตั้งถิ่นมาเป็นของ
 ฝรั่งเศสได้ แต่ก็ช่วยได้ประโยชน์ในทางพาณิชย์เมืองไมนอย เพราะเขาได้เผยแผ่และพิสูจน์
 ให้เห็นคุณค่าของแม่น้ำคงในฐานะเส้นทางพาณิชย์กับจีนภาคตะวันตก ที่ของดูเปรได้ให้ทำรายงาน
 เสนอต่อสภาบรรษัทอินเดีย (*Congrès des Orientalistes*) ในระหว่างการประชุมที่เมือง
 ลียง (*Lyon*) ปี ค.ศ. ๑๙๒๑ ขอเสนอให้บรรษัทความก่อนหน้าว่า

...แม่น้ำคง สายน้ำซึ่งมีต้นกำเนิดในยูนาน ไม่ไกลจากลาสิญัก และไหลลงทะเล

(ในวง)

ในอาวคังเกีย

เส้นทางนี้ไม่เพียงแต่กลมกลืนของความข้องการในเรื่องยูเนียนเท่านั้น หากยังรวมไปถึง ส่วนหนึ่งของอิเบค ของเดจวน ของกวยเจียว ของกวางตี ของลาวและของคังเกียอีกหลาย การ เปิดเส้นทางนี้จะทำให้ประชาชนกว่าสามล้านคนได้ใกล้ชิดสัมพันธ์โดยตรงกับอารย- ธรรมของยุโรป จะสร้างตลาดสินค้าขนาดใหญ่อย่างใหม่ในแถบภูมิภาคของเรา และ จะสถาปนาเส้นทางคมนาคมระหว่างไซงอนและดินแดนที่ร่ำรวยที่สุดในโลกโดยสะดวกและ ไม่เปลืองค่าใช้จ่าย ซึ่งความจนถึงทุกวันนี้ก็ไม่เคยมีความสัมพันธ์ทางการค้ากับต่างประเทศเลย

สิ่งที่อยู่เบื้องหลังจะเป็นแรงสำคัญผลักดันให้ฝรั่งเศสพยายามชิงเอาคังเกียไปจากยูเนียน ในภายหลัง จนต้องไปเกิดกรณีพิพาทกับจีน เพราะฉะนั้นตั้งแต่ปีค.ศ. ๒๕๐๓ เป็นต้นมา ฝรั่งเศส ก็ทุ่มเทความสนใจไปที่คังเกียในกรณีที่จะแข่งกับอังกฤษเพื่อเข้าครองตลาดการค้าในยูเนียน

ความเคลื่อนไหวทางการเมือง

โดยหลักฐานว่าในระยะเวลาที่กล่าวนี้ ฝรั่งเศสได้มีความสนใจต่อลาวเป็นพิเศษ อย่างไร ในสัญญาระหว่างไทยและฝรั่งเศสปีค.ศ. ๒๕๐๐ ก็กำหนดแต่เพียงว่าจะได้จัดให้มีการปักปันเขตแดนกันในท้องที่คังลาว (กัมพูชา) และดินแดนใกล้เคียง ซึ่งไม่เป็นขอความที่แน่นอนว่าจะหมายรวมไปถึงลาวทวนหรือไม่ ตลอดเวลาต่อมา ทั้งรัฐบาลฝรั่งเศส นักการเมือง ฝ่ายจักรวรรดินิยม และวงการทูตฝรั่งเศสต่างสนใจปัญหาเรื่องกรรมแดนเขมรมากกว่าจะหัน ความสนใจไปถาวรลาว โดยเจาะแคะแค้นพระตะบองและเสียมราฐซึ่งฝรั่งเศสกระหายมาก ใ้ใจไว้เป็นอย่างดี หากแต่สภาพความสัมพันธ์ระหว่างไทยและฝรั่งเศสในท.ศ. ๒๕๐๐ ถึงเครียด จนเกินกว่าที่ฝรั่งเศสจะทนจึง เอาความทั้งสองไปไกล จึงต้องยอมลงนามในสัญญาเงื่อนไข ึ่งรับรองสิทธิปกครองของไทยในแคว้นทั้งสองนั้น

ในท.ศ. ๒๕๐๓ ทูตฝรั่งเศสประจำกรุงเทพฯ คือ นายติงง (Duvion) ได้มีหนังสือถึง รัฐบาลศรีลังกาประเทศที่ปารีส ซึ่งเป็นตัวอย่างอย่างดีของนโยบายฝรั่งเศสที่มีต่อไทยและประเทศ ราชของไทย ในระยะเวลาที่กล่าวถึงนี้ มีความว่า

เอกราชของสยามมีความจำเป็นต่อเรา เหมือนกับที่ความจำเป็นต่ออังกฤษ สยามคือดิน แดนที่เป็นกลางซึ่งอาจเป็นคมของฝรั่งเศสและอังกฤษของการขยายมาบรรจบกัน แต่กรณี นี้เป็นเรื่องที่แตกต่างกับอย่างสิ้นเชิงเมื่อเกี่ยวข้องกับแคว้นเขมรทั้งสอง พระตะบองและเสียม

ราชบุรี

ความต้องการของฝรั่งเศสที่จะไต่ถามระบอบและเสียมราชบุรีนั้นก็เพื่อต้องการกรรม
ครองทะเลสาบเขมร ในที่นี้ฝรั่งเศสก็ประสบความสำเร็จในอันที่จะจูงนำให้ไทยยอมลงนาม
ในภาคผนวกของสนธิสัญญาฉบับที่ ๒๕๐๐ ซึ่งในสิทธิการประมงแก่ฝรั่งเศสในทะเลสาบ
ภาคผนวกฉบับนี้ก็ได้ให้สัตยาบันกันในท.ศ. ๒๕๐๔

ความเคลื่อนไหวของฝรั่งเศสตั้งแต่ท.ศ. ๒๕๐๓-๒๕๐๔

เหตุการณ์ทางกึ่งภัย

หลังจากที่พวกกงคำได้ยกมารวบรวมชาวชนฝรั่งเศสที่ทำการบีเอร์นำทหารไปเล่นเมือง
ฮานอยแล้ว พวกกงคำก็หายออกไปไม่ หึ่งนั้นก็เป็นการพอใจของฝ่ายชุนทวน เพราะต้องการ
ให้พวกกงคำไว้มองกันคน

สนธิสัญญาที่ฝรั่งเศสทำกับชุนทวนในท.ศ. ๒๕๐๓ ทำให้ฝรั่งเศสกลายเป็นผู้คุ้มครองชุน
ทวนโดยปริยาย ทางปารีสได้สั่งให้ทูตของตนในปักกิ่งรายงานให้รัฐบาลจีนทราบถึงสถานะของ
ชุนทวนที่เปลี่ยนแปลงไป เพราะถือว่าจีนเป็นประเทศฝ่ายที่ ๑ ซึ่งมีผลประโยชน์เกี่ยวของควมมากที่สุด
ในขณะที่เวลานั้นฝรั่งเศสขอให้รัฐบาลจีนปรามปรามกองโจรของจีนซึ่งกำลังก่อกวนความสงบและ
ทำการปล้นสะดมในเขตกึ่งภัย นอกจากนี้ก็ขอให้จีนเปิดเมืองขึ้นเมืองหนึ่งทางตะวันตกเฉียง
ใต้เพื่อทำการค้ากับเส้นทางสายใหม่ในแม่น้ำแดง ในขณะนั้นคือท.ศ. ๒๕๐๔ จีนกำลังมีปัญห
ยุ่งในเรื่องอื่นๆ อยู่มาก ถึงกับที่ไทยพยายามบีบบังคับให้จีนเปิดเขตชุนทวนให้ทำการค้าก็ยังถูก
อู้งาน เพราะฉะนั้นทางจีนจึงได้ตอบฝรั่งเศสไปโดยอ้างว่าจีนก็ไปปฏิเสธอังกฤษในเรื่องนี้แล้ว
และยังไปประกาศอีกว่า ถึงแม้โบราณกาลเป็นทวน ชุนทวนก็โดยอมเป็นประเทศราชของจีน
และมักจะขอความช่วยเหลือจากจีนเสมอ กองทหารของจีนซึ่งอยู่ในชุนทวนขณะนั้นโดยไปตั้งตาม
ท่าออรองของพระเจ้าแผ่นดินตัวเอง ด้วยเหตุที่เวลานั้นทางฝ่ายรัฐบาลจีนจึงปฏิเสธที่จะ
เรียกพวกกงคำกลับประเทศ ในขณะที่เวลานั้นพวกกงคำก็กระจายกำลังกันออกสะกดกันทางเดิน
ของแม่น้ำแดงซึ่งเป็นเป้าหมายที่แท้จริงของฝรั่งเศสไว้ พร้อมทั้งตั้งค่ายตามลำน้ำ
หลายแห่ง เรียกเก็บภาษีจากเรือทุกชนิดที่แล่นผ่านไป

พระเจ้าคือคิดแห่งชุนทวนหาใจที่จะยอมภายใต้ความคุ้มครองของฝรั่งเศสไม่ พระองค์
ได้พยายามทุกประการที่จะปลุกใจให้ชนของภูมิภาคในสัญญาฉบับที่ ๒๕๐๓ กลับมาท.ศ. ๒๕๒๒ พระองค์
พยายามที่จะสถาปนาความสัมพันธ์กับไทยขึ้นมาใหม่ ปราบดูความรายงานของทุกฝรั่งเศสประจำ
กรุงเทพฯ ว่า "พระเจ้ากรุงเวียตนามได้ส่งเอกอัครราชทูตคนหนึ่งมาสู่พระเจ้ากรุงสยาม

เรื่องที่ ๓ จะสถาปนาความสัมพันธ์กันขึ้นใหม่... เอกอัครราชทูตนั้นได้มาถึงกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ... ทั้งนี้เพื่อฟื้นฟูความสัมพันธ์กับสยามหลังจากที่โคตะตะทุตหยุดลงมาเป็นเวลาถึง ๓๐ ปีแล้ว

อย่างไรก็ตามทางการฝรั่งเศสซึ่งในนโยบายสอดคล้องทางการเมืองกับอังกฤษก็รู้สึกอึดใจที่จะให้ไทยได้มีโอกาสสร้างความสัมพันธ์กันขึ้นมาใหม่

ในปีเดียวกันนี้เอง พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๖ แห่งฝรั่งเศสได้เสด็จไปยังกรุงเวนิส ประเทศอิตาลี ใน ค.ศ. ๑๗๙๗ สเปนก็ได้ลงนามสัญญาสงบศึกกับอังกฤษ ใน ค.ศ. ๑๗๖๓ เพื่อใช้แทนสนธิสัญญา ๑๗๖๓ อย่างไรก็ดีความสัมพันธ์กับอังกฤษทำให้ไทยต้องเสียเปรียบในโอกาสสร้างความสัมพันธ์กับอังกฤษ ใน ค.ศ. ๑๗๖๓ สเปนได้ลงนามสนธิสัญญาสงบศึกกับอังกฤษ ใน ค.ศ. ๑๗๖๓ และอังกฤษจึงสามารถไปยังจีนตามปกติ ถึงแม้ฝรั่งเศสจะโง่งมไม่ประสงค์จะให้อังกฤษทำเช่นนั้นแล้วก็ตาม ใน ค.ศ. ๑๗๖๓ สเปนได้ส่งคณะทูตไปปักกิ่งอีก พร้อมทั้งมีข่าวลือว่าคณะทูตดังกล่าวได้รับคำสั่งให้ขอความช่วยเหลือจากจีน

ก่อนหน้าที่จะส่งคณะทูตไปปักกิ่ง ทูตจีนในยุโรปก็ได้รับคำสั่งให้สอบถามรัฐบาลฝรั่งเศสถึงนโยบายของฝรั่งเศสต่ออังกฤษ ซึ่งได้รับคำตอบจากนายเฟรซันเนตซึ่งเป็นรัฐมนตรีต่างประเทศว่า ฝรั่งเศสไม่มีแผนการใดในจีน คำรับรองนี้ได้รับการยืนยันอีกครั้งหนึ่งจากประธานาธิบดีเกรวีในเดือนพฤศจิกายน ครั้นในเวลาต่อมา รัฐมนตรีต่างประเทศฝรั่งเศสเปลี่ยนตัวไป เขาได้ประกาศว่าความสัมพันธ์กับอังกฤษใน ค.ศ. ๑๗๖๓ ฝรั่งเศสยอมรับในอำนาจอธิปไตยของอังกฤษในจีน ทูตจีนจึงประท้วงการที่ความสัมพันธ์กับอังกฤษใน ค.ศ. ๑๗๖๓ หน้าที่ คำตอบของรัฐบาลฝรั่งเศสมาถึงใน ค.ศ. ๑๗๖๓ เมื่อได้เปลี่ยนตัวรัฐมนตรีต่างประเทศเป็นนายชอมเบรตแล้ว ฝรั่งเศสอาจมีความเสรีภาพในการปฏิบัติกรออย่างสมบูรณ์ ในอันนั้น จีนจึงส่งทูตไปประท้วงอีก นายเฟรซันเนตได้กลับมาเป็นรัฐมนตรีอีก เขาได้ให้คำตอบแก่จีนเป็นการตรงข้ามกับที่เขาได้เคยกล่าวไว้ข้างต้น เขาไม่มีคำอธิบายใดๆ จะให้แก่คณะทูตจีนในเรื่องที่เกี่ยวกับฝรั่งเศสและญวนเท่านั้น ทว่าเหตุนี้ก็เป็นปัญหาเรื่องญวนและจีนจึงปรากฏขึ้นอย่างชัดเจน ทางฝ่ายจีนเสนอให้มีการประชุมอภิปรายปัญหาเกี่ยวกับอธิปไตยของญวนจีนที่เมืองไฮฟองหรือปารีสก็ได้ แต่ทางฝ่ายฝรั่งเศสไม่ยอมรับข้อเสนอ ความสัมพันธ์ระหว่างฝรั่งเศสและจีนจึงตึงเครียดขึ้น และคาดว่าจะต้องเกิดการวิวาทกันในอนาคต

ความเคลื่อนไหวทางการทูต

ใน ค.ศ. ๑๗๖๓ ไทยและอังกฤษได้ลงนามในสัญญาฉบับหนึ่ง อนุญาตให้อังกฤษตั้งสถานกงสุลที่เมืองเชียงใหม่เพื่อดูแลผลประโยชน์ของคนในบังคับอังกฤษทางภาคเหนือของไทย ในขณะที่

เดิวก่อนอังกฤษก็ยอมรับรองว่าไทยมีสิทธิเป็นเจ้าของเชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน จากสนธิสัญญาฉบับนี้ ไทยก็ได้โอกาสที่จะลดหย่อนอำนาจศาลกงสุลลงไปไต่ถาม ในขณะเดิวก่อนก็ได้โอกาสจากสัญญาที่จะตั้งอำนาจการปกครองของภาคเหนือใหม่มาได้อีกที่ทางกรุงเทพฯ ยิ่งขึ้น เนื่องจากความแคบเข้ามาไทยถือว่ามณฑลสยามขึ้นเป็นภาคหนึ่งของประเทศไทยเท่านั้น หลังจากที่ไต่ถามในสัญญาอังกฤษแล้ว รัฐบาลก็ได้อพยพราชการจากกรุงเทพฯ ขึ้นไปเป็นศาลหลวงทางพระนครพระนครในเชียงใหม่ (ดูอำนาจหน้าที่ของศาลหลวงทางพระนครในบทที่ ๑) ซึ่งเป็นตำแหน่งที่อำนาจหน้าที่พอประมาณ เท่ากับว่าเป็นตัวแทนของรัฐบาลกลางคอยควบคุมอำนาจของรัฐบาลท้องถิ่นอีกคนหนึ่ง

จะเห็นได้จากการลงนามในสัญญาฉบับนี้ ถึงแม้ว่าไทยจะต้องเสียบบอมไฮโดรเจนของทางราศีกษัตริย์เข้าคู่สวนในร่องราชอาณาจักร ซึ่งอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพของดินแดนใต้ เพราะเป็นการเปิดช่องทางให้หาอำนาจที่คล้ายคลึงกับไทยได้โอกาสสมยอมท่าลายการปกครองของไทยในวิถีทางต่างๆ ไต่ถาม แต่ก็เป็นการให้ประโยชน์ต่อไทยอยู่ไม่น้อย ว่าเฉพาะในด้านความปลอดภัยของดินแดนที่กั้นกลางประเทศทั้งสอง สัญญาฉบับนี้ก็เท่ากับว่าอำนาจสัญญาของบริติชโดยปริยายว่าดินแดนดังกล่าวเป็นประเทศราชของไทยโดยปริยาย ด้วยเหตุนี้จึงไทยจึงตั้งใจจะให้สัญญาเมืองเชียงใหม่ที่ทำกับอังกฤษนี้เป็นแบบอย่างให้แก่มหาอำนาจชาติอื่นที่ตกลงที่จะได้สิทธิเช่นเดียวกันโดยที่ไทยไม่อาจขัดขืนได้ เพราะความสัญญาดีไทยเท่ากับนานาชาติในรัชกาลที่ ๔ ล้วนแต่ขอความคุ้มครองทุกฉบับในภายหลังว่า จะให้สิทธิของชาติ "ที่ใคร่ชอบเพราะหนึ่ง" (The Most Favoured Nation Clause) แก่สัญญา เขาใจว่าในขณะนั้นไทยคงจะโศกโศกได้ว่า ชาติมหาอำนาจอื่น คงจะมาขอสิทธิเช่นเดียวกับไทยบ้าง เมื่อพร้อมก็จะทำอย่างอังกฤษไปจง

เมื่อครั้งที่ชวนส่งทูตมาขึ้นที่เมืองเชียงใหม่กับไทยอีกในพ.ศ. ๒๔๒๖ ครั้งนั้นทูตชวนได้อ้างสิทธิของชวนในแคว้นทวน ทรมองระหว่างการกระทำของไทยในแคว้นนั้น ทั่วประเทศได้กล่าวทบทวนว่า เมื่อพ.ศ. ๒๔๑๘ เมื่อครั้งที่กรุงเทพฯ ส่งทัพไปปราบฮ่อที่ถล่มมารุกรานถึงแคว้นทวน ไทยโดยยกกำลังบุกรุกเข้าไปในแคว้นนั้น ทั้งยังได้กวาดต้อนเอาผู้คนจากแคว้นทวนมากด้วย หลังจากนั้นอีก ๑ ปี ไทยยังได้ไปตั้งกิ่งนครชายของเจ้าเมืองเชียงใหม่ซึ่งเสียชีวิตในการรบกับฮ่อขึ้นเป็นเจ้าเมืองเชียงใหม่ชวาทอมมา ชวนยืนยันว่าแคว้นทวนนั้นเป็นประเทศราชอันตั้งหลวงพระบางและชว่น เพราะฉะนั้นชวนจึงต้องการจะบอกขออ้างสิทธิของตนในแคว้นทวนไทยประจักษ์ว่าความตั้งใจจะสถาปนาตนเองขึ้นใหม่ในแคว้นทวนอีก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงประกาศว่า

พระองค์ไม่หวังจะแสวงประโยชน์อย่างใดในดินแดนนี้ แต่คงรักษาความปลอดภัยของ
กรมแคนธราชอาณาจักรของพระองค์ ซึ่งถูกรบกวนโดยไม่หยุดหย่อนจากความปั่นป่วนที่
เกิดขึ้นในทวนซึ่งเป็นดินแดนที่พระองค์เสาะระดัศว่า ญวนเองก็ไม่สามารถจะรักษาความ
เป็นระเบียบเรียบร้อยไว้ได้โดยประการทั้งปวง

พระราชดำริดังกล่าวนี้ แม้แต่ผู้ฝรั่งเศสที่ประจำอยู่ในกรุงเทพฯ เองก็เห็นด้วย
ว่าเป็นการถูกต้องอย่างยิ่งแล้วที่ไทยได้ส่งทัพไปในแคว้นทวนเช่นนั้น เพราะเป็นหนทางเดียว
ที่จะทำให้กรมแคนธานั้นเกิดความสงบสุขอย่างถาวรได้

เป็นการนำประหลาดอยู่ที่ ญวนได้ส่งทูตมาประหว่งไทยในคราวเดียวกันที่ประสงค์จะ
สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตขึ้นใหม่ ทูตสายก็ว่าญวนขาดความชัดเจนทางการทูตเสียอย่าง
แท้จริง อย่างไรก็ตามเขาใจว่าการประหว่งไทยในเรื่องนี้ ญวนคงไม่ได้ทำจากความต้องการ
ของฝรั่งเศส ถึงแม้ว่าจะไม่มีสัญญาฉบับฝรั่งเศสในเรื่องจะยอมดำเนินนโยบายต่างประเทศให้
สอดคล้องกับฝรั่งเศสอยู่ก็ตาม เนื่องจากว่าในขณะที่ญวนเองก็ปรารถนาจะปลิดตัวออกจากข้อ
ผูกมัดที่มีอยู่ในสัญญาท.ศ.๒๔๐๗ อยู่เช่นกัน ถึงอย่างไรก็ตาม แม้ว่าการอ้างสิทธิของญวนใน
แคว้นทวนจะมีใจเป็นนโยบายของฝรั่งเศสในท.ศ.๒๔๒๒ แต่ในเวลาต่อมา เมื่อฝรั่งเศสได้
อำนาจในทวนยิ่งขึ้นแล้ว และเมื่อสถานการณ์ต่างๆ พลัดไปฝรั่งเศสที่จะหันมาจัดการกับไทย
ฝรั่งเศสก็ไร้อารมณ์จะเพิ่มอันที่ญวนได้เข้ามาแล้วในท.ศ.๒๔๒๒ นี้ทีเดียว

ครั้นถึงท.ศ.๒๔๒๒ ซึ่งเป็นปีเริ่มต้นที่กำลังของทวงจักรวรรดินิยมเริ่มแข็งขึ้นอีกใน
ประเทศฝรั่งเศส ความสนใจของรัฐบาลฝรั่งเศสต่อดินแดนลาวจึงค่อยๆ ปรากฏกระจำจัน
มา ในวันที่ ๔ มิถุนายน พ.ศ.๒๔๒๒ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยและอานานิคมฝรั่งเศส
ได้มีจดหมายถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศฝรั่งเศสว่า

ส่วนใหญ่ของดินแดนลาวไม่อาจจะถูกพิจารณาว่าเป็นดินแดนของประเทศสยามหาได้ และ
ด้วยเหตุผลเช่นนี้ จึงไม่ควรสงสัยว่าเหตุใดสนธิสัญญาท.ศ.๒๔๑๔ และ ๒๔๑๐ จึงไม่ได้
ระบุไว้ถึงนั้น ข้าพเจ้ารู้สึกว่าจะเป็นประโยชน์ที่จะขอให้คิดเอาตำแหน่งกษัตริย์แห่งลาว
ออกจากพระนามของกษัตริย์แห่งสยามเสีย... ๒๒

อย่างไรก็ตามรัฐมนตรีต่างประเทศยังไม่เห็นว่าคำแนะนำนี้ควรใช้ในโอกาสนี้ ใน
เกี่ยวกันนั้นเอง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยและอานานิคมก็เริ่มติดต่อกับนายอาร์มองต์
ทูตฝรั่งเศสประจำกรุงเทพฯ ๒๐

ถึงกระนั้นก็ตาม ทางฝรั่งเศสก็ยังหาได้ดำเนินนโยบายทางการทูตอย่างเด่นชัดที่จะ

เริ่มกรองสิทธิของกวนในลาว หรือดำเนินการใดๆ เพื่อแทรกแซงในลาวนั้นไม่ แต่ความสนใจของฝรั่งเศสต่อกินแดนส่วนนี้ซึ่งรุนแรงขึ้นตลอดมา ในท.ศ.๒๔๒๕ ทัพฝรั่งเศสประจำกรุงเทพฯ ได้มีหนังสือถึงรัฐมนตรีต่างประเทศ เขาแสดงความไม่พอใจในการที่อังกฤษพยายามแทรกแซงกิจการของรัฐบาลสยาม เขาถือว่าความสัมพันธ์ระหว่างสยามและฝรั่งเศสโดยมาถึงจุดวิกฤตแล้ว

จากเงาเกรงว่า จำต้องทำให้ยอมรับกันโดยหลักการในความคิดที่จะทำให้สยามคงเป็นรัฐในอารักขาตลอดทั่วราชอาณาจักร โดยไซ้ขออ้างว่าประเทศฝรั่งเศสค้ำประกันนโยบายอย่างเข้มแข็งที่จะสถาปนาจักรวรรดิอาณานิคมอย่างใหญ่โตในอินโดจีน ซึ่งสยามไม้อาจจะหลีกเลี่ยงจากการถูกผนวกเข้ามาอยู่ในจักรวรรดินั้นด้วยถ้าถึงได้

เขากล่าวไว้ตอนหนึ่ง

ในขณะเดียวกัน คุกเข้านั้นเห็นกันว่า คำแห่งของพระเจ้าแผ่นดินไทยที่เกี่ยวกับลาวนั้นจะเป็นอันตรายต่อการทำสัญญาจริงๆ ในภายภาคหน้า

ความเคลื่อนไหวของฝรั่งเศสในท.ศ.๒๔๒๕

เขตการอ้างถึงภัย

เมื่อฝรั่งเศสถูกกล่าวถึงคำชักชวนมิให้ได้ไซ้แม่น้ำแดงโดยสะดวก ฝรั่งเศสจึงได้เรียกร้องให้รัฐบาลกวน "ขับไล่นักทหารจ้างชาวจีนซึ่งรัฐบาลกวนเป็นผู้จ่ายเงิน อันเป็นที่รู้จักกันในนามว่าพวกธงดำ ออกจากอาณาเขตของกวนเสีย" และเมื่อฝรั่งเศสได้รับรู้ว่า การกระทำเช่นนั้นอยู่นอกเหนืออำนาจของรัฐบาลกวนจะทำใด กองทหารฝรั่งเศสซึ่งมีประจำอยู่ที่ฮานอยก็ได้รับการเสริมกำลังเป็น ๕๕๐ คน โดยมีกัปตันองรี ริวีเยร์ (Henri L. Rivière) แห่งรัฐนาวีฝรั่งเศสเป็นผู้บังคับบัญชา เขาได้รับคำสั่งจากรัฐบาลของเขาว่า รัฐบาลฝรั่งเศส "ไม่ปรารถนาที่จะทำสงครามด้วยประการใดๆ ทั้งปวง เพื่อยึดครองดินแดนที่ห่างไกลจากประเทศฝรั่งเศสถึง ๔๐๐๐ ลี้ก ซึ่งอาจจะนำประเทศชาติเขาไปสู่ความยุ่งยากทางการเมืองที่นำเราให้รัฐบาลฝรั่งเศสไปประกาศว่า ฝรั่งเศสจะขยายและเสริมอิทธิพลของคนไทยเข้มแข็งในตั้งภัยและอันมิมีแต่โดยการกระทำทางการเมือง การปกครอง และโดยความสงบเท่านั้น ริวีเยร์คงปฏิบัติตามนโยบายดังกล่าวนี้ และถ้าเป็นการจำเป็น ริวีเยร์ก็อาจจะได้รับคำสั่งเพิ่มเติมตามที่กองการ ริวีเยร์เดินทางถึงฮานอยในวันที่ ๒๕ มีนาคม พ.ศ.๒๔๒๕ รัฐบาลกวนตระหนักจิตใจต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นอันมาก จึงเสริมกำลังและปรับปรุงกองทหารไทย

เข้มแข็งอันตลอดเวลาคือมา กำลังของฝรั่งเศสซึ่งมีจำนวนจำกัดเทียบเท่ากันก็อาจทำได้ แต่เพียงยึดเมืองชานอญไว้และออกปฏิบัติการแค่นี้เองเล็กน้อย เพราะถูกพวกของคำสั่งกัดกัน อยู่โดยรอบ

ปัญหาการปักปันพรมแดน

ปัญหาเรื่องการปักปันพรมแดนซึ่งได้ตั้งกติกามาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๐๐ ได้รับความสนใจจากทุกฝรั่งเศสประจำประเทศไทยอีกครั้งหนึ่ง นายอาร์มองก็ได้เขียนรายงานไปยังผู้ว่าการฝรั่งเศสประจำชานอญไว้ว่า

.....แผนที่เขียนแผนที่อีกกว่าใจแล้วในหมู่ชาวไทย และในขณะเดียวกันก็อาจจะมีความรอบคอบหลายมากได้ เกี่ยวกับบางส่วนของแดนลาวซึ่งกำลังเป็นที่สนใจของเราคือแผนที่ฉบับซึ่งร่างขึ้นใน ค.ศ. ๑๘๐๘-๑๘๐๐...

กระผมคิดว่า อีกไม่ช้าเราอาจจะภาคภูมิใจในความสามัคคีไมตรีการกำหนดเขตแดนอันเป็นที่แน่นอนในทุกวันนี้ และในไม่ช้าเราก็อาจจะตั้งเอาดินแดนบางส่วนจากดินแดนที่ไม่แน่นอนนั้นไปโดยง่าย...

... กระผมคิดว่า จะเป็นประโยชน์กว่าแก่เรา ถ้ามีโอกาสที่จะแก้ไขพรมแดน และถ้าเราเห็นเป็นโอกาสที่จะกำหนดเขตแดนของเราในฐานที่แน่นอนโดยไม่มี การเปลี่ยนแปลงอีกเลย แทนที่จะอยู่เฉยๆ คือไปท่ามกลางความไม่แน่นอนซึ่งเป็นที่ประจักษ์ชัด เราควรจะไซ้ขอบของเราให้ตรงกันกับของชาน และบรรดาฐานของแดนซึ่งเขาระงับอันเราอาจจะหาได้ใหม่ของชานทุกแห่ง โดยเลือกเอาฉบับที่เป็นประโยชน์ที่สุด... ๖๖

อย่างไรก็ตามจากจดหมายฉบับเดียวกันนี้ทำให้เรารู้ได้ว่า นายอาร์มองก็ไม่ได้หมายถึงดินแดนลาวทั้งหมด แต่หมายถึงดินแดนแถบลุ่มน้ำ สี บัง เขียง (แคว้นคำเกิด คำม่วง) และแกมพวนเท่านั้น

ฝรั่งเศสเกรงว่าอังกฤษจะมาแบ่งผลประโยชน์

ตั้งแต่โลกกล่าวแล้วว่า ฝรั่งเศสมีความเกรงกลัวอังกฤษอยู่เสมอว่าจะมาแบ่งผลประโยชน์ของคนในดินแดนที่ฝรั่งเศสหวังจะเอาครอบครองอยู่ ด้วยเหตุดังนั้น ทุกครั้งต้องถูกกำหนดเข้าไปในการหาอาณาเขต ฝรั่งเศสก็จะรู้สึกเคืองครุ่นทุกครั้ง ใน ค.ศ. ๑๘๕๕ นี้ เมื่ออังกฤษไต่ถาม และมีสถานกงสุลของตนอยู่ที่เขียงไซ้เขมรจนถึงอิทธิพลของอังกฤษครอบงำอยู่ทั่วไปในประเทศไทย ฝรั่งเศสก็เกิดความหวาดกลัวว่าอังกฤษจะมาแบ่งผลประโยชน์ของตน

ในอินโดจีน นายอาร์มองต์ก็ได้เขียนจดหมายไปเตือนรัฐมนตรีต่างประเทศของเขาให้สำนึกว่า เมื่ออังกฤษได้เข้ามาเหนือและมีอิทธิพลในเชียงใหม่ ในในราชอาณาจักรก็จะมีกำลังเป็นใหญ่เป็นโต ในลุ่มน้ำโขงตอนเหนือไปด้วย โดยเกาะที่หลวงพระบางซึ่งเป็นที่สำคัญก็จะตกอยู่ในอิทธิพลของอังกฤษ อินโดจีนของฝรั่งเศสที่เคยได้ผันกลับมาแต่สมัยการนิเออร์ก็จะถูกยึดครองไป ในขณะเดียวกัน อังกฤษก็มีอิทธิพลอยู่มากในสยาม ภารัฐบาลฝรั่งเศสไม่คำนึงนโยบายที่เข้มแข็งกับสยาม อังกฤษก็จะสถาปนาสยามให้เป็นรัฐในอารักขาของอังกฤษเสียเอง และจากสยามนี้แหละ อังกฤษอาจจะไต่เรือขึ้นแล่นเข้าไปในทะเลสาบเจม สถานะของฝรั่งเศสในกัมพูชาและชวาเนโตก็จะเป็อันทรายไปด้วย "ชีวิตของชาวฝรั่งเศสเป็นศัมมา ซึ่งทองยลหายไปในทีลุ่มสามเหลี่ยมปากแม่น้ำโขงก็จะสูญเปล่าโดยไวประโยชน์"^{๒๗}

การที่นายอาร์มองต์ต้องมีความวิตกเช่นนั้นก็เพราะเขาเข้าใจว่า อังกฤษมีความสนใจถึงภัยเช่นกัน เนื่องจากว่าในระหว่างที่เกิดเหตุการณ์ที่ถึงภัย คุกอังกฤษประจำกรุงเทพฯ มีก็จะสยดหาย เขาถึงเหตุการณ์เหล่านี้บ่อยเสมอทุกครั้งที่พบกัน นอกจากนี้บางครั้งยังถามถึงเหตุการณ์ทั่วไปของชวาเนโต การพูดถึงถึงภัยก็คล้ายกับว่าคุกอังกฤษจะตีความเอาเองว่าถึงภัยเป็นอิสระไม่ใ้ช้ขึ้นกับชวาเนโต (ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้น ฝรั่งเศสก็จะหมดอิทธิพลตรงในถึงภัยได้ - คุกอนที่ว่าควนถึงภัยในทันที)

การดำเนินงานทางการทูตของฝรั่งเศสที่ลาว

นายอาร์มองต์ซึ่งเป็นทูตฝรั่งเศสประจำกรุงเทพฯ ในขณะนั้น ได้พยายามที่จะติดต่อโดยตรงกับเจ้าหลวงนครหลวงพระบาง ซึ่งโอกาสเช่นนี้มิไรจะหาได้ง่ายนัก เนื่องจากไทยขวางหน้าลาวมาก การเดินทางไปที่นครลาวต้องได้รับใบเบิกทางจากรัฐบาล ซึ่งนายอาร์มองต์คงไม่ต้องการ เพราะไม่ยอมให้รัฐบาลไทยรู้ตัว ในขณะเดียวกันเจ้าหลวงพระบางก็เป็นประเทศราชขึ้นกับไทย ฝรั่งเศสยอมไม่ทางติดต่อกับเจ้าหลวงโดยตรงอย่างเปิดเผยได้ ในเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๔๒๕ ตัวแทนของเจ้าหลวงแห่งหลวงพระบาง ๑ นายซึ่งเดินทางมากรุงเทพฯ จะออกเดินทางกลับไปยังนครหลวงพระบาง นายอาร์มองต์จึงถือโอกาสฝากของขวัญไปถวายเจ้าหลวงและเจ้าอุปราช นายอาร์มองต์ได้กล่าวไว้คร่าวๆ

ถึงแม้ว่าคณะผู้แทนเหล่านี้จะสนใจในการที่กระผมขียนจดหมายไปยังเจ้าหลวงก็ตาม กระผมก็อาจส่งจดหมายไปยังเจ้าหลวงได้ ในจดหมายฉบับนั้นกระผมได้ใช้คำว่า "รัฐในอารักขา" ลงไว้ด้วย... ถึงแม้ว่าจะยังมีป่าเถื่อนอยู่ เขาเหล่านี้ก็เข้าใจความสำคัญสองคำนี้ได้"^{๒๘}

การกระทำของนายอาร์มองค์ริงนี้ ไม่ได้มีหลักฐานว่าเป็นนโยบายของรัฐบาลที่
ปารีสให้เริ่มหาทางเข้าแทรกแซงในลาว หรือเป็นการกระทำของนายอาร์มองค์เอง อย่าง
ที่ทุกและญวาร์ ราชการฐานไทยก็จะดำเนินงานขยายอาณาเขตของตนโดยไม่มีต้นได้รับเงินนโยบาย
จากปารีสอยู่เสมอ เลื่อนสงหาข้อเสียง เกียรติยศและความดีความชอบ

หลังจากนั้นนายอาร์มองค์ได้จัดหมายไปตามรัฐมนตรีต่างประเทศถึงนโยบายขึ้นคือ
ไปที่เขาควรจะเป็น และแนะนำให้ทางกระทรวงต่างประเทศปรึกษากรมหลวงเทพารเรือและ
อาณาเขตถึงเรื่องนี้ ในเมื่อได้เห็นความสำคัญของลาวที่กอนขประโยชน์ของฝรั่งเศสแล้ว

เมื่อทางรัฐบาลฝรั่งเศสได้รับการกระตุนจากข้าราชการกองทัพอาวทางกะวัน
ออกไกลให้เห็นความสำคัญของลาวเช่นนี้ ในพ.ศ. ๒๔๕๕ รัฐบาลฝรั่งเศสจึงตกลงใจส่งนัก
วิทยาศาสตร์มาทำการสำรวจทางวิทยาศาสตร์ในดินแดนหลวงพระบางและเชียงใหม่ นักวิชา
ศาสตร์ที่ถูกส่งมาคือคอกเตอร์เนอัส ซึ่งไปมาถึงกรุงเทพฯ ในราวเดือนตุลาคม การ
สำรวจของเขาเป็นผลแห่งความร่วมมือระหว่างกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงทหารเรือและ
อาณาเขต คอกเตอร์เนอัสได้รับคำสั่งจากรัฐบาลให้มาขอตำแหน่งที่ปรึกษาอาร์มองค์เกี่ยวกับ
กิจการที่จำเป็นของหลวงพระบาง ในทางวิทยาศาสตร์และกษาเมือง เขาได้รับใบเบิก
ทางจากสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งทรงวางราชการขึ้นด้วยพระ
พระองค์ใ้พระทูลลาหลายพระชาติถึงญวาร์ราชการเมืองราชวงศ์ต่าง ๆ ในเมืองยังมิได้ให้ความ
สะดวกทุกประการแก่คอกเตอร์เนอัส

จดหมายของคอกเตอร์เนอัสที่รับงานมาบังทุกฝรั่งเศสประจำกรุงเทพฯ แจ้งว่า การ
ปฏิบัติการของ ฝรั่งเศส [เพื่อการยึดครอง] ต้องแยบยลถึงลุ่มน้ำโขงความธรรมชาติ เมื่อได้
จัดการให้ความยุ่งยากในตั้งถิ่นที่ไว้เรียบร้อยแล้ว ฝรั่งเศสอาจจะอ้างว่ากบฏหรือของชววน
ที่จะยกมือขึ้นแดนเหล่านี้ในที่สุดแห่ง ที่ราชวงศ์เมืองหลวงซึ่งในขณะนั้นถูกควบคุมครอบงำ
กบฏในดินแดนไทย ที่แท้ก็คือประเทศราชของชววนที่มีอำนาจอธิปไตยของตนเอง

งานที่แท้จริงของคอกเตอร์เนอัสนั้น ควรจะเข้าใจไว้ว่า ไม่ใช่เพื่อแสวงข้อมูลใน
ทางวิทยาศาสตร์อย่างใดไม่ หากแต่เป็นการประเมินค่าการปกครองลาวในกรณีรัฐบาลนั้นเอง
เพราะฉะนั้น คอกเตอร์เนอัสจึงพยายามแทรกแซงกิจการภายในของไทยในเขตลาวทุกกอง
เท่าที่ตัวเขาจะทำได้ ในหลักฐานบางแห่งมีว่าคอกเตอร์เนอัสคงจะโดยบังเอิญหลงนคร
หลวงพระบางปลัดหัวออกจากไทยเสีย แต่เจ้าหลวงยังไม่ไว้วางใจว่าถ้าเขาเจนนั่นจริงแล้ว
ทางฝ่ายฝรั่งเศสจะช่วยให้ลาวให้พ้นจากการปราบปรามของไทยได้หรือไม่ ประจวบกับในพ.ศ.
๒๔๕๖ ไทยได้ส่งกองทัพอไปปราบฮ่อในแคว้นลาวด้วย เจ้าหลวงจึงยังไม่เห็นทางที่จะเอาใจ

ออกห่างจากไทยได้ในขณะนั้นเมื่อกองทัพหลวงเหาะ กำลังปฏิบัติการณ์อยู่ในดินแดนลาวเอง
 โศภนวิเศษตรัสบอกเตอร์เนลิสว่า "พวกไทยกำลังจันมาแล้ว เราคงแน่"^{๗๕}

ยิ่งไปกว่าการยุบยงทั่วยาวจา คอกเตอร์เนลิสได้เข้าแทรกแซงกิจการบ้านเมือง
 ด้วยการลงมือปฏิบัติการณ์เองทีเดียว แต่เมื่ออยู่ในประเทศความสำเร็จจึงไม่เกิดเหตุการณ์ใดขึ้น
 หนึ่งๆ ที่คอกเตอร์เนลิส เห็นทางไปลาวโดยความอนุเคราะห์และความอนุเคราะห์ของรัฐมากไทย
 ปรากฏหลักฐานในรายงานของพระวิภาคภูวคอกซึ่งเกินทางไปนครพนมหลังจากคอกเตอร์เนลิส
 ได้หนีจากที่นั่นไปเพียงไม่กี่เดือน และโคทรายเรื่องราวจากชาวบ้านว่า ที่เมืองงาน หัว
 หนาชาวบ้านซึ่งมีตำแหน่งเป็นชาวเมืองจีนได้เล่าถึงสาเหตุที่พวกเราจะเข้ามาบูรณการเมืองงานว่า
 เกิดที่เคียวไต้มีบ้านหลวงฝรั่งเศษอาศัยอยู่ในเมืองงานมาเป็นเวลาเกือบ ๑๐ เดือนแล้ว แต่
 ต่อมาสักหกเดือนก่อนที่พระวิภาคภูวคอกจะไปถึงเมืองงาน คอกเตอร์เนลิสก็มาถึงเมืองงานบ้าง
 ก่อนที่จะถึงเมืองงานนั้น คอกเตอร์เนลิสได้มีจดหมายไปบึงพวกอยู่ที่ทุ่งเชียงคำ ซึ่งในเวลา
 ต่อมาคอกเตอร์เนลิสก็ได้รับจดหมายตอบ คอกเตอร์เนลิสจึงบอกแก่ชาวเมืองว่าพวกเราจะยก
 เขามาโจมตีปล้นสะดมเมืองงาน แต่ถามพวกชาวบ้านพร้อมใจกันบอกกล่าวเมืองงานนั้นเป็นของ
 ฝรั่งเศษ เขาก็จะอยู่ในเมืองนี้ต่อไปและจะช่วยเหลือพวกชาวเมือง พวกกรมการและชาว
 เมืองจึงทูลว่าเขาไม่มีอำนาจอะไรที่จะยกมาเมืองไทยแก่ใครได้ คอกเตอร์เนลิสกลับพูดว่า
 คนเหล่านั้นจะต้องรับผิดกรรมกับทรัพย์สินสมบัติหมดทุกอย่าง ที่เขานำมาคิดความ ซึ่งพวกชาวบ้านก็
 ปฏิเสธ แต่เสนอจะนำสมบัติของคอกเตอร์เนลิสที่ถือเอาไปถวาย และจะคืนให้คอกเตอร์เนลิส
 ยกกลับไปแล้ว แต่คอกเตอร์เนลิสกลับเอาเงินทองต่างๆ ไปไว้ในบ้านหลังหนึ่ง พร้อมทั้งมี
 ประกาศเป็นภาษาญวนว่า แขนงคอกนี้เป็นของเมืองญวน ถ้าพวกคอกทำลายสมบัติของเขา เขา
 จะฟ้องร้องไปยังพระเจ้าแผ่นดินญวน ครั้นเมื่อพวกคอกยกเข้ามาในเมืองงาน คอกเตอร์เนลิส
 ก็ไปอยู่ที่หนองคายเสียแล้ว ส่วนพวกหลวงฝรั่งเศษสองคนนั้นก็หนีไปญวน พวกชาวเมือง
 คางทั้งคอกคอกคอกคอก ครั้นเสบียงอาหารหมดลง พวกชาวเมืองจึงต้องยอมออกมาสู่คอก
 ซึ่งชาวเมืองมาส่งสาธยายเหล่านั้นต้องเสียค่าปรับเป็นจำนวนมาก ทั้งยังจับพวกที่คอกเตอร์เนลิส
 หนีไปไว้ออกสู่ออกคอกเดิมเสียอีกด้วย แลเขาก็เฝ้าที่พิภพคอกหลวง จึงเอาหม้อของคอกเตอร์
 เนลิสไปตั้งกระจัดกระจายอยู่กลางทุ่ง^{๗๖}

หลักฐานทางตามฝรั่งเศษยอมรับกันว่า ในศ.ศ. ๒๔๒๒ นั้น คอกเตอร์เนลิสได้เดิน
 ทางไปยังเมืองงานจริง และโคทรายเรื่องราวไปจากเมืองนี้จริง^{๗๗}

ความเคลื่อนไหวของฝรั่งเศสในพ.ศ. ๒๔๖๖

เหตุการณ์ทางกึ่งไทย

หลังจากถูกล้อมอยู่เป็นเวลาเกือบปีเต็ม วีวีแอร์ก็ได้รับคำท้าทายจากตัว วินท์ พวกหัวหน้าพวกขององค์ทำให้ออกมารบกันกลางแปลง เนื่องจากว่าพวกของตัวโคเล็งเห็นแล้วว่า ถ้าฝรั่งเศสยังยืนหยัดตัวอยู่ในเมืองไฮองและชานอชกอไป พวกของตัวก็ไม่อาจจะเอาชนะอย่างเด็ดขาดได้ แม้ว่าจะมีกำลังมากกว่าเป็นอันมากก็ตาม (ตามหลักฐานข้างฝรั่งเศสข้างแวงว่า ในพ.ศ. ๒๔๖๖ พวกของตัวได้รับกำลังเสริมถึง ๓๐๐๐ คน) วีวีแอร์จึงนำทัพของเขาออกจากชานอชกอไปทางเมืองชอนไทย อย่างที่การบีเอท์เคยทำมาก่อน และก็ท่องเที่ยวกับจุดพบเช่นเดียวกับการบีเอท์ ในวันที่ ๑๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๖^{๕๖}

ก่อนหน้าทวีวีแอร์จะถูกพวกของตัวตั้งเป็นอาหารของจีนฮากาย จีนและฝรั่งเศสได้โต้แย้งกันทางการทูตอย่างรุนแรง เพื่อชิงสิทธิในญวนและกึ่งไทย จีนใส่ประท้วงฝรั่งเศสอย่างรุนแรงกรณีฝรั่งเศสส่งทหารเข้าไปในกึ่งไทย ซึ่งเป็นดินแดนของญวน เพราะจีนถือว่าญวนเป็นประเทศราชของตน ในวันที่ ๒๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๕ จีนและฝรั่งเศสลงนามในบันทึกฉุ่ยหนิงที่เซี่ยงไฮ้ จีนตกลงจะถอนทหารของตนออกจากกึ่งไทย และฝรั่งเศสสัญญาว่าจะไม่ยึดครองหรือกระทำการใดใดในกรณีเหมือนอิมโปกของญวนและกึ่งไทยทั้งสองประเทศรับประกันอิสรภาพของญวน นอกจากนี้จีนยังยอมที่จะให้ฝรั่งเศสดำเนินการค้าในเขตแดนโดยไซแมน่าแดงได้ กล่าวกันว่าบันทึกความร่วมมือนี้จะทำให้เกิดสันติภาพขึ้นได้ จีนยอมรับของบันทึกนี้โดยดี^{๕๗} แต่ทางความฝรั่งเศส ฐานะโลกเปลี่ยนไปมาก โดยเฉพาะเมื่อโคทร พงชาวารีวีแอร์ถูกทหารจีนสังหารเสียแล้ว นักการเมืองฝ่ายที่ของการใหญ่ก็มุ่งหาตั้ง ภัยคุกคามกำลังทหารโคเลอบร่า มีอำนาจเพิ่มขึ้นก่อนทวีวีแอร์จะเสียชีวิต เพราะฉะนั้นรัฐบาลฝรั่งเศสจึงได้ลงมติให้ใช้มาตรการการช่วยกำลังก่อนหน้าทวีวีแอร์จะถูกฆาตกรรมเสียอีก ในขณะที่ตัวทวีวีแอร์ก็ได้รับการยกย่องจากประชาชนและนักการเมืองไทเป็นตัวอย่างของบุเลียมสละชีวิตเพื่อชาติ ความตายของเขาถูกปลุกปั่นเพื่อเร่งเร้าประชาชาติไทเห็นคุณค่าเห็นงานกับการใช้กำลังในกึ่งไทย^{๕๘}

ในระหว่างนี้ นายจูเลียนเฟร์รี (Jules Ferry) อดีตนายกรัฐมนตรี เป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงในฐานะผู้ร่างจักรวรรดิฝรั่งเศส เขากับดิสราเอลลี (Disraeli) มีความสำคัญต่อจักรภพอังกฤษ ในวันที่ ๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๖ เฟร์รีเสนอเงินกู้ของรัฐบาลจำนวนห้าล้านฟรังก์ต่อรัฐบาลอังกฤษ เพื่อจัดการกับกึ่งไทยด้วยกำลัง ซึ่งได้รับเสียงสนับสนุนจากรัฐสภาในเวลาต่อมาด้วยเหตุตั้งนั้น ทั้งจีนกับญวนและฝรั่งเศสจึงเตรียมพร้อมที่จะเข้าสู่สงคราม พวกของตัวได้รับคำสั่งให้ป้องกันชานอชกอให้เข้มแข็งขึ้น ฝรั่งเศสส่งกำลังสนับสนุนภายใต้การนำของนายพลลูอิต

(Douet) และนาเทลเรอูว์เบต์ (Courbet) พร้อมทั้งมีนายอาร์มองด็องเคยเป็นอัครราชทูต
ฝรั่งเศสประจำกรุงเทพฯ เป็นข้าหลวงฝ่ายพลเรือน เพื่อจะจัดการกัมปัญหาคังเก็

ตลอดปี พ.ศ. ๒๔๕๒ กองทัพฝรั่งเศสทำการบุกใหญ่และได้รับความสำเร็จตลอดมา
ทางฝ่ายจีนแม้ว่าจะมีราชการการผู้ใหญ่มารวมกันมาจะบุกสงคราม แต่กระนั้นผู้ซึ่งเป็น
ผู้สำเร็จราชการอยู่ บัดนี้ในนโยบายที่จะไม่ยอมอ่อนข้อให้ฝรั่งเศสในปัญหาสำคัญ บางประ
การที่ฝรั่งเศสเรียกร้องจะเอาให้ได้ เพราะฉะนั้นการรบจึงดำเนินต่อไป ส่วนในเวลานี้
จากที่พระเจ้าตอจิกสิ้นพระชนม์ลงในเดือนกรกฎาคม ฝรั่งเศสจึงเร่งกำลังเข้าบังคับให้ชาว
การชวามยอมจำนนเสียโดยดี ครั้นถึงวันที่ ๒๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๒ ชวามก็ยอมรับทำสัญญา
ฝรั่งเศสยอมคืนที่ประเทศของตนตกเป็นรัฐในอารักขาของฝรั่งเศสทั้งหมด อิศรภาพของชวาม
ก็เห็นว่าสิ้นสุดคงด้วยสนธิสัญญาฉบับนี้ จากสนธิสัญญาฉบับนี้ ฝรั่งเศสก็มีสิทธิทุกประการที่จะ
เรียกร้องสิทธิทุกอย่างของชวามจากไทยได้ ในฐานะผู้รับสิทธิจากชวาม แต่ในระยะเวลา
ที่กล่าวถึงนี้ ฝรั่งเศสยังไม่อาจจัดการกัมปัญหาคังเก็ เพราะกองกำลังรบกับทหารจีน
และพวกทรงคำเถียงกัน นอกจากนี้ยังต้องปรวณกัมปัญหาคังเก็ ความช่วย อนุข้างไรก็ตามสนธิ
สัญญาชวาม-ฝรั่งเศส พ.ศ. ๒๔๕๒ นี้ก็มีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและฝรั่งเศสใน
ศตวรรษต่อมา เป็นอันมาก

ปัญหาการปักปันกรรมแดน

เนื่องจากว่ารัฐบาลไทยในขณะนั้นก็คงจะทราบดีว่า การขาดเส้นพรมแดนที่แน่นอน
ทางทิศตะวันออกนั้นจะเป็นผลร้ายให้ราชอาณาเขตมาซึ่งดินแดนบางส่วนไปได้ ด้วยเหตุนี้
นั้นจึงเป็นความต้องการของไทยเช่นกันที่จะทำการปักปันพรมแดนที่แน่นอนไว้เสีย เพื่อที่จะ
ทำให้ราชอาณาเขตที่พรมแดนประเทศไทยได้รับรองจากรัฐสภาทางดินแดนของไทยโดยปริยาย
และอาจจะเป็นเพราะว่าไทยได้ประสบประโยชน์จากการปักปันพรมแดนทางทิศตะวันตกกับอังกฤษ
มาแล้วก็เป็นได้ จึงอยากจะให้พรมแดนทางตะวันออกได้มีการปักปันแบ่งสรรกันให้แน่นอนไปเสีย

ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๒ นี้ รัฐบาลสยามได้ส่งจดเจตนาพร้อมที่จะเสนอใหม่
การกำหนดเขตแดนทางทิศตะวันออก และในดินแดนลาวของสยาม ซึ่งทางอัครราชทูตฝรั่งเศส
-เสฐติกว่าจะกินเข้าไปในดินแดนที่เป็นของชวามบ้างไม่มากนัก

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าฝรั่งเศสต้องการใหม่กักรปักปันพรมแดนเช่นกัน เพื่อที่ว่า
ฝรั่งเศสจะได้กัมปัญหาคังเก็เรื่องสิทธิของชวามบ้างในลาวขึ้นมาเจรจาโดย่างเปิดเผย แต่จาก
การล่าทัพและการล่าออกมา ทำให้เห็นได้ว่า รัฐบาลฝรั่งเศสยังไม่กำหนดเขตแดนของลาว
ที่แน่นอนในขณะนี้ เพราะฉะนั้นการรับความปักปันพรมแดนโดยสันติเช่นนี้จะเป็นผลร้ายต่อฝรั่งเศส

เอง ยิ่งไปกว่านี้ ฝรั่งเศสก็ยังมีการระงับอีกมากในตั้งถิ่นและฐาน รวมทั้งกรณีพิพาทกับ
จีนด้วย ข้อมเป็นเวลานอนไม่เหมาะอย่างมีที่จะมีการบันทึกในเขตแดนกันในระหว่างที่ฝรั่งเศส
ไม่อาจไร้อำนาจทหารสนับสนุนการ เรือรือของของตนเช่นนี้ (๑) เพราะฉะนั้น ในวันที่ ๑๖
กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๖ นายอาร์มองก็จึงได้ความคำขอบไปยังพระเจ้าอนงมาเอชทรงองค์เจ้า
เทวีอุทัยวงศ์ กรมหมื่นเทววงศ์โรปการ ซึ่งขณะนั้นทรงดำรงตำแหน่งเป็นราชเลขาธิการ
สวนทรงองค์ความว่า

ฝ่าพระบาทคงจะทรงเห็นแล้วว่า การบันทึกนทรนแดนนั้นเป็นงานที่หนัก ทำให้ยากและ
ต้องฝ่าอันตรายถึงเชิงไทย ในการที่จะได้มาซึ่งงานที่มีคุณค่าอย่างแท้จริง จำเป็นต้อง
มีการ เค้นทางเพื่อการสำรวจอย่างเต็มที่ งานหนักนี้จำเป็นที่จะต้องใช้เวลานานและมีและคงต้อง
เสียชีวิตที่มากไปบ้างอย่างไม่ต้องสงสัย เนื่องจากภูมิประเทศมีอากาศอันไม่อุกถนามันนัก

ด้วยเหตุทั้งนั้น ปัญหาการบันทึกนทรนแดนระหว่างฝรั่งเศสและไทยจึงถูกระงับไปก่อน

การดำเนินการทางการทูตของฝรั่งเศสต่อลาว

ทุกฝรั่งเศสประจำกรุงเทพฯ ได้เสนอความเห็นไปยังรัฐมนตรีต่างประเทศฝรั่งเศสว่า
"ที่กั้นว่า เป็นสิ่งที่น่าต้องการที่เราจะขอได้การตั้งสถานกงสุลของอังกฤษที่เชียงใหม่ ด้วย
การตั้งสถานกงสุลของฝรั่งเศสที่หลวงพระบาง และควรแล้งปรารถนาจะได้มีสิทธิอังกฤษ
ได้รับกขการขอเปิดการ เจริญรุ่งเรืองให้โตมาตามวิถีที่ประสงค์" นอกจากนี้ทุกฝรั่งเศสยังมี
ความเห็นในเรื่องลาวอีกว่า เมื่อฝรั่งเศสจะทำสัญญากับญวนขึ้นใหม่เพื่อสถาปนาในญวนเป็นรัฐ
ในอารักขาของฝรั่งเศส ก็ควรจะได้กำหนดไว้ในสนธิสัญญานั้นเลย "ให้เขาทร กนชงทวย
ทาทที่ เคนยี่กว่าเราจะเอาประเทศราชและดินแดนในความคุ้มครองของญวนมาเป็นของเราด้วย
วิธีที่เด็ดขาด"

ในวันตร ราชสมภพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ ในพ.ศ. ๒๔๕๖ ได้
ทรงมีพระราชปฏิสันถารกับพระบรมวงศานุวงศ์ อารยการและทุกาทุก เกี่ยวกับการปรับปรุง
บ้านเมืองตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ตลอดจนเหตุการณ์สำคัญในช่วงปีที่ผ่านมา อันเป็นประเพณี
เคบทร ปฏิบัติทุกปี เเตาะในปีนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราช
คำรัสถึงการยกเลิกไปปราบฮ่อในแคว้นทวนทวย ใจความแห่งพระราชดำรัสนั้นทุกสาบทุกว่า

(๑) ฤคความดังกล่าวนี้เป็นความเข้าใจของผู้เขียนเอง

ความความนั้นเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรสยาม ซึ่งทำความไม่พอใจให้แก่ผู้ฝรั่งเศสประจำ
กรุงเทพฯ อย่างมาก ผู้ฝรั่งเศสคนโตซึ่งร้อยนายลอว์ซู (Lorgeou) ได้จดหมายไปถึง
เจ้าพระยาภาณุวงศ์ซึ่งว่าการกรมท้าวหรือเทียบเท่าเป็นเสนาบดีว่าการกระทรวงต่างประเทศอยู่
มีใจความตอนหนึ่งว่า

พลเอก ท่านไม่ทราบว่าในคืนแค้นดังกล่าว คุณมีสิทธิที่จะเรียกตัวเองเมืองประเทศ
ราชหลายเมืองมาเป็นของตน

เมื่อได้มีการกัมกัศรระราชดำริสครระราชทานมาตามที่ในหลวงทรงตั้งพระราชนัดดาเช่น
นี้ กล่าวกระหมเห็นเป็นความจำเป็นที่จะยืนยันความปรารถนาอย่างเข้มแข็งและความ
ประนีประนอมของรัฐบาลแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส ว่าขอสงวนท่าทีอย่างเป็นทางการที่
สุด เกี่ยวกับสิทธิของจักรวรรดิญวนและฝรั่งเศส ในส่วนที่เกี่ยวกับเขตแดนซึ่งกำหนด
ขึ้นระหว่างดินแดนของญวนและสยาม

จะเห็นได้ว่าโดยทางการทุกแล้ว ฝรั่งเศสไม่ปล่อยให้เวลาไหลผ่านไปในการจะ
ขยายเขตแดนของอาณานิคมเลย ถึงแม้ว่าฝรั่งเศสจะมีการระดมเงินจัดการอยู่ในตั้งเกินมาก
สักเพียงใดก็ตาม การประท้วงเช่นนี้อาจจะเป็นหลักฐานในภายหลังได้ว่า ฝรั่งเศสมีใต้ง
เฉยต่อการอ้างสิทธิของไทยในดินแดนที่ฝรั่งเศสถือว่าเป็นของญวนเอง

ความเคลื่อนไหวของฝรั่งเศสในท.ศ.๒๔๖๗

เหตุการณ์ทางกึ่งภัย

ในตอนท.ศ.๒๔๖๗ พวกองค์ใดแค่อพยพออกไปจากตอนล่างของกึ่งภัย และ
เริ่มกระจายกำลังออกไป จึงทำให้ภัยอันแฉลง ในเวลาต่อมา จีนและฝรั่งเศสก็ประสบความสำเร็จ
สำเร็จในการตกลงกันโดยสันติวิธีอีกครั้ง โดยอนุสัญญา ๓-บูนิเออร์ ซึ่งจีนต้องยอมถอนทหาร
ออกจากญวนโดยสิ้นเชิง และกองขีปนาวุธทางการคามบางประการ ในความยาวนานแก่ฝรั่งเศส
อย่างไรก็ตามอนุสัญญานี้ก็ไม่สัมฤทธิ์ผลอย่างจริงจังเพราะพระนางสุลตีกังซิกวางงอญูเช่นเดิม
ในระหว่างการตกลงเพื่อให้สยามกับอนุสัญญายังไม่สำเร็จลงนั้น เบลูญาเกิดเหตุขึ้นที่เมือง
เมืองหนึ่งในญวน เนื่องจากการติดต่อกันไม่ติดต่อ ทำให้กองทัพฝรั่งเศสและจีน เกิดปะทะกัน
ขึ้นอีกอย่างรุนแรง เป็นผลให้ฝ่ายฝรั่งเศสได้รับความเสียหายอย่างหนัก ฝรั่งเศสจึงถือเหตุ-
การณ์ครั้งนี้เป็นเรื่องราวแรง โดยนับว่าทำให้ญี่ปุ่นกับจีนหลายข้อซึ่งฝ่ายจีนไม่อาจรับไว้ได้หมด
ได้มีการเจรจาถ้อยถนนาน จนในที่สุดเมื่อใดถาวรมองแล้วจีนก็ยอมถอนทหาร ออกจากกึ่งภัย

โดยคำสั่งลงวันที่ ๑๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๓ ลิว วินท์ หัวหน้าหน่วยสืบเสาะของพวกอ
 องค์คำก็ของดอยออกไปจากคังเกียในกอนนี้ แต่จะเก็บอภินิหารพรรคพวกส่วนหนึ่งที่บังคองจะ
 คอทานฝรั่งเสสกอไป พวกนี้โคเคินทางมายังลิมสองจู่ท (ชุมชนที่ ๒) อยางไรก็ตามจึงมา
 ขอมปฏิวัติตามอนุสัญญา ลี-ฮุนเออร์เป็นทางการในค.ศ. ๒๔๖๔ โดยทางรัฐบาลขอมออกกฤษฎีกา
 ให้ลัดขามันแกอนุสัญญาฉบับนี้ ด้วยเหตุดังนี้ ความยุ่งยากของฝรั่งเสสเกี่ยวกับจีนในคังเกีย
 และชววจินตีสกลองในนี้ เพราะตามอนุสัญญา ลี-ฮุนเออร์จีนรับรองว่าจะไม่เข้ามายุ่งเกี่ยว
 กับเหตุการณ์ภายในของชววนอีก และรับรองว่าชววนเป็นรัฐในอารักขาของฝรั่งเสสโดยสมบูรณ์
 แต่ถึงกระนั้นก็ตาม ฝรั่งเสสก็ยังคงประณตโทษหาเรื่องการกบฏของชววน และพวกอที่กอกวน
 ฝรั่งเสสอยู่ในลิมสองจู่ทและคังเกียอีกเป็นเวลานานกว่าจะจัดการให้เรียบร้อยไปได้

เมื่อฝรั่งเสสสามารถเอาชนะพวกโคในค.ศ. ๒๔๕๒ แล้ว ฝรั่งเสสจึงใจมาทมิในใ
 คอมาว่า พวกชววนทมิความพอใจฝรั่งเสสที่มาปกครองคนไม่ ปรากฏว่าคอสอมีค้อมากการ
 คอทานของชาวชววนคอสฝรั่งเสสยิ่งเข้มแข็งขึ้น ทั้งชวานาและขุนนางคางรวมมือกันในอันที่จะ
 จับลือฝรั่งเสสออกจากคินแดนของตน จนกระทั่งเกิดความกิดขึ้นในหมูชววนฝรั่งเสสบางกลุ่มว่า
 ไม่มีทางโคที่จะจัดการปกครองเมืองชววนโดยสงบโค นอกจากใการปราบปรามอย่างรุนแรง
 และลือปรากฏว่า ฝรั่งเสสยิ่งใวิธีการปราบปรามอย่างรุนแรงเพียงโค การกบฏก็ยิ่งจะ
 รุนแรงขึ้นเพียงนั้น เพราะฉะนั้นในคอกเวลาปีค.ศ. ๒๔๕๗ ฝรั่งเสสจึงยังมีภาระที่คองจัดการ
 ในชววนและคังเกียอยู่เต็มมือ จนไม่อาจหันความสนใจมายังลาวโคอย่างจริงจังนัก

การค้ำเนินนโยบายของไทยเพื่อป้องกันแคนลาวใหลนจากการอ้างสิทธิ์ของชววนโดยฝรั่งเสส

เมื่อฝรั่งเสสค้ำเนินนโยบายทางการทูตแสดงความจำนงอย่างเคลศจันที่จะเรือก
 รองเอาคินแดนลาว ไทยจึงหาทางป้องกันอย่างแข็งขันขึ้นเช่นกัน รวมถึงใญ่หาการปักคัมภรณ
 แคนตั้งใไทยคองเขาใจว่า จะคองมาถึงเอาสักวันหนึ่งจนโค โดยเฉพาะเมื่อฝรั่งเสสใชววน
 เป็นเมืองขึ้นหมคเจานั้นแล้ว รัฐบาลไทยจึงจกใใการสำรวจคินแดนฝั่งชานแม่น้ำโขงขึ้น
 เพื่อใช้สมมุติใใมาเป็นรากฐานใการเจรจายกคัมภรณแคนซึ่งอาจจะกิดขึ้นในเวลายันใใ
 วิศวกรที่ไทยเลือกเป็นหัวหน้าคณะสำรวจคินแดนเพื่อเขียนแผนที่ขึ้นนี้เป็นชาวอังกฤษ และได้
 มารับลาชการอยู่กับรัฐบาลไทยค่อนหนานี้มาแล้ว ซื่อนายเจมส์ แมคคาซีย์ (ซึ่งรัชกาลที่ ๕ ทรง
 แต่งตั้งใเป็นพระวิภาคภูวคอส) รัฐบาลไทยขอมหมายใใเขาวางแผนที่ของคินแดนหลวงพระบางอัน
 เขาออกเคินทางไปโดยมีทหารคัมกันถึง ๒๐๐ คน และการสำรวจคองคินเวลาไม่ค้ำกว่า ๐ ปี
 (ตามหลักฎาขางไทยและที่แมคคาซีย์ใใไว้ในรายงานของเขา ไม่ปรากฏว่าคัมคัมกันมาก
 ใใเพียงนั้น) จุดประสงค์ใใประการหนึ่งของใการสำรวจก็เพื่อที่จะวางแผนที่ใใทางกรุงเพททา

โค้ววา บ้านเมืองที่กำลังประสบกับความปั่นป่วน เนื่องจากการปล้นสะดมของพวกขโมยนั้นอยู่ที่ใด เพราะความในบอกที่ส่งเข้ามาถึงกรุงเทพฯ นั้นขัดแย้งกันในเรื่องภูมิประเทศและสถานที่ตั้งอยู่เสมอ เพราะฉะนั้นการสำรวจของกระทรวงมหาดไทยความกระจำแก่รัฐบาลสยามในเรื่องนี้ขอเทื่อไปจากประโยชน์ในการบันทึกนิคมและสวน

ส่วนนโยบายในการสำรวจของพระวิภาวดีวงศอนันท์ พบในหลักฐานทางแห่งกล่าววว่า นโยบายหลักคือการสำรวจและร่างแผนที่ดินแดนที่ไม่เคยได้สำรวจเลยตลอดตนน้ำโขงฝั่งซ้ายประการที่ของก็เพื่อตรวจตรา ธรรมชาติของดินหรือการสำรวจทางธรณีวิทยานั่นเอง ครอบคลุมผลิตภัณฑ์จากดินแดนเหล่านั้น นอกจากนี้ก็เสาะหาหนทางที่เหมาะสมที่สุดสำหรับปฏิบัติเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการปกครองและการพาณิชย์

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เฝ้าเรื่องการสำรวจครั้งนั้นมาคริสต์ในพระราชดำริที่พระราชทานในวันคล้ายวันพระราชสมภพในพ.ศ. ๒๔๕๗ นี้ ซึ่งยังความตระหนักตกใจให้แก่ทุกปรั้งเสสประจากรุงเกล้า เป็นอันมาก

การดำเนินงานทางการ ทอดของฝรั่งเศสตลอดมา

ในหลักฐานทางแห่งกล่าววว่า ในพ.ศ. ๒๔๕๗ นี้ นายเดอลองเคลอ (Delone) ได้ลงนามในสัญญากับรัฐบาลสยามเหนือ เมื่อครั้งที่ยังเป็นอิสระไม่ตกเป็นของอังกฤษ สนธิสัญญาฉบับนั้นมีผลรับรองเขตแดนของตั้ง ก๊วยของฝรั่งเศสว่าจรมแม่น้ำโขง "ตั้งแต่จุดที่แม่น้ำโขงไหลออกจากอาณาเขตของจีนจนถึงเชิงผา" ตลอดไปจนถึงกานตะวันตกของแม่น้ำโขง จึงเท่ากันว่า ฝรั่งเศสได้สิทธิมาอีกขั้นหนึ่งในการ เรียกครองเอาอาณาเขตเหนือโดยเจตนาแบบ สิบสองปันนา เมืองสิงห์ กูชา เชียงของ ฯลฯ

หน้าที่ของอังกฤษต่อกรณีตั้ง ก๊วย

เมื่อตั้ง ก๊วยตกไปเป็นของฝรั่งเศส ความหวังของฝรั่งเศสที่จะได้แม่น้ำแดงเป็นเส้น ทางเดินเรือสู่ตลาดการค้าของจีนทางตะวันตกเฉียงใต้ก็ใกล้ความจริงขึ้น จึงสร้างความหวาดหวั่นขึ้นในเขตของลาประเทศอังกฤษบางกลุ่ม มีผลให้กระทรวงพาณิชย์อังกฤษเปิดการพิจารณา ร่วมกับบริษัทรถไฟหลายแห่ง เพื่อวางโครงการสร้างทางรถไฟเชื่อมตมา รัฐฉาน และยูนนาน เขากวด้วยกัน

เมื่อทางฝ่ายอังกฤษมีความไหวตัวเช่นนั้น ฝรั่งเศสก็ยิ่งคิดเห็นไปว่า อังกฤษคงจะแข่งกับตนในการแสวงหาประโยชน์ไม่เฉพาะแต่ในด้านการค้ากับจีนเท่านั้น แต่หากฝรั่งเศสเกรงว่า ทางรถไฟจะช่วยขยายอิทธิพลของอังกฤษเข้าไปทางตอนเหนือของอินโดจีน

แล้วจะเล่นแต่เข้าไปในอาวคองเหนือคัม ซึ่งฝรั่งเสสถือว่าเป็นดินแดนที่ตนมีผลประโยชน์
 อย่างสำคัญ อาวจะเป็นคัมเขตดังกล่าวนี้เอง ทำให้เกิดเหตุอันน่าประหลาดเกี่ยวกับ
 ประเทศไทยในหมู่เกาะจีนชาวฝรั่งเศส เป็นคนว่าเหตุหนึ่งซึ่งมีผู้นำมาอ้างมาก กล่าวว่
 ในขณะที่ฝรั่งเศสของทำสงครามอยู่ในเวลานั้น ทางฝ่ายสยามก็ทำการรุกรานดินแดนของญวน
 โดยญวนไม่มีทางป้องกันคนใด และโดยที่ฝรั่งเศสไม่รู้เรื่องเลย ฝ่ายอังกฤษซึ่งได้เข้ามาเหนือ
 แล้ว แต่ยังคงการรุกรานของคองเมอซอีก ก็คือเป็นหนทางไปสู่ญวน และคงการให้เส้น
 ทางลัดแต่โบราณที่พวกฮอลันดาญวนนานในคัมของอังกฤษ การจะรักษาเส้นทางนี้ให้
 อังกฤษจำคงรักษาประเทศไทยให้รอดพ้นจากฝรั่งเศสด้วย จึงได้ผลักดันไทยให้ไปติดต่อกับ
 ฝรั่งเศสหลายครั้ง ซึ่งโดยแท้จริงแล้ว อังกฤษคงการเบนความสนใจของไทยจากดินแดน
 คองเหนือของแม่น้ำโขงไปสู่กรมคัมทางคานตะวันตกแทน^๑ ความเห็นดังกล่าวนี้ มีนัก
 ประวัติศาสตร์สมัยหลังมาลงนามมาใจอีก เป็นคนว่าเวอร์จิเนีย ฮอร์ตัน ซึ่งงานของเธอถูก
 วิจารณ์อย่างหนักว่าไร้หลักฐานโดยไมครอจตรา (๑)

ความเคลื่อนไหวของฝรั่งเศสก่อนในท.ศ. ๒๔๖๕

เหตุการณ์ทางตั้งเกิดและญวน

หลังจากที่พระเจ้าก๊อดก๊อกลิ้นพระชนม์ลงในระหว่างที่เกิดศึกขึ้นกับฝรั่งเศส.ศ. ๒๔๖๒
 แล้ว รัชทายาทซึ่งพระเจ้าก๊อดก๊อกรั้งไว้ถูกญวนสำเร็จราชการของกษัตริย์ถอนออกจากตำแหน่งเสีย
 แล้วก๊อกรั้งอนุชาอีกองค์หนึ่งของก๊อดก๊อกรั้งครองราชย์แทน แต่ในเวลาต่อมาจักรพรรดิองค์ใหม่ก็
 ถูกญวนสำเร็จราชการบังคับให้ลงพระชนม์พระเองเสียอีก เนื่องจากพระองค์ทรงสนับสนุน
 นโยบายให้ความร่วมมือกับฝรั่งเศส หลังจากนั้นก๊อกรั้งนักดาของพระเจ้าก๊อดก๊อกรั้งองค์หนึ่งขึ้น
 เป็นกษัตริย์ แล้วก็ถูกถอดออกอีกในคืนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๗ จักรพรรดิองค์ใหม่ก็ทรง
 พระเขี้ยวตบตาเล่นโทษ ทรงพระนามว่าจักรพรรดินานี้ ญวนสำเร็จราชการพยายามหาการ
 รัฐประหารขับไล่อธิปไตยฝรั่งเศสออกจากญวน แต่ก็ไม่สำเร็จ ฝรั่งเศสจึงปล้นนำหน้อออกจาก
 ราชบัลลังก์เสีย นับเป็นจักรพรรดิองค์สุดท้ายที่ชาวญวนมีสิทธิ์ปกครองตัวเอง หลังจากนั้นฝรั่งเศส
 จะครองเป็นมุนอเมติเสยกอน จักรพรรดินานี้ถึงเสด็จหนีออกจากวัง การตั้งจักรพรรดิองค์
 ใหม่จึงทำให้แผนคัมญวนเกิดการจลาจลทั่วไป ฝรั่งเศสพยายามหาการปราบปรามอย่างโหด

(๑) of Virginia Thompson, Thailand, the New Siam, ๒๕๑๘

ร้ายเป็นเวลาถึง ๒ เดือนก็ไม่หาย จนกระทั่งเมื่อพล เมร์ดีผู้สำเร็จราชการคนใหม่ต้อง
 เปลี่ยนนโยบายมาใช้วิธีที่รุนแรงขึ้นในพ.ศ.๒๔๒๕ การกบฏจลาจลจึงเบาบางลง ส่วนตัว
 จักรพรรดินีอภรรยาบัลลังก์มาถูกจับได้ในพ.ศ.๒๔๓๐ แต่การกบฏก็ยังไม่ราบคาบทีเดียวโดย
 เฉพาะทางตอนเหนือของอินชี่ และในกิ่งเก็บ ยังมีพวกกบฏกึ่งของสมมุติชนอยู่มากมายที่เขาชอบ
 คบหาารายฝรั่งเศษอยู่ตลอดมา เพิ่งมาปราบปรามได้ในปี.ศ.๒๔๓๕ แต่หลังจากพ.ศ.๒๔๒๕
 เป็นต้นมาการกบฏก็เบาบางลงแล้ว และฝรั่งเศษก็มีเวลาที่จะหันมาจัดการดินแดนในอินชี่จีน
 กานอณา ไทมาง^{๕๖}

ความเคลื่อนไหวทางการทูตของฝรั่งเศสต่อลาว

หลังจากที่ฝรั่งเศสได้ควบคุมลาวแล้ว ไทยก็เริ่มวางแผนการของไทยอันมีวงกว้างขึ้น
 นอกจากส่งคณะสำรวจไปตรวจสอบดินแดนแล้ว ในทางการเมืองก็เรียกร้องให้สยามมาจัดการ
 ปกครองลาวหลวงพระบางให้มาอยู่ในความควบคุมของบางไกลรัฐของกรุงเทพฯ เนื่องจากว่า
 แต่โบราณมา ไทยถือว่าหลวงพระบางเป็นแค่เพียงประเทศราช กรุงเทพฯ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับ
 ปกครองภายใน เพียงแต่เขาแทรกแซงในการแต่งตั้งเจ้าครองนคร อุปราชและการศึกคอกัน
 ทางประเทศเท่านั้น ก็มีกำหนดให้เจ้าครองนครหลวงพระบางต้องแสดงความภักดีต่อไทย
 ด้วยการส่งเครื่องราชบรรณาการมาตามกำหนด ๑ ปีครั้ง (ดูความละเอียดในบทที่ ๑) จะ
 เห็นได้ว่าความผูกพันระหว่างไทยและประเทศราชนั้นค่อนข้างจะแน่นมาก ประจวบกับเวลาที่
 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกำลังทรงมีพระบรมราโบายที่จะจัดการปกครองประ-
 เทศสยามทั้งในส่วนภูมิภาคและส่วนกลางอันใหม่จวบ จึงได้ทรงตั้งตำแหน่งราชหลวงพระบางนคร
 พระกรรณขึ้นไปประจำที่เมืองหลวงพระบาง^{๕๗} เหมือนอย่างที่ตั้งไปประจำนครเชียงใหม่
 การตั้งตำแหน่งราชหลวงพระบางนี้ก็หาถือว่าเป็นการลดอำนาจของเจ้าครองนครไปโดยตรงนั้นเอง
 (ดูบทที่ ๑ ตอนที่ว่าด้วยการปกครอง)

ทางตามฝรั่งเศสก็เริ่มวางท่าทีทางการเมืองของตนในกรณีดินแดนลาวใหม่เช่นนี้ด้วยอันดี
 เช่นกัน แต่เนื่องจากฝรั่งเศสยังมีภาระที่สำคัญคือการบริหารอยู่ในเวลานี้จึงไม่สามารถแสดง
 ท่าทีที่จริงจังต่อไทยได้มากนัก แต่ถึงกระนั้นหลักฐานบางแห่งก็ยังกล่าวไว้ว่า ฝรั่งเศสได้
 กำหนดเขตที่จะปฏิบัติการไว้แล้ว นั่นคือในราวเหนือจากแม่น้ำโขงถึงแม่น้ำหมันแม่น้ำแควน หลวง
 พระบาง ลีของอุไทย ทวน และหัวพันห้าพันหก^{๕๘} (๑)

(๑) ในบทหลักฐานที่กล่าวไว้ว่าฝรั่งเศสได้กำหนดนโยบายแน่นอนเช่นนี้ตั้งแต่พ.ศ.๒๔๒๕ ในเมื่อ
 ฝรั่งเศสยังมีปัญหายุ่งยากอยู่ในเวลานี้ เหตุการณ์ที่กล่าวไปจะชี้ให้เห็นว่า ความหวังที่จะ
 ครอบครองลาวของฝรั่งเศสในเวลานี้เป็นเพียงความปรารถนาอันดีใจที่แท้จริง ไม่ใช่เป็นความจำเป็นที่แท้จริง

ในขณะที่เดียวกัน จีนแค้นถึงกล่าวก็ยิ่งถูกกล่าวขยอกกันเข้ามาปล้นสะกม พาลความ
 เกือกรอนไทแก่ราษฎร ถึงแม้ว่าไทยจะไต่ลงทักไปปราบปรามหลายครั้งแล้ว ก็ไม่อาจปราบ
 ทวงขอไหว มาสายโต ในครั้งนั้นพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริว่า
 ถ้าแม้ว่าขึ้นปลอบให้หัวเมืองชายแดนเป็นจลาจลอยู่ดังนี้ เมื่อฝรั่งเกิดรวมที่จะจัดการกับลาว
 ไต่ก็อาจจะถือเอาเป็นข้ออ้างสงทหารเข้ามาปราบปรามทวงขอซึ่งก็เป็นศัตรูกับฝรั่งเสสอยู่ด้วย
 แล้วฝรั่งเสสก็จะไม่ยอมถอยทหารออกไป คงมีครองคินแค้นเหล่านี้ไว้เสียเสีย เพราะ
 ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องจัดการปราบปรามทวงขอให้เกิดชากไปเสีย (๑) ในค.ศ. ๑๘๖๖ นี้
 จึงไปรบกับกบฏที่ทวายใหญ่ ซึ่งเป็นกบฏที่ไต่รับการฝึกฝนตามแบบไทย พร้อมด้วย
 ศัสตราวุธที่ถึงเข้ามาจากยุโรป ไทยก็ขึ้นไปปราบขอในแคว้นสิบสองจุไทและหัวคินทางหนึ่ง และ
 เมืองทวายอีกทางหนึ่ง ฝรั่งเสสก็ประหวัดวันหนึ่งจึงออกการส่งทักไปปราบขอของไทยครั้งนี้
 อยางมาก เพราะเขคคั้นสิบสองจุไทนั้นประชิดกับคินแค้นของฝรั่งเสส และเป็นแคว้นที่ฝรั่งเสส
 ก็คงหวังจะไต่ไว้เป็นพระมณแคว้นของคินแค้นอีกด้วย ปารีส์จึงไต่เชื่อเชิญให้รัฐบาลอังกฤษ
 กรุงเตหะ และเสนอชอองของชวาในคินแค้นถึงกล่าวความทักที่หนักหนานและเฉิมชาก ซึ่ง
 ไทยไต่คัดค้านว่า การสงทหารของไทยออกปฏิบัติกรในแคว้นถึงกล่าว เป็นไปเพื่อป้องกัน
 ประชากรคินเชื้อชาติ ภาษา และศาสนาเดียวกับไทยให้พ้นจากการปล้นสะกมของทวงขอ
 ทางคินรัฐมนตรีของฝรั่งเสสที่ปารีส์จึงอองมกไต่ทักผู้รำนาคูพิเศษมาอุเทศการฉก
 หลวงพระบาง ในเดือนมิถุนายน ทุกฝรั่งเสสประจำกรุงเตหะ ก็ไต่รับคำสั่งให้ขออนุญาต
 รัฐบาลสยามที่จะเปิดสถานกงสุลขึ้นที่หลวงพระบาง ครั้นถึงเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. ๑๘๖๘
 นายอองุสตี ปารี (Auguste Pavie) ก็ไต่รับแต่งตั้งให้เป็นกงสุลขึ้นที่สองประจำนครหลวง
 พระบางจากปารีส์^{๑๑} ทั้งๆ ที่การเจรจาเพื่อทำสนธิสัญญาเกี่ยวกับการตั้งสถานกงสุลระหว่าง
 ไทยและฝรั่งเสสยังไม่สิ้นสุกลง

ปัญหาการปักปันพระมณแคว้น

ก่อนหน้าที่จะมีการประหวักกันในเรื่องคินแค้นนั้น ตอนต้นปีค.ศ. ๑๘๖๔ ผู้ว่าราชการ
 อินโดจีนของฝรั่งเสสได้โอกาสเขาเป่าสรพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในเรือที่
 จดทอดสมอในอ่าวไทย เมื่อวันที่ ๓๐ มกราคม ผู้ว่าราชการไต่ได้โอกาสเปิดการเจรจา
 เรื่องการปักปันพระมณแคว้นขึ้นอยางไม่เป็นทางการ เขาไต่กราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระเจ้า

(๑) จะกล่าวโดยละเอียดข้างหน้า

อัญญาแห่งประเทศสยามว่า คณะกรรมการซึ่งได้ตั้งขึ้นสำหรับปักปันกรรมแดนตามสนธิสัญญา
ค.ศ. ๒๕๐๐ นั้น ยังกาโศทำงานของศบให้เสร็จสิ้นลงไม่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้
มีพระราชดำริสททว่า

พระองค์ทำไ้ความสงสัยแก่ตนอยเกี่ยวกับสิทธิของสยามในดินแดนส่วนนั้นไม่ แต่
พระองค์ก็คองกร ประสงค์ที่จะให้เขตแดนไ้มีการกำหนดลงเสีย ทั้งเขตแดนทางบก
ตะวันออกเฉียงใต้ และกานตะวันออก ซึ่งอยู่ประชิดกับกัมพูชา และ พวน เพื่อ
ที่ว่าจะได้เป็นการจัดจรรจัดแจงใ้ใ้ที่อาจจะเกิดขึ้นได้ในอนาคต

อังกฤษและโครงการทางรถไฟสยาม-กัมพูชา

อังกฤษมีโครงการสร้างทางรถไฟจากกามาเขากัมพูชาเพื่อแข่งขันการที่ฝรั่งเศสได้
แม่บ้านแดงไปครอบครอง ใน ค.ศ. ๑๘๙๓ นี้ อังกฤษได้ส่งเจ้าหน้าที่มาสำรวจทาง โดยมีนาย
ฮอลเลทเป็นหัวหน้าคณะสำรวจ การสำรวจครั้งนี้ของกองเหนือของอังกฤษที่หาไฟรั้งเศ
คิดว่าอังกฤษสนใจที่จะเก็บและลาวที่มาจากขลของการสำรวจ ปรากฏว่าทางรถไฟ
จะสร้างต้องข้ามประเทศไทย ก็อังกฤษจะสร้างรถไฟในเขตไทยแถบจังหวัด
ตาก แลก็สร้างต่อไปทางเหนือจนถึงเมืองเชียงตุง ก็ออกจากเขตไทยเข้าไปในรัฐที่เป็น
ของพม่าใหญ่หรือที่เรียกกันว่าสิบสองปันนา แล้วก็ต่อไปจนถึงกรรมแดนกัมพูชาที่เมืองสระบุรี
นายฮอลเลทได้เดินทางมาถึงกรุงเทพฯ และไปเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ถวายคำแนะนำให้ทรงสร้างทางรถไฟจากกรุงเทพฯ ถึงเชียงใหม่ เพื่ออังกฤษจะได้ใจเป็น
ส่วนหนึ่งของทางรถไฟสายกามา-สยาม-กัมพูชา ซึ่งฮอลเลทอ้างว่าทรงสนพระทัยเป็นอันมาก

ด้วยเหตุดังนั้นอังกฤษจึงคงมีความสนใจกอนดินสิบสองปันนาเป็นอันมาก นาย
ฮอลเลทได้พยายามชี้แจงรัฐบาลของเขาเห็นว่า ดินแดนแถบนี้เคยขึ้นกับสยามมาก่อน เพราะ
ฉะนั้น อังกฤษควรจะได้รับสิทธิจากสยามมาครอบครองสิบสองปันนาโดยพล ในเมื่ออังกฤษได้มา
ไว้เป็นอาชานิคมแล้ว อีกประการหนึ่งเขาเห็นว่า ถ้ารัฐบาลยอมให้ดินแดนสิบสองปันนาเป็นอิสระ
อยู่ ในไม่ช้าฝรั่งเศสก็จะต้องมาชิงเอาไปเสีย ซึ่งจะเป็นการเสียประโยชน์แก่โครงการ
สร้างทางรถไฟสู่กัมพูชาของอังกฤษโดยตรง ฮอลเลทมีความเชื่อมั่นว่า การที่อังกฤษจะ
เปิดเส้นทางสินค้าระหว่างกัมพูชาและกามาเป็นสิ่งที่เป็นไปได้โดยง่ายแน่นอน เพราะเส้นทางนี้
เป็นเส้นทางเดิมของพวกพม่าออกที่ไ้มา เป็นเวลาหลายศตวรรษมาแล้ว ทั้งนี้ยอมเป็นการพิสูจน์
ให้เห็นถึงความเป็นไปได้โดยง่ายที่สุด

ความเห็นดังกล่าวของนายฮอลเลทนี้ได้รับการสนับสนุนจากราวอังกฤษอยู่ไม่ขบ เป็น
ต้นว่าเซอร์เจมส์ จอร์จ สก็อต (Sir James George Scott) ซึ่งเคยอยู่ที่กองทัพรฝรั่งเศสในจังหวัด

เป็นเวลานานพอสมควร โลกกล่าวในหนังสือของเขาซึ่งพิมพ์ขึ้นในปี ค.ศ. ๑๘๕๖ ว่า ประเทศสยามกำลังถูกฝรั่งเสียดูความอย่างหนัก และการคุกคามนี้ซึ่งอังกฤษก็อาจจะเป็นผู้คอยดูอยู่ทางจา ในฐานะผู้ที่ไม่เป็นผลประโยชน์เกี่ยวของไม่ แรกที่จริงแล้วอังกฤษมีส่วนได้ส่วนเสียโดยครั้งที่เดียว ถึงแม้ว่าอังกฤษไม่ต้องการจะไต่ประเทศสยามหรือรัฐฉาน (สิบสองปันนา) แต่อังกฤษก็ไม่ควรที่จะปล่อยให้ฝรั่งเสียดูความแก่กันแก่กันถึงสองปีไปครอบครองเสียเอง เขาเสนอในสร้างทางรถไฟเชื่อมระหว่างกรุงเทพฯกับเชียงใหม่ และเชียงใหม่กับกรุงเทพฯ ซึ่งจะทำให้สยามได้อยู่ใกล้กับอังกฤษ ฝรั่งเสียดูความจะไม่กล้าคุกคามสยามอีกต่อไป โครงการนี้ต้องรีบทำ เพราะถ้าหากไป ฝรั่งเสียดูความประเทศสยามจนกระทั่งประเทศสยามจะไม่อาจนับเขื่อนใดเลย

การคุกคามของฝรั่งเสียดูประเทศสยามครั้งก่อนนั้น ทำให้อังกฤษหนักใจไม่น้อย โดยมีแผนแผนการที่จะกู้สถานการณ์ให้ดีขึ้น นายจอห์น เอลเลียต อัครราชทูตของเขาวางแผนว่า อังกฤษควรจะสถาปนาสยามเป็นรัฐในอารักขาของอังกฤษเสีย เพื่อป้องกันมิให้ฝรั่งเสียดูความเข้าไปเป็นเมืองขึ้นได้ และปล่อยแผนการไว้ให้ฝรั่งเสียดูความเป็นการแลกเปลี่ยน หากเห็นว่าอังกฤษประจำกรุงเทพฯ ขณะนั้น ไม่เห็นด้วยกับนโยบายของนายจอห์น เอลเลียต เขาได้คิดค้นไปยังกระทรวงต่างประเทศที่ลอนดอน ตั้งแผนนโยบายใหม่ให้อังกฤษยึดปฏิบัติ คืออังกฤษควรปลูกฝังให้ประเทศไทยเข้มแข็งขึ้นจนสามารถต้านทานฝรั่งเสียดูความได้ ปัญหาเรื่องนี้ได้คลี่คลายเมื่อปรากฏว่าฝรั่งเสียดูความก็ยังต้องพบปัญหายุ่งยากในต่างถิ่นอยู่ตลอดเวลา โดยไม่มีท่าทางว่าจะหันมา รุกรานสยามใดเลย

ราชทูตฝรั่งเสียดูความประจำไทยในขณะนั้นคือนายแกร์กราดเด็ค (Kergaradec) มีความสนใจต่อโครงการสร้างทางรถไฟของอังกฤษอยู่มาก เขาได้เขียนรายงานไปยังรัฐมนตรีต่างประเทศของวันที่ ๒ มกราคม ค.ศ. ๑๘๕๖ แสดงความยินดีที่ไทยไม่ยอมสร้างทางรถไฟจากที่อังกฤษเสนอ ถึงแม้ว่าไทยแสดงท่าทีสนใจถึงขนาดที่อังกฤษคิดว่าไทยเกือบจะตกลงใจสร้างแล้วก็ตาม เขาให้เหตุผลต่อรัฐมนตรีต่างประเทศของเขา

ว่าท่านขอโทษขอใจเสียเถิดว่า โดยแท้จริงแล้ว ประเทศสยามมีความกังวลใจน้อยที่สุดที่จะรับแผนการสร้างทางรถไฟของจอห์น เอลเลียต เนื่องจากว่าถ้าแผนการนี้ถูกนำมาปฏิบัติจริงแล้ว รัฐบาลอินเดียจะไม่คงทำอะไรมากไปกว่าสร้างทางรถไฟจากกรุงเทพฯ ไปยังชุมทางที่ระแหง ซึ่งมีความยาวประมาณ ๑๐๐ กิโลเมตรเท่านั้น ในขณะที่รัฐบาลสยามต้องสร้างทางรถไฟจากกรุงเทพฯ ถึงเชียงใหม่และเชียงใหม่เป็นระยะทางประมาณ ๑๖๐๐-๑๕๐๐ กิโลเมตร โดยที่จะเป็นประโยชน์แก่เมืองท่าระหว่างเป็นส่วนใหญ่เท่านั้น

เข้าใจว่านายแกร์การา เกิดเข้าใจรัฐบาลสยามในขณะนั้นได้อีกตั้งแต่นั้นไม่ยอมเหมือนกัน

การตั้งกงสุลฝรั่งเศสที่เมืองหลวงพระบาง

ฝรั่งเศสได้คิดที่จะตั้งกงสุลขึ้นที่เมืองหลวงพระบางเพื่อเป็นการทศมโตอังกฤษที่ตั้ง
กงสุลที่เชียงใหม่ตั้งได้กล่าวแล้ว แต่เนื่องจากว่าฝรั่งเศสยังมีภาระงานอันอยู่มาก จึงยังไม่
อาจจัดการเรื่องนี้ได้ ในกลางปี ค.ศ. ๑๘๘๕ นี้ ทุฝรั่งเศสประจำกรุงเทพฯ คือ นาย
แกร์การา เกิดก็เริ่มเปิดการเจรจาเพื่อพยานตามรัฐบาลไทยในเรื่องนี้ทันที นายแกร์การา เกิด
ได้พูดตามกรมหมื่นเทววงศ์วโรปการในวันหนึ่ง

แกร์การา เกิด - ขอพยานอีกอย่างหนึ่ง ถ้าพูดถึงไว้ที่กรุงฝรั่งเศสที่เมืองหลวงพระ
บาง เป็นการที่จะได้มันดีถ้าเมืองนั้นเป็นเมืองขึ้นของไทยแล้ว จะทรงเห็นอิศรวาง
อย่างใดหรือไม่ (๑)

กรมหมื่นเทววงศ์ว - ไม่เห็นข้ออิศรวางอย่างใด แต่ก่อนออกเตอร์ฮาร์มัน (ฮาร์
มองต์) ได้ถามที่หนึ่งแล้ว ว่าจะตั้งไว้ที่กรุงหลวงพระบางแล้วพระตะบอง ฝ่าย
ไทยจะเห็นอย่างไร ก็ไทยกว่าไม่เห็นจะวาระไร ความใจจะมีก็ได้ แต่ประโยชน์
ที่ทั้งไปจะคุ้มเงินที่ล่อเวอนแมนต์ฝรั่งเศสจะเสียหรือไม่นั้น ไม่ทราบความ เห็นว่าถ้า
ไม่มีสัญญาที่วาระความศาลใหม่เหมือนอย่างสัญญาอังกฤษที่เมืองเชียงใหม่แล้ว ความ
ก็จะไม่แล้วกันก็ได้ จะทำใญ่ขึ้นทวย ทานก็ทรงเข้าใจอยู่ว่าศาลเมืองเชียงใหม่ที่ตั้ง
ใหม่คืออะไร

แกร์การา เกิด - ไ้ทราบแล้ว ว่าศาลนั้นทำการดีเป็นที่พอใจมาก จะทรงให้ศาล
เจ้า การที่รับสิ่งนี้เป็นข้อความว่า ถ้าทำสัญญาอย่างเมืองเชียงใหม่แล้ว จึงควร
มีไว้ที่กรุงหรือ

กรมหมื่นเทววงศ์ว - อย่างนั้นแหละ จึงจะไม่มีความลำบากด้วยกันทั้งสองฝ่าย ใน
กระบวนการพิจารณาความมิใช่ลำบากของล่อเวอนแมนต์สยามอย่างเดิยว ล่อเวอนแมนต์
สยามไม่ต้องเสียเงินอะไรอีกเหมือนฝรั่งเศส แลคิดถึงความลำบากของกระบวนการ
พิจารณาสองโรงสองศาล แลคงจะไม่แล้วกันไรด้วย คงจะมีอุธรณ์กรุงเทพฯ เสมอไปทุก..

(๑) ความในตอนนั้นแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ฝรั่งเศสยังไม่มั่นนโยบายที่แน่นอนในลาวเหนือ
หรือลาวก็ยังไม่รวมหลวงพระบางด้วย เพราะทุกฝรั่งเศสก็รู้ว่าการขออนุญาตเปิดกงสุลขึ้น
ที่นั่นของไทยจะเท่ากับว่ายอมรับว่าหลวงพระบางเป็นของไทย

เรื่อง... ๑๐๗

จะเพิ่มให้ความร่มเย็นทั่ววงศัวโรปการ ทรงมีนโยบายที่จะให้ฝรั่งเศสยอมผ่อนปรน
 เสรีภาพในทางการศาลแก่ไทยบ้าง เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนกับการตั้งกงสุลในตัวเมืองที่สา-
 คัญของไทย อย่างที่ไทยเคยได้รับประโยชน์จากอังกฤษมาบ้างแล้วใน ค.ศ. ๒๔๔๗ ถึงอย่างไร
 ก็ตาม ไทยก็ไม่ปรารถนาให้ฝรั่งเศสได้ตั้งกงสุลในหลวงพระบางนัก ด้วยเหตุที่ว่าไทยรู้ดีอยู่
 ว่า ฝรั่งเศสหมายใจอยากจะได้ลาวไปรวมอยู่ในจักรวรรดิอินโดจีนของฝรั่งเศส อีกทั้ง
 ยศประโยชน์และคนในบังคับของฝรั่งเศสที่เมืองหลวงพระบางก็ไม่ค่อยจะมี ถ้าเปิดกงสุล
 ขึ้นแล้ว กรมที่คนในบังคับต่างชาติจะมาขึ้นศาลไทยที่หลวงพระบางก็คงไม่ค่อยจะมี แยกต่าง
 จากเมืองเขมรใหม่ซึ่งอังกฤษมีทั้งยศประโยชน์และคนในบังคับเข้ามาหาถิ่นอยู่มาก เพราะฉะนั้น
 การโคกขอมของนายแกร์การา เกิดและกรมหมื่นเทววงศ์วโรปการ จึงสิ้นสุดลงว่า

แกร์การา เกิด - จะทรงยึดไม่ไหวไว้กงสุลหรือถ้าจะยอม

กรมหมื่นเทววงศ์ว - จะยึดไม่ไหวก็ไม่อยากว่า ว่าโคกขอมแล้วจะมีความลำบากเท่า

นี้ ๑๐๘

กรมหมื่นเทววงศ์วโรปการ ได้ทรงนำสำเนาการโคกขอมครั้งมีขึ้นแล้วเกล้าถวายบรรดา
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวหอพระเบญชร เคอพระราชาคณะพระราชาธิบดี จอมพลเอกหลวงพระบาง
 ทรงมีพระราชหัตถเลขา
 คอยลงมาว่า "เรื่องกงสุลเมืองหลวงพระบางนั้น เป็นการจำเป็นที่จะยึดไม่ได้อีก แต่ถึงจะ
 ไปโคกเท่าใดก็คิด ด้วยเหตุที่เธอเห็นได้ว่าให้เหมือนเขมรใหม่ก็ชอบแล้ว แต่ในเวลา
 นี้เสียเปรียบฝรั่งเศสที่หลวงพระบางไม่มีเลย ถ้าจะยอมอย่างเขมรใหม่ ก็ยอมได้..." ๑๐๘

หลังจากที่คณะรัฐมนตรีทางปารีสได้ลงมติส่งนายป้าวิมาทหลวงพระบางในฐานะกงสุล
 ขึ้นที่สองแล้ว หุกฝรั่งเศสประจำกรุงเทพฯ ก็พยายามเร่งเร้าให้รัฐบาลไทยออกหนังสือมิตร
 ธิปไตย (Exequatur) ให้แก่ผู้ใดคนหนึ่งที่จะได้รับแต่งตั้งเป็นไว้ชกงสุลประจำหลวงพระบาง
 แต่ทางฝ่ายไทยก็หายินยอมไม่ เพียงแต่สัญญาว่าจะออกหนังสือเดินทางแก่เอกชนผู้ใดคนหนึ่ง
 จะเดินทางไปหลวงพระบาง แต่การออกหนังสือเดินทางก็ต้องแจ้งให้รัฐบาลสยามทราบเสีย
 ก่อนว่าเป็นราชการอะไร ๑๐๙ นายแกร์การา เกิดจึงประหลาดใจมาซึ่งกรมหมื่นเทววงศ์วโรปการ
 เป็นเชิงว่าการกระทำเช่นนั้นของรัฐบาลสยามเป็นการขัดกับกฎหมายนานาชาติ กรมหมื่นเทว-
 วงศ์วโรปการจึงประหลาดใจไปยิ่งทุกฝรั่งเศสความว่า

ด้วยคอเวอนเมนต์ของสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินคิดว่า ความกฎหมายสำหรับนานาประเทศ

ทั้งปวง แลความหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีทั้งหลายนั้น หนังสือเอกกวีกาเตอร์
นี้จะอนุญาตให้แก่งสุลต่านประเทศ จำเพาะที่ขอประโยชน์ของลนซึ่งอยู่ในอำนาจ
กฎหมายของประเทศนั้น สมควรที่จะมีการตั้งสมรชาการทางประเทศนี้ไว้ ข้า
เจ้าเชื่อว่าข้าเจ้าได้ตั้งใจให้ท่านทราบแล้วว่า ข้าเรายังไม่เคยได้รับใบนอกจาก
เจ้าพนักงานที่เชื่อใจว่า ขณประโยชน์ของคนฝรั่งเศสในหัวเมืองนั้น สมควรที่จะ
ตั้งไว้คงทุกขุมทั้งใจ... ในเวลาปัจจุบันนี้ ลอนดอนแนตต์สยามไม่เคยเห็นว่ามีเหตุ
สมควรอย่างใดที่จะอนุญาตให้หนังสือเอกกวีกาเตอร์แก่ไว้คงสุลต่านฝรั่งเศสไปตั้งอยู่
ที่เมืองนั้น...

...เจ้าพนักงานที่เมืองหลวงพระบางได้รับคำสั่งให้รับใบนอกในเรื่องผลประโยชน์
ของชาติฝรั่งเศส ๓ พันคนแล้ว๑๑๑

ในเรื่องการมอบหมายให้ชาวหลวงไทยที่นครหลวงพระบางรายงานเรื่องผลประโยชน์
ของฝรั่งเศสที่หลวงพระบางของมัน ไทยถือว่าโอกาสที่จะให้รายงานให้เป็นผู้ประโยชน์
ความที่กองการใด ก็จะเห็นจากพระราชพิณเฉซาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้า
อยู่หัวพระราชทานเจ้าขึ้นไวยวรนาถลงวันอาทิตย์ ขึ้น ๙ ค่ำ เดือนธันวาคม ๑๘๖๘ มีความ
ตอนหนึ่งว่า

...เพื่อเป็นทานในทางไมตรีจึงใจคำสั่งให้ชาวหลวงสำหรับเมืองหลวงพระบางสืบ
สวนแล้วมีไปตกลงมา ว่าการศำษาที่เมืองหลวงพระบางของคนในบังคับฝรั่งเศสมี
อันไพเราะ คราวนี้กับเรื่องนั้นตามขึ้นใบขอ เจ้าขึ้นไวยอยู่ในเมืองหลวงพระบาง
ให้ช่วยเป็นที่ปรึกษาหารือพระบาทสมเด็จ ในการที่จะมีใบนอกลงมาให้เป็นประโยชน์แก่
ราชการ ถวาย๑๑๒

ไม่พบหลักฐานว่า ข้าหลวงไทยประจำเมืองหลวงพระบางใจมีใบนอกลงมาว่าอย่างไร
ไร แต่เราใจว่าคงเป็นหลักฐานที่ขอให้ไทยยื่นยันแก่ฝรั่งเศสไว้ว่า ไม่มีเหตุผลอันใดที่
ฝรั่งเศสจะคงไปมีถึงสุลต่านนั้น เพราะฉะนั้นปัญหาเรื่องขอพระราชทานบัตรรับรองแก่งสุล
จึงเป็นอันยุติกันไป แลต่อมาอีกไม่นาน ฝรั่งเศสก็เริ่มลงมือดำเนินงานทางการทูตอีกครั้ง
โดยผูกฝรั่งเศสประจำกรุงเพทฯ ใจให้ออนุญาตเปิดสถานกงสุลขึ้นในหลวงพระบางเสขที่เดียว
อ้างเหตุผลว่า การเปิดสถานไวรกงสุลอาจจะช่วยทำให้การค้าระหว่างลาวและลาวซึ่งเคยมี
มากก่อนกลับเจริญขึ้นอีก เพราะสถานกงสุลอาจจะช่วยออกทุนการค้าได้เป็นอันมาก บกตัว
อย่างเมืองเชียงใหม่ ว่ากงสุลอังกฤษใจช่วยทำให้การค้าขึ้นเจริญขึ้นมาก ทุกฝรั่งเศสยัง

อ้างอีกว่า ถ้าไทยจะเปิดสถานกงสุลอื่นในฝรั่งเศสบ้าง รัฐบาลฝรั่งเศสก็หาสิทธิของไม่
หึงหึงใจตัวอย่างว่า ถึงแม้ว่าในหลวงพระบางจะไม่มีชาวฝรั่งเศสอาศัยอยู่ก็ตาม กรมเบียม
นานาประเทศก็อนุญาตให้กงสุลตั้งอยู่ได้ เป็นคนชาติในกรุงเทพฯ นี้ ก็ห้ามรถเบอเบียม
อาศัยอยู่ไม่ กำกับเบอเบียมก็ไมเค่นมาจออกวะ แต่ก็ยังมีกงสุลเบอเบียมอยู่ในพระมหานคร
นี้ อีกประการหนึ่งพูดฝรั่งเศสอ้างว่า "ถ้าเกิดเหตุฉุกเฉินของเรื่องเชกคนระหว่างตั้งเก็บ
และแผนของหลวงพระบาง กงสุลฝรั่งเศสอาจช่วยจัดการ หรือร่วมมือกับชาวหลวงพระบางที่หลวง
-พระบางจัดการได้" ๑๑๑

กรมขุนเทววงศ์ไปการโตทรงลัดดาหมายแก่การาเค็ดในลาขพระหัตถ์ที่ส่งไปยัง
เขาว่า ตัวอย่างเรื่องเบอเบียมนั้นใจไม่ได้ เพราะกรุงเทพฯ เป็นเมืองท่าใหญ่ และเป็น
พระนครของประเทศเอกราช "แต่เมืองหลวงพระบางไม่มีใจเป็นเมืองเขนวมมาอย่างใด
อย่างหนึ่งเลย" ...

อนึ่งซึ่งท่านกล่าวความความลำบากว่า บางทีจะใจเกิดขึ้นเพราะที่เชกคนเมืองคองกิน
คอเเองนั้น คอเวอนเมบคัสยามก็ไม่ได้ใจเอบว่าจะเกิดขึ้น แต่มีความประหลาดใจ
ที่ใจทรานว่า ในจำพวกคนร การกำหนดที่ตั้งของฝรั่งเศส คิดเห็นไปก่อนแล้วถึงนี้
ก็ถากการ เป็นเช่นนั้น แลอาจองจำคิดว่าจะเกิดขึ้นก็ไม่ได้เห็นว่าเป็นเหตุที่ควรจะต้อง
กงสุลที่เมืองหลวงพระบาง ดูเหมือนเป็นเหตุที่ชากเขาเห็นว่าจะเป็นที่ชักชวนในการ
ที่จะตั้งนั้น ๑๑๑

การที่ไทย กิ่งงอนเรื่องสัญญาเมืองหลวงพระบางครั้งนี้ก็เพื่อหวังประโยชน์อยู่สอง
ทาง ทางแรกคือต้องการให้ฝรั่งเศสรับว่าหลวงพระบางเป็นของไทยอย่างทั่วโลกกล่าวแล้ว
ก็จะเห็นใจจากพระราชนัดดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีความทอน
หนึ่งว่า

แต่การซึ่งใจคองกันในระหว่างราชทูตฝรั่งเศสที่กรุงเทพฯ นี้ก็ยังเป็นเหตุกับอยู่เคียงว่า
ถ้าฝ่ายฝรั่งเศสจะยอมทำหนังสือสัญญาใจเหมือนอย่างเมืองเชียงใหม่ ฝ่ายเราก็จะ
ยอมให้ทั้งกงสุล กวบเห็นว่าขอที่จะชักชวนไม่ให้เขาตั้งนั้นไม่ได้แล้ว ถ้าใจว่า
หนังสือสัญญาเหมือนเมืองเชียงใหม่ใจ ก็เหมือนให้ฝรั่งเศสออกปากกับในหนังสือสัญญา
ว่าเมืองหลวงพระบางเป็นของเราฝ่ายเดียว ไม่เกี่ยวของกับชวบเหมือนอย่างเมือง
พระคระของเมืองเสียมราฐ... แลสิ่งจะกำหนดกันว่าฝรั่งเศสจะยอมทำสัญญาอย่างนั้น
ก็ว่าไม่ได้ ความมันชวบใจเป็นของมันใจจะชากอยู่แล้ว ซึ่งมันหมายอยู่ว่าบางทีจะสำเร็จ

โศกปางนั้น เพราะเห็นการว่า ในเวลานี้ในต่างประเทศฝรั่งเศส ทวดที่ไม่เห็น
 ขอบในการที่จะปกครองเมืองทั้งเกินเกินจนระทวดที่จะคิดปกครองเมืองทั้งเกิน... การ
 ที่จะรุกรานเร่งรัดเอาเมืองหลวงพระบางนั้นก็ขอรอง อีกประการหนึ่งความปรารถนา
 ของฝรั่งเศสที่จะตั้งกรุงเมืองหลวงพระบางครั้งนี้ก็เพื่อความรักษาปรารถนาจะหาแดน
 ที่ ครอบครองประโยชน์เมืองเดียวกันเท่านั้น... ถ้าจะขอมิให้หนังสือสัญญาฉบับนี้
 เกิดขึ้นหนึ่ง เมื่อคิดจะเอาจริงๆ จะเอาความหมายอย่างอื่นก็ได้ลงไป เพราะดังนี้
 จึงเห็นว่าบางทีฝรั่งเศสจะยอมทำสัญญา ... ฝ่ายเราถึงจะรู้ว่าสัญญาจะไม่เป็นการ
 มีนัยงอกออกไป ในเวลาที่ตกลงการจะเอาไปก็ ก็ยังเป็นการณ์ประโยชน์คิดว่าไม่
 มี... ๑๐๑

ประโยชน์อีกประการหนึ่งที่ไทยหวังจะได้จากการทวงเหนี่ยวการทำสัญญาคือมี
 ในโครงการในกรุงสยามฝรั่งเศสขึ้นไป เพื่อกิจการบ้านเมืองทางหลวงพระบางกมลที่ไทยจะจัดให้
 รัทกันขึ้น จึงจะเห็นได้จากพระราชนัดดาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 พระราชทานเจ้าหมื่นไวยวรนาถ ลงวันที่ วันเสาร์ แรม ๒ ค่ำ เดือน ๕ มีความตอนหนึ่งว่า

แต่ส่วนกงสุลนั้นก็เป็นที่ตกลงกันว่าจะยังไม่ขึ้นไปในฤดูฝนนี้ เหมเราก็หมายว่าจะเป็น
 โอกาสที่จะจัดการ ในหัวเมืองเหล่านี้ในเร็ววันก่อนฤดูฝนไปถึง หน้าที่ของ
 รัทกันก็ตั้งรอกฤดูฝนก็ เห็นจะคงเป็นอันจำ เป็นต้องจัดการก่อนหากงสุลในฤดูแล้ง จะ
 เห็นว่าวังหรือกเลี้ยงต่อไปอีกไม่ไหว จึงบอกให้รัทกันเสีย... ๑๐๒

อย่างไรก็ตามหลังจากที่ได้คิดเห็นมาเป็นเวลานานพอสมควรแล้ว ทั้งฝรั่งเศสและ
 ไทยก็ตกลงกันได้ ในหลักการที่จะทำสัญญากันใหม่โดยมีใจความส่วนใหญ่ให้เหมือนกับสัญญา
 ไทยกับอังกฤษปี ค.ศ. ๑๘๖๗ กรมหมื่นเทวงษ์โรโปการใจความร่างสัญญาแก่พระบาทสมเด็จพระ
 พระเจ้าอยู่หัวในราวเดือนเมษายน ในขณะที่เวลานั้นราชทูตฝรั่งเศสก็มาติดข้อขอขยายความ
 ในสัญญาใหม่อีก เมืองสกลนคร หลานเพน โซนบุรี บริษัทนิคม โทเทติย หนองคาย เชียง
 นคร คุย ถ้าได้ไม่หมดนั้นก็พอใจโดยขยายแต่เพียงโทเทติย หนองคาย และเชียงนครก็พอ
 เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทอดพระเนตรร่างสัญญานั้น ทรงบังเกิด
 ความวิตกต่อความที่ฝรั่งเศสมีสิทธิอยู่ในเมืองหลวงพระบางใจ ซึ่งเป็นของความเป็นจาก
 สัญญาเมืองเชียงใหม่ ทรงเกรงไปว่า ซาก่อนๆ เช่นอังกฤษจะขอสิทธิเช่นนี้บางสามขอความ
 รองสัญญาที่ว่าความสิทธิของชาติที่ใคร่ขอมุเพราะหนึ่ง ส่วนเรื่องการขยายความของสัญญานั้น
 ทรงเกรงว่าเมืองเหล่านั้นยังไม่เจริญจะเป็นเหตุให้หน้าความเดือดร้อนมาในภายหลัง เพราะ

๐ กงสุลเห็นวไปอิงไเหนฉิมพายที่นั่นเป็นแน่ นอกจากนั้นก็ทรงมีความเห็นว่า

แก่ความปรารถนาของฉิมแคว้อซากิโทเอโกเมืองเหล่านีไวคอน เบิกให้แก่ทางเมือง
แดงทางเคียวคักว่า เมืองฉิมหลวงทรมางข้างล่างจนเมืองหงเมืองวา ชัดจนจน
เมืองชอนเป็นอย่างนอย ก็คงคงอยู่ในตัญฐานที่หมดแล้ว ถ้าเป็นเชิงขวางในเมือง
ทวน ๆ ก็ฉิมหลวงทรมางเขาไปอีก เป็นอันว่าเบิกกว่า ๓๐-๔๐ เมืองแล้ว...๐๘๗

ต่อมาในภายหลัง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชมติว่า
ถ้าฝรั่งเศสต้องการให้เปิดเมืองเหล่านี้อธิปไตย แล้ว หลังจากที่ให้คำสัญญาเมืองหลวงทรมาง
เริ่มรอบคอบเอามาพิจารณาทำบันทึกตกลงเปลี่ยนกันก่อนภายหลัง๐๘๘ นอกจากนั้นก็ให้กระทรวง
พระบรมราชโองการมีพระราชมติถึงกรมหมื่น เทววงศ์โรปการในภายหลังจากนั้นก็อีกว่า

...การซึ่งฉิมชกขวางเกาะกะไม่เต็มใจลงในเรื่องนั้นๆ นั้น ใครจะไม่เห็นว่าการที่
ทำหนังสือสัญญาอย่างนี้ เป็นการที่ฝ่ายเราไปประโยชน์ซึ่งจะไ้ซึ่งกับคนในบังคับฝรั่งเศส
เสียให้หาว่าความใด ไม่คงชกของนั้นเมื่อใด ที่กล่าวอยู่เดี๋ยวนี้ ก็ด้วยวาระระยะทาง
ตั้งแต่เมืองหลวงทรมาง มาถึงเมืองไทหนตีสัยกว่า ๒๐ วัน ระยะเวลาเมืองจะเป็น
อย่างไรไม่ทราบ แต่เจ้าเมืองกรมการในหัวเมืองเหล่านี้นั้น ถึงจะมีอำนาจบังคับคน
ในบังคับฝรั่งเศสก็ไม่สามารถที่จะบังคับได้เป็นแน่แล้ว รัฐบาลราชการก็ไกลเลเหลวไหล
มาก ถ้าไม่ระงับลหุโทษของคนในบังคับได้จริง หัวเมืองกระรุงกระวังเหล่านี้ จะเป็น
ผู้รับอำนาจของเราซึ่งไ้ซึ่งกับคักความของคนในบังคับฝรั่งเศสที่เมืองหลวงทรมาง
ไทกลัองเป็นเช่นกรุงเทพฯ เมื่อภายหลัง ประโยชน์ของเราที่จะไ้คักหนังสือสัญญา
นั้นจะสูญหมด แต่ส่วนประโยชน์ของฝรั่งเศสจะยังมีอยู่ในไ้ไ้ไหนเสียคนเลย เพราะ
เหตุเช่นนี้ ฉิมจึงไม่ใคร่จะรักจะให้เมืองอูเอ เขาอยู่ในตัญฐานที่ควย กว่าจะไ้คัก
หัวเมืองเหล่านี้นั้นไ้มีการปกครองไ้จริงเสียก่อน อาจจะถูกสัญญากันแต่เมืองคนคังนี้
มีทางที่พอจะยึดเหนี่ยว และบอกแนวไ้มางอนมาไ้หลายตัวไ้เป็นคัก๐๘๙

ทุกขเหตุจึงเห็น ไ้ไทยและฝรั่งเศสจึงลงนามในสัญญาเมืองหลวงทรมางที่กรุงเทพฯ
ในวันที่ ๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๒๔ ทั้งนี้เนื่องจากว่าฝรั่งเศสมีความประสงค์สำคัญที่จะไ้ในทางสุด
ที่หลวงทรมางไ้ตรวจคราทำแผนที่อาณาเขตลาวเสียก่อนที่จะคักชิงลาวไปจากไทย จึงไ้
ตั้งนายปลาวังซึ่งเคยมีชื่อเสียงมาจากการคบหาเขียนหนังสือเรื่องเมืองเขมรมากอนแล้ว และ
เคยรับจ้างรัฐบาลไทยเดินสายไ้โทร เลขไปพระตะบอง เป็นคนคุ้นเคยภูมิประเทศในอินโดจีน

ก็เป็นกงสุลที่หลวงพระบาง เมื่อไทยขอมให้เพียงเท่านั้นฝรั่งเศสก็พอใจไว้มาก ในวันที่ ๑๔ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๙๒๕ กรมหมื่นเทววงศ์วโรปการจึงได้หนังสือไปยังทูตฝรั่งเศสแจ้งความ คำร้องรัฐบาลไทยในคราว

เมื่อหนังสือสัญญาขึ้นไคร้ชาติไหนแลกเปลี่ยนกันแล้ว ถ้าคอเวอนเมนต์ฝรั่งเศสจะแสดง ความปรารถนาขอให้ออกความในหนังสือสัญญาคอนเวนชันนั้น ไซ้ได้ในหัวเมืองหนองคาย แลเมืองโพนทึบเรียบร้อยแล้ว คอเวอนเมนต์ของสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยาม จะหาเห็น คำกล่าวขึ้นเช่นนี้ว่าไม่ดีไม่ (จะไม่รักษาวางการนั้น) ๑๒๐

ประจวบเวลาที่ได้มีการลงนามกันในกรุงเทพฯ นั้น รัฐบาลฝรั่งเศสก็สมมุติประชุม จึงไม่อาจจะให้สัตยาบันก่อนสัญญานั้นได้ ทูตฝรั่งเศสได้มาขอรองให้รัฐบาลไทยในคราวนี้ว่า ซึ่งใครรับแต่งตั้งเป็นกงสุลนั้นใครรับพระราชทานบัตรรับรองเสียก่อน เพื่อจะใจเดินทางไป หลวงพระบางที่เดิม ซึ่งถ้ารัฐบาลสยามอนุญาต นายปาวีก็จะออกเดินทางตั้งแค้เดือนกันยายน อย่างเป็นทางการที่ฝรั่งเศสได้ให้คำรับรองแก่รัฐบาลไทยว่า ถึงอย่างไรก็ตามรัฐมนตรีต่างประเทศฝรั่งเศสได้เห็นชอบสัญญานั้นแล้ว ๑๒๑ ทางฝ่ายไทยก็ไม่ยอมให้บัตรรับรองแก่นาย ปาวี ขอให้ได้มีการให้สัตยาบันก่อนสัญญาและมีการแลกเปลี่ยนกันให้เรียบร้อยก่อน ๑๒๒ อย่างเป็นทางการ ทางรัฐบาลไทยก็ยอมผ่อนผันให้ทางไทย ๑ ไม่รักษาวางที่จะให้มิสเตอร์ปาวีไปเป็นคน ไปรเวทคนหนึ่ง และหาหนังสือเดินทางให้มิสเตอร์ปาวีเช่นนั้น... ๑๒๓ ทางฝรั่งเศสรับ เขาขอเสนอของไทยนี้ ไทยจึงเสนอให้นายปาวีเดินทางไปกับพระวิภาควรรคซึ่งไทยให้ออกไป ดำรวจลาวตอนเหนือเช่นกัน ๑๒๔ โดยมีอเนกมา "แต่คงเป็นความเข้าใจกันว่ามิสเตอร์ แมกกาที่จะไม่ต้องการรับรองโดยที่จะมีเหตุอันจะเป็นหรือยุติไปด้วยคงค้างราวอย่างใด แลไม่คงหยุดการที่เดินทางหรือคงเสียค่าใช้จ่ายหรือคงได้รับความลำบากอันใดเพราะมอง ซิเออร์ปาวี" ๑๒๕

ถึงแม้ว่าบรรษัทภาคในคอนตันของการเจรจาเพื่อตั้งกงสุลที่หลวงพระบางจะคลี่คลาย ไปในทางแจ่มใสแล้ว แต่กลับปรากฏว่ารัฐบาลฝรั่งเศสไม่ยอมให้สัตยาบันก่อนสัญญานั้นเนื่องจากเกรงว่าจะเป็นการรับรองว่าลาวเป็นของไทย ๑๒๖

แต่กงสุลฝรั่งเศสที่หลวงพระบางก็ได้สถาปนาขึ้นในเวลาต่อมา อนุสัญญาฉบับนี้ก็เท่า กับการรับรองโดยปริยายว่าหลวงพระบางเป็นของไทย ๑๒๗

สถานกงสุลฝรั่งเศสตั้งขึ้นที่ท่าเชียงแมนเมืองหลวงพระบางก็ได้ทำหน้าที่อย่างดี สุด ที่สำคัญนอกจากเป็นแหล่งกลางให้แก่คณะสำรวจของปาวีแล้ว ก็ยังเป็นพื้นที่เผยแผ่ชื่อเสียง

เกียรติคุณของประเทศฝรั่งเศสอีกด้วย แต่ไม่ปรากฏว่าไปประสบผลสำเร็จมากนัก

นักเขียนฝรั่งเศสบางคนเห็นว่า การที่สถานกงสุลของฝรั่งเศสที่หลวงพระบางทำ
งานไม่ไฉนก็เพราะไม่ได้รับการอุดหนุนจากรัฐบาลสตาวู บังโดยเพราะเมื่อนำไปเทียบกับ
กงสุลอังกฤษที่เชียงใหม่ด้วยแล้ว ปรากฏว่าอังกฤษได้ให้การสนับสนุนด้วยคนหรือทรัพย์สินจำนวน
มากพลที่เข้าใต้วงวนของกงสุลอังกฤษที่เชียงใหม่มีสถานีเกษตรสามัคคี

อีกประการหนึ่ง ไทยก็มีนโยบายกีดกันมิให้กงสุลฝรั่งเศสในหัวงานของคนใดสะดวก
นัก ทั้งนี้เป็นเพราะรัฐบาลสยามหวาดกลัวความคิดของฝรั่งเศสเป็นอันดี ดังจะเห็นได้จาก
พระบรมราชโองการที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานเจ้าหมื่นไวยวรนาถ
ไป ลงวันที่วันจันทร์ แรม ๑๑ ค่ำ เดือน ๑๑ จ.ศ. ๒๔๔๕ ความว่า

อนึ่งมองซิเออปาซัง เป็นผู้มาเป็นรองกงสุลไปประจำเมืองหลวงพระบางครั้งนี้ ก็มี ความ
ประสงค์จะหาแผนดินสำหรับราชการด้วย โดยจริงเห็นจะยังไม่เป็นเหตุที่จะคิดขึ้นไป
หากความเอาเมืองหลวงพระบางเป็นของฝรั่งเศสในครั้งนี้ แต่การที่ไปสืบสวนถึงหลาย
นั้นก็เพื่อเหตุที่จะต้องการเมืองหลวงพระบางนั้นแลเป็นข้อใหญ่ เจ้าหมื่นไวยวรนาถ
เห็นเหตุทางที่เป็นการเสียในเมืองหลวงพระบางมีอยู่ทางไหนเป็นเวลานานแล้วจนสุดกำลัง
แลขอให้หมื่นเป็นอันรักษาในเจ้าพระหลวงพระบาง หรือเจ้าอุปราช ราชวงศ์ ราช
บุตร ผู้ใดผู้หนึ่งผู้จากราชการกับกงสุล ผู้ใดผู้ที่จะเป็นกงสุลนี้ นอกจากกรมหลวง
หลวง และข้าหลวงยอมเห็นชอบด้วยแต่สักถึงสักอย่างหนึ่งเป็นอันขาด ... คำสั่งของ
ลอร์ดเวอนแมนท์ [ฝรั่งเศส] ในเวลานี้คงจะสั่งให้รักษาไม่ครีตามแบบที่ระวางการ
สงคราม การที่พูดจากัดค้านอะไรต่างๆ โศกความรักจากปากของตนเอง ว่าเป็น
การที่คิดจะหาความชอบใจให้ขายใจมากเกินไป... (๑)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

(๑) นโยบายของฝรั่งเศสในการที่จะใช้กำลังทหารบังคับไทยโดยปริยายในลัทธิจักรวรรดิ
ในความนิยมสองใจนั้น จะกล่าวรวมกันไปกับการปราบปรามของไทย ซึ่งจะเริ่มกล่าวถึง
นโยบายของ ฝรั่งเศส ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๘๕๕ เป็นต้นไป จนถึง ค.ศ. ๑๙๐๑ ซึ่งเป็นปีที่แผนที่
ไทยของเยอรมันนามในชอกกลางเมืองแดง